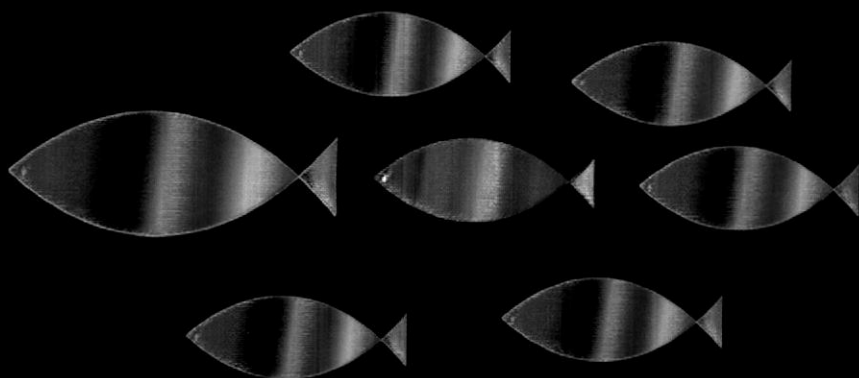


# విడు చేపలు

యుగళ సహస్రావధాని  
డా॥ కడిమిళ్ళ వరప్రసాద్



# సాజన్య మాధవం



శ్రీ ఆచంటి సూర్యరావు కుటుంబం



# పాడి చేపలు

పద్య కావ్యము

యుగళ సహస్రావధాని

డా॥ కడిమిళ్ళ వరప్రసాద్

# ఏడు చేపలు

యుగళ సహస్రావధాని

**డా!! కడిమిళ్ళ వరప్రసాద్**

ఎమ్.ఎ, ఎమ్.ఎ, పిహెచ్.డి,

ప్రతులు :- 1000

ప్రచురణ కాలము: 2007

సర్వ స్వామ్యములు రచయితవి

వెల: 70 రూ॥లు

ప్రతులకు :

కడిమిళ్ళ శ్రీవిరించి

హంస వాహన

3-6-50..యజ్ఞమిల్లివారి వీధి

నరసాపురం- 534275

పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా, ఆంధ్ర ప్రదేశ్

సెల్: 9247879606

ముద్రణ

క్రియేటివ్ సర్వీసెస్

స్టేట్ బ్యాంక్ ఎదురుగా

స్టీమర్ రోడ్,

నరసాపురం-534275

సెల్ : 9866115113

## సత్యాన్న ప్రమదితవ్యం

గురువర్యులు శ్రీ కె.కోటారావు, అనకాపల్లి  
 సహాధ్యాయి డా.అబ్బరెడ్డి పేరయ్య నాయుడు, రాజమండ్రి  
 శిష్యుడు, సహావధాని శ్రీ కోట వేంకట లక్ష్మీ నరసింహం, తణుకు  
 అగ్రజులు శ్రీ మల్లాప్రగడ శ్రీమన్నారాయణ, పొన్నూరు  
 పురుషార్థ సాధకులు డా.టి.వి.నారాయణ రావు, రాజమండ్రి  
 శ్రీ ఆచంట మాధవరావు, నరసాపురం  
 శ్రీ జయప్రసాద్, సన్ పైన్స్, నరసాపురం  
 శ్రీ డి.ఎస్.ఎస్. ప్రసాదరావు, సాయి నాథ్ సిల్క్లు, నరసాపురం  
 శ్రీ శ్రీనివాస్, క్రియేటివ్ సర్వీసెస్, నరసాపురం

మరెందరో నా అన్న కొరు  
 సుండెలో కొలువైసొరు  
 ముందుకు నడిపేసొరు  
 బాబులో పూలు పరిచేసొరు

కాకిన నా ఇచ్చే

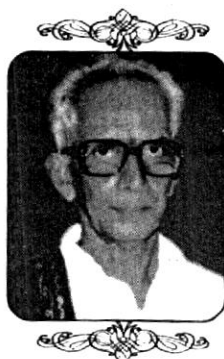
మడి పూవుల దొంగరలు  
 ధన్యకొద పరింపరలు

- కడిమిక్మ

## గుండె గుడి

1. గురులు పెక్కుండ్లు కలిగియు  
నిరతమ్మును శిష్య జనుల నెమ్మనములలో  
చరియించుచు మురిపించెడి  
గురుడెవ్వడు నీవు దక్క కోటారాయా!
2. అతడు కవి యయ్య నవధాని యయ్య బైలి  
సుందరుండయ్య మదిని నసూయ లేక  
చిసాటి కవి పండితులకు బ్రోతాహమొసగు  
సురభి శంకరశర్మ ప్రాజ్ఞుడు జయోఽస్తు !!
3. అప్పటికప్పుడే విషయమైన ననర్గళ ధార తోడుగా  
జెప్పగలట్టి బిట్ట, విరచించు గవిత్వము తేనెవాకయై  
చొప్పడునట్లు, స్నేహ గుణసూరి రసజ్ఞ మనో విహారి రె  
డ్డప్ప భవేజి కంటి ఘనుడైన మనీషి యొకండు గల్గునే!!
4. తనకుం గల్గిన కార్యములే విడుచు, నిత్యంబున్ బ్రజా సేవయు  
దున మున్నన్, మెఱ మెచ్చ మాటలను బోద్రోలున్, గుణ గ్రాహియై  
యనిశంబున్ గవచమ్ముగా నిలిచి, శ్రేయంబుచ్చు పేరాల మో  
హనుడాత్మండు, మఱియ సోదర సముండాశీస్సులవ్వానికిన్!!
5. భీరుడు, నేత్ర పద్మములు తీరిచి బిద్దెడి వైద్య భాస్కరుం  
డా రసనాగ్రముండు నడయాడును సంస్కృతి ప్రోచి సేయు వా  
గ్ధోరణి, వెన్న ముద్ద తన గుండియ యాతడు సాంబమూర్తి యు  
వ్వొలి. తపస్వి, స్వాదురస పూర్ణ మనస్వి, మహాయశస్వియున్!!
6. గుండె కొలనులో బలుమారు క్రుంకులిడుచు  
బరవశించుచుండును తిప్పపాటు లేక  
యామె యర్థాంగి యయ్య బూర్ణాంతరంగ  
యయ్య మినాక్షి యనుట సత్యమ్ముసుమ్ము

## పితృ దేవో భవ



1. నను గన్న తండ్రి నన్నే  
మనమెల్లను నింపుకొన్న మాన్యండాశీ  
స్వనయిండు దక్క పరుష  
ధ్వని యన్నబి వాని నోట వచ్చుట యెఱుగన్!!
2. కనుగవయుండు నెన్నడును గన్నడరాదొక యెఱ్ఱ జీర, ని  
ర్ధనత కృశింప జేసినను ధర్మము తప్పిన జాడ లేదు, మ  
జ్జనకు గభీరతా స్థితికి సాటికి వచ్చునె! సంద్రమేని, య  
వ్వినయుడు, స్వార్థ జీవనుడు వేంకట రామయ శాస్త్రి మౌనియే!!
3. అట్టి నా కన్న తండ్రికి సంకితముగ  
ఏడు చేపలు కృతిని వచింపనుంటి  
వాని యాశీర్వచశ్చక్తి బ్రజల గుండె  
కొలనులందున జేపలు కొలువు తీరు!!

# కావ్య సదనం కడిమిళ్ళ సదనం

డా.. టి.వి. నారాయణ రావు

రాజమండ్రి

వర్ణానామర్థ సంఘానాం రసానాం ఛందసామపి

మంగళానాం చ కర్తారో వందే వాణీ వినాయకే

ఉనికి ఉన్నా పాషాణాదులలో లేని ప్రాణం, ప్రాణమున్నా వృక్షాదులలో లేని జ్ఞానం, జ్ఞానమున్నా పశు పక్ష్యాదులలో లేని వివేకం కలిగి ఉండుట మానవుని ప్రత్యేకత. ఆ వివేకం పరిపూర్ణంగా ఉంటే గాని ధర్మ అర్థ కామాలను ఏ విధంగా అనుభవిస్తే మోక్షం సిద్ధిస్తుందో తెలియదు. అది తెలిపేందుకే శాస్త్రాలున్నాయి. పురాణాలున్నాయి. వాటిని అందుకోలేనివారికోసం బాలురకు, పామరులకు ఆధ్యాత్మికతను, నైతికములైన విలువలను పెంపొందించేందుకు చిన్న చిన్న కథల రూపంలో సాహిత్య ప్రపంచం వెల్లి విరిసింది. తొలి గురువుగా తల్లి చెప్పే కథలు, గురువులు చెప్పే కథలు, పెద్దలు చెప్పే కథలు కోకొల్లలు. చిన్నతనంలోనే వినడం వలన ఇవి జీవితాంతం గుర్తుండిపోతాయి. కాలాలు మారినా, జనాలు మారరు. కొలువులు మారినా విలువలు మారవు. మానాలు మారినా మానవులు మారరు. కథనాలు మారినా కథలు మారవు.

అయితే ఈ కథలను కేవలం కథలలాగా తీసికొంటే చాలసార్లు ఇబ్బందుల్లో పడతాం. కొన్ని కథలు అసంబద్ధంగా కూడ కనిపిస్తాయి. అయితే అర్థం పర్థం లేని కథలు చెప్పేటంత తీరిక మన పెద్దలకు లేదు. ప్రతి కథ వెనుక ఒక తాత్విక చింతన, ఒక ఉపదేశం అంతస్ఫూత్రంగా ఇమిడి ఉంటుంది. ఎవరు మొదలుపెట్టారో, ఎలా ప్రాచుర్యం పొందిందో కాని, ఏడు చేపలు కథ తెలుగు వారి ప్రాథమిక పాఠశాలల పాఠ్య పుస్తకాలలోకికూడ ప్రాకింది. తల్లులు నిద్రపుచ్చడంకోసం రోజూ ఇదే కథ చెప్పినా పిల్లలు ఆసక్తితో ఎందుకు ఎందుకు అని అడుగుతూ ఆసక్తిగా వినడం తర తరాలుగా తెలుగువారందరికీ అనుభవమే. ఇప్పుడా కథని మళ్ళీ క్రొత్త కోణంలో చూపించడం జరుగుతోంది. క్రొత్త రుచులు కోరే వారికి పసందైన పాయసాన్నపు విందు జరుగుతోంది. శిథిలమవుతూ మిగిలి ఉన్న సనాతనమైన కథకు పునః ప్రాణ ప్రతిష్ఠ జరుగుతోంది.

కడిమిళ్ళవారితో నాకతొలి పరిచయం విరించి ఛారిటీస్ వారి శీర్షదయ

కార్యక్రమం భువన విజయ సభలో, దాదాపు దశాబ్దం క్రితం. తరువాత ఎన్నోసార్లు సభలలో, అవధానాలలో ఆయన విశ్వరూప సందర్శన భాగ్యం కలిగింది. నా వదనమ్ము కావ్య సదనమ్ము అని గంభీరంగా చెప్పుకోగల సత్తాగల వ్యక్తి డా..కడిమిళ్ళ. సునాయాసంగా అవధానాలు చేయడమే కాదు, అవధానులనుకూడా తయారు చేయగలగడం వారికే చెల్లింది. వారితో మైత్రీ కలకాలం చల్లగా ఉండాలని కోరుతున్నాను.

ఒక నాయనమ్మ అందరికీ తెలిసిన ఏడు చేపల కథ తన మనుమడికి చెప్పడంతో కావ్యం ప్రారంభమవుతుంది. దానిలో ఏముందని కొడుకు తేలికగా తీసి పారేయబోతే, క్రమంగా దానిలోని అంతరార్థాన్ని తెలియజేస్తుంది. ఏడు చేపలు ఏడు వ్యసనాలకు ప్రతీకగా, మానవ జీవితంలో ఏర్పడే అడ్డంకులగురించి వివరించారు. ప్రతి పద్యం అందంగా చెక్కుబడింది. ప్రతి పద్యంలో వారి ధార ధారాళంగా కనబడుతుంది. మన పురాణాలనుండి, ఇతిహాసాలనుండి అనేక కథలు వారి బాణీలో ఉదహరించారు.

**నిల్లును బోలు సజ్జనుడు నిల్లునె నిందల నీళ్ళు చల్లనన్**

కానె తలవ్రాత వ్రాసికొని... వీల విరించిని తప్పు పట్టుటల్ లాంటి అర్థాంతరన్యాసాలు కలకాలం గుర్తుండిపోతాయి. రసము వేయి రెట్లు గొప్పది నవ కథాదృతిని మించి అన్నట్లు కడిమిళ్ళవారి కలంనుండి ప్రాత కథలు క్రొత్త పుంతలు త్రొక్కాయి. మంచి కవి చేతిలో పడితే వస్తువు పంట పండినట్లే కదా!

**కవితా కోమల వనితా**

**రసయతి రసికం రసేన మితితా**

**సో యది దుర్జన హస్తే**

**పతితా ప్రతి పద భగ్నా సంసరు మగ్నా||**

మరింత ఆలస్యం దేనికి? సాలంకారగా కడిమిళ్ళ వారి కవితా కన్యక సాదరంగా పలకరిస్తోంది. ఆనందంగా అందుకోండి. సుందరమైన, హృదయంగమమైన, రమణీ రమణీయమైన కవితా సుందరి ఇప్పుడు మీ చేతుల్లో ఉంది. కలిసి నడవడానికి సిద్ధం కండి. సెలవు.

**డా..టి.వి.నారాయణరావు**

**సాజన్య హాస్పిటల్**

**ప్రకాష్ నగర్, రాజమండ్రి**

# ఏమిటి ఏడు చేపలు?

- మల్లా ప్రగడ

ఒక నాయనమ్మ తన మనుమడికి ఒక కథ చెప్పడం ప్రారంభించింది. అనగనగా ఒక రాజు. ఆ రాజుకు ఏడుగురు కొడుకులు. వారొకనాడు వేటకు వెళ్ళి, ఏడు చేపలు తెచ్చారు. ఎండబెట్టారు. వాటిలో ఒకటి ఎండలేదు. చేపా! చేపా! ఎందుకు ఎండలేదని అడిగారు. గడ్డిమేటు అడ్డమయిందని చెప్పింది. ఎందుకు అడ్డంగా ఉన్నావని గడ్డిమేటును అడిగారు. అవు మేయలేదని సమాధానం. ఎందుకు మేయలేదని దానిని అడిగితే, పాలికాపు మేపలేదంటుంది. ఎందుకు మేపలేదని వానిని అడిగితే, అవ్వ బువ్వ పెట్టలేదంటాడు. ఎందుకు పెట్టలేదని ఆమెను అడిగితే, పిల్లవాడు ఏడుస్తున్నాడని సమాధానం. ఎందుకు ఏడుస్తున్నావని అడిగితే, చీమ కుట్టిందంటాడు. చీమా! చీమా! ఎందుకు కుట్టావని అడిగితే, నా బంగారు పుట్టలో వ్రేలు పెడితే కుట్టనా? అంటుంది. అది కథ. ఆ కథ విన్న ఆమె కుమారుడు ఆ కథను ఆక్షేపిస్తాడు.

రాజుగారి కుమారులు వేటకు వెళ్ళి, పులులనో, సింహాలనో, అథమ పక్షం కుందేటి పిల్లలనేనా తేవాలిగాని, చేపలను తేవడమేమిటి? వాటిలో ఒకటే ఎండక పోవడమేమిటి? గడ్డిమేటు ఒక్క చేపకే అడ్డమయేంత చిన్నదా? అంతా అర్థం- పర్థం లేని కథలా కనిపిస్తోంది అంటాడు. నిజంగా అర్థం లేని కథ అయితే ఇంత కాలం ప్రజల నాలుకలపై జీవించదు. జీవించింది, జీవిస్తోంది గనుక ఇందులో గొప్ప అంతరార్థం ఉందన్నమాట. అది చెపుతాను విను అని ఆ తల్లి లోజూపుతో కథను విశ్లేషిస్తుంది.

ఆ ఏడు చేపలు ఏడు వ్యసనాలకు ప్రతీకలు. వాటినే సప్త వ్యసనాలంటారు. అవి 1. కామము. 2. జూదము. 3. పానము. 4. వేట. 5. కరినంగా మాట్లాడుట. 6. కరినంగా శిక్షించుట. 7. ధనాన్ని వృథాగా ఖర్చు పెట్టుట. వాటిలో ఎండనిది కామము. అది ఎండితే మిగిలినవన్నీ వాటంతట అవే ఎండిపోతాయి. అది ఒక్కటి సజీవంగా ఉంటే మిగిలిన వాటిని కూడ అది బ్రతికిస్తుంది. కామానికి ఉన్న శక్తి అటువంటిది. ఎండకపోవడానికి కారణం గడ్డిమేటనే అజ్ఞానం



అడ్డుపడడం. జ్ఞానమనే గోవు ఆ అజ్ఞానమనే గడ్డిని తినివేయాలి. పాలికాపనే గురువు తినిపించాలి. అమ్మ అనుగ్రహించి బువ్వ అనే అనుమతిని ఇస్తేనే గాని ఆ గురువు జ్ఞానోపదేశం చేయలేదు. అమ్మల గన్న యమ్మ, ముగురమ్మల మూలపుటమ్మయే ఈ కథలోని అవ్వ. పిల్లవాడనే జీవుడు విషయ వాసనా లోలుడై నాకది లేదు, ఇది లేదనుకొంటూ ఏడుస్తుంటే అటువంటివానిని ఉద్ధరించేందుకు ఆ అమ్మ అనుమతించదు. ఎందుకు ఏడుస్తున్నావని అడిగితే, చీమ కుట్టిందంటాడు. ఆ చీమయే కామం. ఎందుకు కుట్టావంటే నా బంగారు పుట్టలో వ్రేలు పెడితే కుట్టనా? అని ఎదురు ప్రశ్న వేసింది. బంగారంలా కనిపిస్తూ, భ్రాంతిని కలిగించే విషయ వాసనా ప్రపంచమే ఆ పుట్ట. కోరి-కోరి కోరికల పుట్టలో వ్రేలు పెడితే ఆ చీమ కుట్టకుండా ఉంటుందా? అది కథలోని పరమార్థం. ఆ వ్యసనాల వలన జీవితంలో ఎన్నో కష్ట నష్టాలను కోరి తెచ్చుకొన్న సంఘటనలు పురాణాలలోను ఎన్నో కనిపిస్తున్నాయి. ప్రస్తుత ప్రపంచంలో కూడ ఎందరో వ్యసన పరులు వారి వారి కుటుంబాలను నాశనం చేసికొంటున్నారు.

కామంవలన నాశనమైపోయిన వారిలో మొదటగా పేర్కొనదగిన వాడు రావణాసురుడు. అతని కామ వ్యసనానికి అంతు, దరి లేదు. ఆనకట్ట అసలే లేదు. వేదవతిని కొప్పు పట్టుకొన్నాడు. రంభను బలాత్కరించాడు. ఎందరో స్త్రీలను బాధించాడు. చివరకు సీతా దేవిని అపహరించుకు పోవడంతో అతని పాపం పండింది. దారుణ సంగ్రామంలో రాముని చేతిలో మరణించాడు. అగ్ని జాత యైన ద్రౌపదిని కూర్చోమని తన తొడ చూపించిన దుర్యోధనుడు తొడలు బ్రద్దలై చనిపోయాడు. నిండు సభలో బట్టలు విప్పేందుకు ప్రయత్నించిన దుశ్శాసనుడు గుండె బ్రద్దలై చనిపోయాడు. వావి వరుస గణింపక పాంచాలిని అవమానించిన సైంధవునికి తల తెగి పడింది. అజ్ఞాత వాస సమయంలో ఆమెను దారుణంగా క్షోభ పెట్టిన కీచకుడు ప్రపంచంలో ఎవరికీ రానంతటి దారుణమైన చావును తెచ్చుకొన్నాడు.

రెండవ వ్యసనం జూదం. ఆ వ్యసనం వలన బాధలు కొని తెచ్చుకొన్న వారిలో ప్రధానంగా చెప్పుకో దగిన వారు ఇద్దరు. ధర్మరాజు, నలుడు. వారి వ్యసనం వలన వారే కాక వారి కుటుంబ సభ్యులు కూడ అతి దారుణమైన కష్టాలు అనుభవించారు. మూడవది పానం. మధుపానానికి బానిసగా మారి, రాక్షస గురువు మహా పండితుడు, తపస్వి అయిన శుక్రాచార్యులంతటివాడు.

తన శిష్యుడైన కచుని సహాధ్యాయులు ఈర్ష్యతో చంపి కాల్చి, బూడిద చేసి, మధువులో కలిపి ఇస్తే, గమనించకుండా త్రాగేసాడు. ఆ తరువాత విషయం దివ్యదృష్టితో గుర్తించి, బాధపడి, కడుపులో ఉండగానే మృతసంజీవని విద్య ద్వారా బ్రతికించి, అతడు బయటకు వస్తే, తన ప్రాణం పోతుంది గనుక ఆ విద్యను ముందుగా అతనికి ఉపదేశించి, బయటకు రమ్మనుట, అతడు వచ్చుట, వెంటనే శుక్రుడు మరణించుట, మళ్ళీ గురూపదిష్టమైన మంత్రాన్ని గురువుపైనే తొలి ప్రయోగం చేసి, కచుడు శుక్రుని బ్రతికించుట ఇంత కథ జరిగింది. ఆ తరువాత శుక్రాచార్యులవారు మద్యపానాన్ని మహాపాతకంగా కట్టడి చేసాడు. అందుకనే పంచ మహా పాతకాలలోను, సప్త వ్యసనాలలోను కూడ మద్యపానం చేర్చబడింది.

నాల్గవ వ్యసనం వేట. దాని బారిన పడి ప్రాణం మీదకు తెచ్చుకొన్నవారు ముఖ్యంగా ఇద్దరు. ఒకటి దశరథుడు. శబ్ద వేధ వచ్చిన కారణంగా అడవిలో జలాశయంలో ఒక ముని బాలుడు నీళ్ళు ముంచుకొంటున్నప్పుడు వచ్చిన శబ్దం విని, ఏనుగునుకొని భ్రమపడి బాణంతో కొట్టాడు. అతడు మరణించాడు. నీవు కూడ పుత్ర వియోగంతోనే మరణించాలని అతని తల్లిదండ్రులు శపించారు. ఆ విధంగా వేట దశరథుని ప్రాణం తీసింది. రెండవ వాడు పాండురాజు. మునిదంపతులు లేడి రూపం ధరించి, కామ విలాసంతో క్రీడిస్తున్నారు. నిజమైన లేళ్ళనుకొని రెండు బాణాలతో కొట్టాడు. వెంటనే ఆ ముని దంపతులు నిజ రూపం ధరించి, కామ క్రీడలో ఉన్న మమ్మల్ని బాధించావు కనుక నీవుకూడ కామవశుడవైనప్పుడు మరణించెదవు గాక ! అని శపించి, మరణించారు. కొంత కాలానికి పాండురాజు అదే అవస్థలో మరణించాడు. ఆవిధంగా పాండురాజు మరణానికి కూడ వేట కారణమయింది.

కఠినంగా మాట్లాడుట ఐదవ వ్యసనం. కొందరికి ఈ అలవాటు చాల ఎక్కువగా ఉంటుంది. అది పెద్దగా పట్టించుకోనక్కరలేని చిన్న విషయంలా కనిపిస్తుంది కాని, సప్త వ్యసనాలలో దానిని చేర్చారంటే దాని తీవ్రత ఎట్టిదో మనకు అర్థమవుతోంది. సాక్షాత్తు సీతా దేవి ఒకే ఒకసారి మాయ లేడి సన్నివేశంలో రామునికి ప్రమాదం కలిగిందేమోనన్న కంగారులో భయోద్వేగం కొద్దీ మఱి లక్ష్మణుని అనరాని మాటలంది. అలా కఠినంగా మాట్లాడి వానిని దూరంగా పంపించివేసింది. ఫలితంగా రావణుడు అపహరించడం, లంకలో ఎన్నో బాధలు పడడం, చివరకు రామ రావణ మహా సంగ్రామం జరగడం

ఇంత హడావుడి జరిగింది. కఠిన భాషణం సీతాదేవివంటి సాధ్వికే ఎన్నో కష్టాలు తెచ్చి పెట్టింది. సామాన్యుల మాట ఏమిటి?

ఆరవ వ్యసనం కఠిన దండన. ఎంత తప్పునకంత శిక్ష వేయుట ప్రభువుల ప్రభుత్వాల న్యాయ స్థానాల ధర్మం. యథాపరాధ దండనం కాకుండా చిన్న తప్పునా పెద్ద శిక్ష వేయుటకు అలవడితే అది కూడా వ్యసనమే. ఒకప్పుడు భృగు మహర్షి భార్య శరణన్న రాక్షసులకు అభయం ఇచ్చి, తన ఆశ్రమంలోనే తలదాచుకొనేందుకు చోటిచ్చింది. వారిని విడిచి పెట్టమన్నాడు శ్రీహరి. మాట వినలేదు భృగుపత్ని. కోపోద్రిక్తుడయ్యాడు హరి. వెంటనే సుదర్శన చక్రాన్ని ప్రయోగించి, ఆమె శిరస్సును ఖండించాడు. ఆ తరువాత వచ్చిన మహర్షి నా భార్య దుర్మార్గులకు ఆశ్రయమిచ్చి తప్పు చేసింది. దానికి చిన్నగా శిక్షించవచ్చు. కాని అన్యాయంగా మరణ దండన విధించావు. అకారణంగా నాకు భార్య వియోగాన్ని కలిగించావు. అందువల్ల నీవు కూడ చాల సంవత్సరాలపాటు భార్య వియోగాన్ని అనుభవించెదవు గాక! అని శపించాడు. ఆ శాపం రామావతారంలో అనుభవించ వలసి వచ్చింది విష్ణుమూర్తికి. రావణుడు అపహరించడం వలన కొంత కాలం వియోగాన్ని అనుభవించినా, చాల సంవత్సరాలని శాపంకాగా నిండా ఒక ఏడాది కూడ లంకలో ఉన్నది లేదు గనుక శాపం పండలేదు. మళ్ళీ జనాపవాదమనే మబ్బులు క్రమ్మి సీతా పరిత్యాగం చేయాల్సి వచ్చింది. తిరిగి వారు కలవనే లేదు. భగవంతునికైనా కఠిన దండనమనే వ్యసనానికి ఫలితం అనుభవించక తప్పలేదు. సామాన్యులు తప్పించుకోవడమనేది కల్ల.

ఇక చిట్ట చివరి వ్యసనం మనలో చాలమందికి ఉండేదే. సొమ్ము దుబారాగా ఖర్చు పెట్టడం. తెనాలి రామకృష్ణ ప్రణీతమైన పాండురంగ మాహాత్మ్యంలోని నిగమ శర్మ పాత్ర ఈ విషయంలో స్పష్టమైన ఉదాహరణ. చేతిలో డబ్బులు గల-గలలాడుతున్నప్పుడు ఒళ్ళు మీద తెలియకుండా ఖర్చు పెట్టాడు. చెడు సావాసాలు మరిగి, వారి ఆనందం కోసం వెనుక ముందు చూడకుండా సొమ్ము దుమ్ములాగా దుబారా చేసాడు. తీరా ఉన్నదంతా ఊడ్చుపెట్టుకు పోయి, చేతిలో చిల్లిగవ్వ లేని పరిస్థితి ఏర్పడినప్పుడు అంతవరకు తన చుట్టూ చేరి, నీయంతవాడు లేడని పొగిడిన కుహనా మిత్రులు అతనిని అదుకొనక పోగా ఏవేవో కుంటిసాకులు చెప్పి, చల్లగా జారుకొన్నారు. అప్పుడు తప్పు తెలిసికొన్నాడు నిగమశర్మ. ప్రయోజనమేముంది? చేతులు కాలిన తరువాత

ఆకులు పట్టుకొన్నట్లయింది. ఇటువంటివారెందరో నేటికీ ఉన్నారు. బెల్లం ఉన్నప్పుడే ఈగలు మూగినట్లు సొమ్ములు దండిగా ఉన్నప్పుడే అందరూ స్నేహం నటిస్తారు. ఖర్చు పెట్టిస్తారు. చేతులు ఖాళీ కాగానే వారుకూడ తప్పుకొంటారు.

పురాణ గాథలలోనే కాదు, నేటికీ సప్త వ్యసనాలలో ఏవో కొన్ని వ్యసనాల బారిన పడి జీవితాన్ని సర్వనాశనం చేసికొంటున్న వారెందరో మన సమాజంలో కనిపిస్తున్నారు. కామ వ్యసనానికి వశపర్తులై చెడు తిరుగుళ్ళు తిరిగి, ధనాన్ని పాడు చేసికోవడమే కాక, శరీరంలో వ్యాధి నిరోధక శక్తిని కోలుపోయి, చివరకు ప్రాణం మీదికి తెచ్చుకొంటున్నవారు ఎందరో ఈనాడు ప్రపంచమంతట కనిపిస్తున్నారు. పేకాట, గుఱ్ఱపు పందెములు, కోడి పందెములు, ఎన్నికలలో ఆయాయి నాయకుల గెలుపోటములను గూర్చిన పందెములు ఇలా ఎన్నో రూపాలుగా ఇప్పుడు జూదం విశ్వరూపంతో దర్శనమిస్తుంది. దాని బారినండి తప్పించుకోకపోతే, వారు వారి కుటుంబములు కూడ నాశనమైపోతాయన్నది అక్షర సత్యం. ఇక పానం నాగరికతకు చిహ్నంగా, చిన్న పెద్ద తేడా లేకుండగా విశ్వమంతా వ్యాపించిన మహమ్మారి. కోటీశ్వరునినుండి కూలిపని చేసికొనే వాని వరకు అందరూ దానికి దాస్యం చేస్తున్నారు. ముఖ్యంగా యువతరం దాని బారినండి తప్పించుకోక పోతే బంగారంవంటి జీవితాన్ని చేజేతులా పాడుచేసికోవడమే అవుతుంది.

అడవిలో ఉండే ఎన్నో సాధు జంతువులు నెమ్మదిగా కనుమరుగైపోతున్నాయి. అకారణంగా, అన్యాయంగా వాటిని వేటాడి, మూగ జీవుల ప్రాణాలను సొమ్ము చేసికొనే దౌర్భాగ్య స్థితిలో ఇవాళ మన సమాజం ఉంది. ఇది ఇలాగే కొనసాగితే ప్రకృతి సమతౌల్యం దెబ్బతిని, మానవ జీవనమే ప్రశ్నార్థకమయ్యే ప్రమాదం దగ్గరలోనే ఉందన్నది సత్యం. ఇక చీటికి - మాటికి ఇతరులను దూషించడమే పనిగా కొందరి జీవితాలు సాగిపోతుంటాయి. అటువంటివారికి ఆపత్కాలం దాపురిస్తే ఆడుకొనే వారే ఉండరన్న నిష్ఠూర సత్యాన్ని తెలిసికోవాలి. ఎందరిలోనో ముఖ్యంగా యువతరంలో కనిపించే దురభ్యాసం సొమ్ము దుబారా చేయడం. వ్యసనాలకో, సహవాసాలకో, ఆడంబరాలకో పెద్దలు సంపాదించి పెట్టినదానిని ఊరకనే ఖర్చు చేసి, ఆ తరువాత బాధపడే వారెందరో నేడు కనిపిస్తున్నారు. సొమ్మును ఆచి-తూచి ఖర్చు చేసే అలవాటు చిన్నప్పటినుండే ఏర్పడాలి. లేకపోతే భూలోకంలోనే నరకాన్ని అనుభవించాల్సి వస్తుంది. ఏతావతా

సప్త వ్యసనాలలో ఏ ఒక్కదానికి బానిస కానివాడే హాయిగా జీవిస్తాడు. దేనికి తల ఒగ్గినా తాత్కాలిక సుఖం, చిర కాల దుఃఖం చవి చూడాల్సి వస్తుంది. అని చెప్పి కథను ముగించింది తల్లి. కుమారునికి కనువిప్పు కలుగడంతో కావ్యం పూర్తి అవుతుంది.

చిన్నప్పటినుండి మనమందరం వింటున్న ఈ ఏడు చేపల కథలో ఎవరికీ తోచని అంతరార్థం కడిమిళ్ళవారికి తోచుట ఒక విశేషమైతే, దానిని కావ్య రూపంగా మలచాలనుకోవడం మరింత విశేషం. ఒక చిన్న కథను ఆధారం చేసికొని, 570 పద్యాల కావ్యంగా నిర్మించుట కడిమిళ్ళ అసామాన్య ప్రజ్ఞకు భావనా బలానికి నిదర్శనం. ముఖ్యంగా సీత భూప్రవేశం చేసే సమయంలో ఆమె చేసిన ప్రసంగం పాఠకుల హృదయాన్ని ద్రవింప చేస్తుంది.

రుద్రుని చాపము ముక్కలొటనేర్పడినది పెండ్లి కాపురము వ్రక్కలు గాకిటలొను అన్న మాట కడిమిళ్ళకు ముందు ఎవ్వరికీ రాని ఊహ. అద్భుతం, అనిదంపూర్వం. ఇలా చెప్పబోతే ప్రతి పద్యం రమణీయమే. తినబోతూ రుచి అడుగనేల? నేటి సమాజానికి నిజమైన సమగ్రమైన సందేశం ఇవ్వగల కావ్యం ఏడు చేపలు. సహస్రావధానిగా లబ్ధ ప్రతిష్ఠలైన డా. కడిమిళ్ళ ఎందరో శిష్యులను తనంతటివారిని చేసిన ఒకే ఒక అవధానిగా కీర్తి గడించారు. ఎన్నో కృతులు వెలయించి కవిగా పేరు తెచ్చుకొన్నారు. నిన్న గాక మొన్న అందించిన పెంపుడు చిలుక కావ్యం ద్వారా గొప్ప భావనా బలం గల కవిగా కనిపించిన కడిమిళ్ళ ఈ ఏడు చేపలు కావ్యం ద్వారా విశ్వ శ్రేయః కావ్యం అన్న ఆర్యోక్తి అక్షరాలా ఆచరించే నిజమైన సామాజిక కవిగా దర్శనమిస్తారు. సందేశానికి సందేశం, యువతకు మేలుకొలుపు, కథా కథనంలో నేర్పు, రస నిర్వహణలో చాతుర్యం అన్నీ ఒక్కచోట లభించాలంటే, వదనం కావ్య సదనమైన, పద్యమృతవదురా పాతిపెట్టెదనంచు అని గర్జించిన కడిమిళ్ళ ఏడు చేపలు కావ్యం చదవాల్సిందే, చదివించాల్సిందే. ఇంకెందుకు ఆలస్యం. అమృతమస్తు అనండి.

**మల్లాప్రగడ శ్రీమన్నారాయణ**

పొన్నూరు

# సాయిసాధ్ సిల్క్స్

గాంధీ బజార్, నరసాపురం ఇ08814 - 274383 A/c

## అద్భుత వస్త్రాల పాడుపు పథకం

- ❖ ప్రతి నెల ప్రతి సభ్యుడు నెలకు రూ. 100/- లు చొన 12 నెలలు చెల్లించవలెను.
- ❖ ప్రతి నెల రెండవ శనివారం లక్ష్మీదేవి ద్వారా "డ్రా" తీయబడును.
- ❖ డ్రాలో గెలుపొందిన వారికి మిగిలిన వాయిదాలు చెల్లించనవసరం లేకుండా రూ. 1200/- విలువగల వివిధ మిల్లుల వస్త్రాలు ఇవ్వబడును. మిగిలిన సభ్యులకు స్వీము కాలము ముగిసిన తరువాత రూ. 1200/- విలువగల వస్త్రాలు మరియు బోనస్ గిఫ్టుగా రూ. 150/- వస్త్రాలు కూడా ఇవ్వబడును. (1200 + 150)
- ❖ ప్రతి నెల 1వ తేదీ నుండి 10వ తేదీ లోపుగా మెంబర్ షిప్ సామ్మి చెల్లించి మీ పేరు సమోడు చేయించుకోవలసినదిగా కోరుచున్నాము.

నెబ్యుతల్ రాణీలేడు  
పెరైటీల్ సాటిలేడు  
వేరెవ్వరు

గెలుచుకొంది  
రూ. 1200/-  
విలువగల వస్త్రాలు

ప్రతి నెల రెండింటి వారం  
డ్రా తీసిన తరువాత, విజేతలకు  
సభ్యుల ఫోన్ నెంబర్ గా,  
ప్రైవేటు నెంబర్ గా మరియు  
పబ్లిక్ గా తెలియబట్టబడును.



సాయిసాధ్ సిల్క్స్ వస్త్రాలు  
సౌందర్యానికి అలంకార శస్త్రాలు  
డా. డి. సీత్య శివ ప్రసాద్ రావు  
చైర్మన్  
అర్జన్ బ్యాంక్, నరసాపురం

# సాయిసాధ్ సిల్క్స్

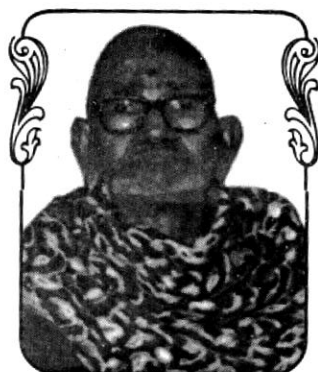
లేడీస్ & బెరీట్స్ క్లౌత్ షోరూమ్ A/c

గాంధీ బజార్, నరసాపురం

# సౌజన్య మాధవము

1. ఆచంటాన్వయ వార్ధి పూర్ణ శశియై యానంద సంధాయయై  
తోచున్ మాధవరావు వాని యెద లోతుల్ మంచికిన్ మూలముల్  
వాచా ధోరణి యందుమా! యది మృదుత్వ స్ఫూర్తికిన్ భాష్యమే  
చాచున్ జేయి పరోపకారమున నిచ్చల్ శారదా యుక్తుడై!!
2. తన గేహము, తన దేహము  
తన మనమును, వస్తు గణము, తన పరిసరముల్  
తనరగవలె శుభ్రముగా  
నని మాధవరావు తలచు ననవరతమ్మున్!!
3. స్వీయ సుఖమునకై ఖర్చు సేయబోడు  
పరులకుపకారమన్న నిబ్బడిగ జేయు  
తనకు నచ్చదు సోమరితనము, లేదు  
శ్రమకు వెనుకాట మాధవరావునందు!!
4. పండిత లోక గౌరవ విభాసురమాతని మానసమ్ము,  
జృంధితులైనవారలను మన్నన సేయుచు, సాహితీ సుధా  
భాండము నెత్తికెత్తుకొని వందనముల్ పచరించుచుండు నా  
కండయు దండయై నిలుచు నార్యుడు మాధవరావు నిచ్చులున్!!
5. భార్య శారద, పద్మజా స్వర్ణలతలు  
పుత్రికలుకూడ సద్గుణాంబుధులు కాగ  
శివకుమారుడు, రాముడున్ శిష్టులైన  
వారలల్లుండ్రు దొరకుటే భాగ్య గరిమ!!
6. మాధవరావు కుటుంబము  
సాధించునుగాత సతము జయమున్, శుభమున్  
మాధవి మాధవుడును వి  
శ్వాధారులు ప్రోచుచుందురనవరతమ్మున్!!

# శ్రీపాదో సురుపాదః



1. శ్రీపాదాన్వయ వార్ధి శీత కిరణః శబ్దాత్మికాం కౌముదీం  
ప్రదాత్ శిష్య జనస్య చాతక తతేః పుణ్యేన తేనైవ సః  
కైలాసే పరమేశ్వరామల శిరో గంగా జలే స్నాతి ల  
క్ష్మీ నారాయణ శాస్త్రిణం మమ గురుం వందే యశస్విధయే!!
2. శ్రీపాదాన్వయ వార్ధి శీత కిరణః చంద్ర స్థితిం పాక్షికిం  
పశ్యన్, లోప నివారణాయ సతతం శబ్దాత్మికాం కౌముదీం  
దత్వా, శంకర మౌళి పీఠ పదవీం సంప్రాప్తవాన్ పూజ్య ల  
క్ష్మీ నారాయణ శాస్త్రిణం మమ గురుం వందే యశస్విధయే!!
3. శ్రీపాదాన్వయ వార్ధి శీత కిరణః వైవర్ణ్యమాలోకయన్  
చంద్రస్యాంబుజ వైరిణస్తు దివసే, నక్తం దివం కౌముదీం  
దత్వా, లోక హితాయ శంకర శిరో భూషాభవత్ పూజ్య ల  
క్ష్మీ నారాయణ శాస్త్రిణం మమ గురుం వందే యశస్విధయే!!



4. శ్రీపాదాన్వయ వార్ధి శీత కిరణః దూరే శశీహ్యంబరే  
గచ్ఛన్నైవ దదాతి కాంతిమితి సంచింత్యాన్వహం కౌముదీం  
సామీప్యంచ దదౌ తథా శివ శిరో భూషాభవత్ పూజ్య ల  
క్ష్మీ నారాయణ శాస్త్రిణం మమ గురుం వందే యశస్సిద్ధయే!!
5. శ్రీపాదాన్వయ వార్ధి శీతకిరణః వాణ్యాసనం పావనం  
నీరేజం ముకుళీకరోతి విధురిత్యాలోచ్య, సత్కౌముదీం  
వాణీ ప్రీతికరీం దదౌ గురు విధుశ్చాభూన్మహా ప్రాజ్ఞ ల  
క్ష్మీ నారాయణ శాస్త్రిణం మమ గురుం వందే యశస్సిద్ధయే!!



# వైద్య నారాయణ:

1. నానా వైద్య శిఖామణి ప్రతతి, నానా పాండితీ మండితుల్  
నానా దాతృ పయోధులున్, మఱియు నానా వక్తృ సింహమ్ములున్  
గానన్ వత్తురుగాని, యొక్కనియెడన్ గన్నట్టునే యిన్ని, టీ  
వీ నారాయణ రావుకంటె ఘనుడేదీ! నేటి కాలమ్మునన్!!
2. కాయములందు గాయములు కల్గిన వానిని రూపు మాపుటే  
ధ్యేయము వైద్య వృత్తికి, గడించుచు గీర్తి దదీయ వృత్తి, రా  
మాయణ కల్ప వృక్షమును సొంతముగా బరియించి, టీ.వి నా  
రాయణుడీ భవాత్మకము వ్యాధికినొషధమున్ గడించెనే!!
3. ఏయెడనేని వైద్యులు పఠింతురే! సంస్కృతమున్, బ్రసంగమున్  
జేయగ నేర్తురే! కవన శేముషినిన్ దలకెత్తుకొందురే!  
ప్రాయము చిన్నదయ్యు గుణ భాసురుడై వెలుగొందు టీ.వి.నా  
రాయణరావు కంటె ఘనుడైన మనీషి యొకండు గల్గునే!!
4. ఆయన నోరు విప్పిన మహా మధురామృత రాశి ధారగా  
పోయుచునున్నయట్టి యనుభూతి జనించును గాని యెన్నడున్  
గాయము మానసంబునకు గల్గునటుల్ వచియింపనట్టి నా  
రాయణరావు కంటె ఘనుడైన మనీషి యొకండు గల్గునే!!
5. ఆయన చేయునట్టి దరహాసము వెన్నెలలారబోసిన  
ట్లేయగుబట్టు గాని తలపేదియొ గుండెను దాచుకొన్న వా  
డై యపహాస్య గర్భ దరహాసము సేయుటెఱుంగడట్టి నా  
రాయణరావు కంటె ఘనుడైన మనీషి యొకండు గల్గునే!!



# ఏడు చేపలు

## 1. కామము

శ్రీరామ ధర్మ గుణమ  
వ్వారిగ బ్రకటింపబడిన, వ్యసన మృగమ్ముల్  
దూరమ్మేగుట తథ్యము  
సారెకు దద్దుణము మ్రొక్కి, జయమున్ గొందున్!!

1. అనగనగా నొకరాజు  
తని యేడ్గురు సుతులు కలిసి తమిమై వేటా  
డను బోయి యేడు చేపలు  
గొని తెచ్చిరి యెండబెట్ట గోరిరి వరుసన్!!
2. ఏడిటియందు జేప యొకబెండక పోవుట గాంచి, యేలనే  
వాడక యుంటివీవనుచు బ్రశ్నను వేసిరి, గడ్డిమేటు క్రీ  
నీడ యొకింత యడ్డమయి నేనిటులుంటినటంచు జేప ప  
ల్కాడగ, గడ్డి మేటు పలుకాడినదావు భుజింపకుండుటన్!!
3. ఏల గోమాత! నీవు భుజింపవనిన  
మేపకున్నాడులే పాలెకాపటంచు  
నదియు, నవ్వ బువ్వను బెట్టదనుచునతడు  
పలికిరడిగిరి యేలనవ్వా! యటంచు!!
4. ఈ పసి బిడ్డ యేడ్పు విరమింపడు వీడికి జోల పాడుటే  
నా పని యయ్యెనంచనహనమ్ముగ నవ్వ వచించె నేల బి  
డ్డా! పసి మాలి యేడ్తువననాతడు వల్కెను జీమ కుట్టె నా  
చూపుడు వ్రేలిపైననుచు జూపెను జీమల పుట్ట దాపునన్!!

5. ఎందులకే పసివానిని

తొందరపడి కుట్టితీవు దోష విదూరున్

దొందరపడి కుట్టుటచే

గుందెదవొకనాటికీవు గూడను జీమా!

6. అని పల్కన్ విని, గండుచీమ యిది యన్యాయమ్ము మీబిడ్డ వ

చ్చెను నా వద్దకు, వచ్చి యూరుకొనెనా! చిన్నారి పొన్నారి పు

ట్టను వ్రేలుంచెను నాదు బంగరుపు పుట్టన్ గోరి వ్రేల్చెట్ట గు

ట్టనొకో! యంచును జారుకొన్నయది స్పష్టంబయ్యె మొత్తమ్ముగన్!!

7. అని యవ్వ కథను జెప్పగ

మనుమండది యాలకించె, మాయురె! ముదిచే

తను నీకు దెలివి తప్పిన

దని కొమరుడు నగియె నామెకాగ్రహమొదవెన్!!

8. ఏమి! గ్రుడ్డు పిల్లను వెక్కిరించినటుల

నాకు బుద్ధులు సెప్పు నందనుడవీవు

తర తరమ్ములనుండి యీ ధాత్రియందు

వినగ వచ్చెడి గథను గాదనగనగునె!!

9. అనుచున్ గన్నుల నెఱ్ఱ జేసినది, యమ్మా! సుంత శాంతింపవే!

నిను గాదంటకు గాదు నిక్కముగ సందేహమ్ములెన్నెన్నియో

మనమందున్ బొడసూపుచున్నయవి ప్రామాణ్యమ్ము గానట్టి వా

నిని నే నమ్మును హేతు వాదమునకున్ నిల్వన్ వచింపం గదే!!

10. ఏ కథనేని బల్కునపుడింతయొ యంతయొ వాస్తవమ్ముగా  
లేకునికీన్ బ్రయోజనము లేదు పయింబడి బుద్ధి మాంద్యమున్  
గైకొను జాతి, జీవన వికాసము కోల్పడు గాని జాగృతిన్  
జేకొనదే, తిరోగమన స్పష్టి వినస్థికి మూలకందమే!!
11. జాతి పురోగమింపగల చక్కని జీవిత వాస్తవమ్ములన్  
నీతులు మేళవించిన వినిర్మల సత్కథలన్ వచించుచో  
బ్రాతిగనుండు గాని, కొఱవడ్డ కథల్ పనిమాలి చెప్పినన్  
మాతరమాలకింపదు సుమా! యిక కాలము చెల్లె వానికీన్!
12. రాజులు క్రూర మృగమ్ముల  
రాజిని వేటాడిరనిన రమణీయమ్మ  
నైజమ్మా! రాకొమరుల  
కీజల చరములను బట్టుటిది విని నగమే! !!
13. ఏడు చేపలు తెచ్చి వారెండబెట్ట  
నొకటి మాత్రమే యెండక యుండుటేమి!  
గడ్డి మేటాక్కదానికే యడ్డమగునె!  
చిత్రమిది గడ్డిమేటంత చిన్నదగునె! !!
14. చేపయు మాటలాడినది చిత్రము గడ్డియు గూడ బల్కెన  
ట్లే పలుకాడె గోవునటులే వచియించెను గండుచీమయున్  
బాపురె! మూగ జీవులకు పల్కులటుల్ జడముల్ వచించుటల్  
రేపును మాపునిట్టి కథలే వచియించిన నవ్వి పోవరే! !!

15. అక్కఱకున్ రానట్టివి  
పుక్కిట బుట్టిన పురాణములు పిచ్చి కథల్  
మక్కువగా వచియించుట  
దక్క బనియు బాటు మీదు తరమునకగునే! !!
16. అలతి యలతిగా జంద్ర మండలముపైని  
గాలు మోపిన నరుడు మీ కథలు వినునె  
బూజుపట్టిన కథలను బోనడంచి  
పలుకవలె గ్రొత్త కథలకు స్వాగతమ్ము!!
17. చిన్న పిల్లలకీ కథ చెప్పుచుందు  
రెట్లు చెప్పినన్ దిరిగి ప్రశ్నింపరనుచు  
నట్టి ధైర్యమే కథకు చిరాయువసగె  
గాల వాహినికెదురీద గలిగెనిటుల!!
18. కాలము మారిపోయినది కాకమ గాథలనాలకించుటల్  
పోలవు మా తరమ్ములకు బూర్వులకుం గలయట్టి మూఢ భా  
వాలకు దాస్యమున్ నెఱపు వారము గాము సమాజ చింతనా  
శీలము లేక సాగు గథ శ్రేయమొసంగునె! మానవాళికిన్!!
19. అనుచు విజ్ఞానశాస్త్ర విద్యా సముద్ర  
జతరగత రత్న చయము హస్తమ్మునందె  
యిమిడిపోయినయట్లు వచించినట్టి  
పలుకులాతల్లి గుండెలో ములుకులయ్యె!!

20. కొడుకిటు మాటలాడెనని కూడదు కోపము పెక్కుమందికీ  
పుడమినినిట్టి భావములు పుట్టుచునున్నవి పూర్వ సంస్కృతిన్  
వెడ వెడ గెంటివైచుట వివేకముగా దలపోయు వింతలే  
ర్పడినవి నేడు తద్భ్రమల బాపుట ముఖ్యమటంచెఱుంగుచున్!!
21. జనని ప్రసంగమున్ జరుప సాగె మహా పరమార్థమిందు దా  
గినది కథా ప్రపంచమునకే తలమానికమై వెలుంగుచున్  
వినుతికినెక్కినట్టి కథ వెఱ్ఱితనమ్మున గాదుపొమ్మనన్  
జనదు కుమారుడా! వ్యసన సప్తకమే యట నేడుచేపలున్!!
22. అన్నియునెండిపోయినవి యందునొకానొక చేప మాత్రమే  
యున్నది యెండకుండనదిగో! యదియేగద! కామమెంత కా  
దన్నను వీడిపోదు తడియారదు నిత్య నవీన కాంతితో  
నున్నతి గాంచుగాని, తల యూచునె! మంచిగ జెప్పి చూచినన్!!
23. మిగిలిన షడ్వ్యసనములా  
పగవచ్చుట యెండగట్ట వచ్చుట సాధ్యం  
బగుగాక యెట్లు సాధ్యం  
బగు గామమునెండగట్టుటన్నది భువిలో!!
24. ఎందుకే చేప! నీవిటులెండవైతి  
వనుచు బ్రశ్నింప గడ్డిమేటడ్డమనియె  
నదియ యజ్ఞానమది యెందునావరించు  
నచట గోరికల్ తాండవమాడుచుండు!!

25. గడ్డిమేటేల నిలిచెనో! యడ్డమనిన  
నావు మేయక యుంటచేననియెనదియు  
జ్ఞాన రూపిణి ధేనువజ్ఞాన తృణము  
నారగింపక క్రీనీడలవల జనునె! !!
26. ఏల గోమాత నీవు భక్తింపవనిన  
బాపురే! నన్ను జేరి యీ పాలికాపు  
మేపకుండిన నేనెట్లు మేయగలను  
తప్పు తనది గాదని చెప్పి, తప్పుకొనియె!!
27. ఉన్నది యెందుగడ్డి తిననున్నది గోవు నుపేక్షనేల గై  
కొన్నది నీదు మానసము కూడునె! నీవిట బాలికాపుగా  
నున్నది యెందుకంచడుగ నూరక మాన గదయ్య! యవ్వ నా  
కన్నము పెట్టలేదనుచునాతడు వల్కె నిమేష మాత్రలో!!
28. జ్ఞానముతో జేరిన య  
జ్ఞానము పొనడచు బాలికాపై గురువే,  
యేనరుడు యోగ్యుడగునో  
వానికినుపదేశ సుధను పంచుచునుండున్!!
29. అమ్మల గన్న యమ్మ ముగురమ్మల మూలపుటమ్మ యవ్వ ని  
త్యమ్ము స్మరించువారు భవతారణ గోరెడివారు మోక్ష మా  
ర్గమ్మును జేరగా గురుని గల్పన జేయు, నసత్యమందునే  
ద్రిమ్మరుచున్నచో ననుమతింపదు ప్రోవగనట్టివారలన్!!



30. అనుమతి యను బువ్వను బె  
ట్టినగానీ యుద్ధరింపడేగద! గురుడున్  
నెనరున్ జూపవదేలా!  
యనుమతినీకుంటివేలనవ్వా! యనినన్!!
31. పిల్లవాడేడ్చుచుండగా బెట్టినగునె  
యన్నమంచును బదులిచ్చెనవ్వ యపుడు  
విషయ వాసనా లోలుడై వెక్కి వెక్కి  
యేడ్చు జీవుని నెవరుద్ధరింపగలరు!!
32. నాయనా! యేలనేడ్చుచున్నావటంచు  
నడుగుచో జీమ కుట్టినదంచు బలికె  
కామమే చీమయై కుట్టె గాన వాని  
రోదనము మాన్ప గల్గు వారును గలారె! !!
33. ఏమె! యేలకు గుట్టితే చీమ! యనిన  
వ్రేలు బంగారు పుట్టలో బెట్టెననియె  
గోరికల పుట్టలో గోరి- కోరి వ్రేలు  
పెట్టునప్పుడా కోరికల్ కుట్టకున్నె! !!
34. ఈ సంసారము కాంచనాత్మకముగానే జీవికిన్ దోచు నా  
శా సౌధములు పెక్కులేర్పడుచు నిచ్చల్ నిల్చునట్లుండి, మి  
థ్యా సంతోషము పెంచునా భ్రమలలో దారాడుచున్నప్పుడ  
య్యాసల్ కుట్టిన జీవుడేడ్చు గద!మాయామేయ లోకమునన్!!

35. ఇంతటి పరమార్థము గల  
 వింత కథను విన్న నీవు వెఱ్ఱితనమునన్  
 బొంతన లేదంటివి నీ  
 వింతటి యవివేకివనుచు నిపుడే తెలిసెన్!!
36. తెలియనివన్ని తప్పులని దెప్పుట గొప్పతనమ్ము గాదు పె  
 ధ్దలు పరమాపులీ భువిని ధార్మిక చింతన ప్రోది సేయగా  
 దలచి, రహస్యముల్ వలికి, తత్తదమోఘ కథా విశేషముల్  
 పలికిరి వాని మార్మికత పట్టిన వారె యభిజ్ఞులర్భకా! !!
37. అని పల్కి, మౌనమూనిన  
 జననీ చరణములు పట్టి సాగిలబడి, త  
 ప్పును సైచి, నను క్షమింపుమ  
 కనుగానక ప్రేలినాడ గర్వము తొలగెన్!!
38. చిన్నప్పుడు కథ చెప్పుచు  
 నున్నప్పుడు సంబరమున నూకొట్టిన యీ  
 చిన్నారి చేప కథలో  
 నిన్ని రహస్యములుండుటెవ్వడెఱుంగున్!!
39. ఏడు చేపల కథయందునెంత గొప్ప  
 తాత్వికార్థమ్ము డాగె వింతలకు వింత  
 యిట్టి కథలెన్ని యున్నవో! యీజగాన  
 దెలియకుండిన బ్రదుకు నిష్ఫలము గాదె!!

40. తెలియక పలికిన పలుకుల

కలుగక సందియము దీర్చుమమ్మా! వ్యసన  
మ్ములు కలవేడంటివి యా  
కలరూపెఱుగంగ గోర్కి కలుగుచునుండెన్!!

41. అనుచు బ్రతిమాలుచున్న నందనునియొక్క  
మార్పు గమనించి, జనని సంబరము పడుచు  
వ్యసన సప్తకమ్మును గూర్చి పలుక దొడగె  
బలుకు- బలుకులో దేనియల్ చిలుకునట్లు!!

వెలది జూదమ్ము పానమ్ము వేట, పలుకు  
ప్రల్లదనమును, దండంపు బరుసతనము  
సొమ్ము నిష్ప్రయోజనముగ వమ్ము సేత  
యనెడు సప్త వ్యసనముల జనదు తగుల

42. అని తిక్కన భారతమున

పనివడి వచియించినట్టి పద్యము గనవో!  
యనునిత్యంబా పద్యము  
మనమున స్మరియించుకొన్న మనుజుడు సుఖియో!!

43. వ్యసనములయందు గామమే యగ్ర పీఠ

మందుకొనియుంట యెంత భయంకరమ్మో!  
తెలియుచున్నది గావునన్ వెలది గాంచి,  
చిత్త చాంచల్యమొందుట చేటుదెచ్చు!!

44. ఎంతటి వానికేని వనితేచ్చ బలమ్ముగ నాటుకొన్న న  
య్యింతి స్వదారయైన సుఖమేయగుగాక, పరాంగనారతిన్  
స్వాంతము చిక్కువడ్డ జనుడాపదలన్ బడిపోకయున్నె! నా  
యంతటివాడు లేడనునహంకృతితోడ జరించినన్ జెడున్!!
45. నలుమోములవాడు వర  
మ్ములనిచ్చుటజేసి, కామ మోహితుడగుటన్  
దలలు పది కలిగియుండియు  
దలపాగులు తగ్గిపోయి ధరణిం బడడే! !!
46. పదివేలేండ్లు తపమ్ము చేసెనదియున్ వ్యర్థమ్ముగా బోయె దు  
ర్మదుడై లోక నియంతయై నిలిచె దద్ప్రాగల్భ్యమున్ బోయె నా  
పదకున్ జిక్కిననాడు తమ్ముడయినన్ బాల్పంచుకోడాయె న  
య్యదియే లోకము, కామ చిత్తునకు సాహాయ్యమ్మునందించునే!!
47. కనబడుటే పాపము గద!  
వనితలలోనందగత్తె బలవంతముగా  
గొనిపోయి యనుభవించుట  
యను దుర్వ్యసనమున జెడె దశాస్యుడు గనుమా! !!
48. వేదవతీ లలామ గని వేనలి బట్టిన పాపమూరకే  
పోదుగదా! బలాత్కృతిని బొందెను రంభ, దదంగనా మనో  
వేదన మాసిపోవునె! పవిత్ర ధరాత్మజ కంటినీటిలో  
నీదుటకిచ్చగించు మతి హీనుడు కొట్టుకపోక యుండునే! !!

49. తనదనుకొన్నది మిగిలెనె!

తనవారనుకొన్న వారు తనకు మిగిలిరే!

తన తనువైనను మిగిలెనె!

తన మొత్తము పోయె దుదకు దానుం బోయెన్!!

50. అతడు మహా పరాక్రమ భయంకర మూర్తి, నిరంతరాయ పూ

జిత పరమేశ్వరుండు, కవి శేఖరుడద్భుత పాండితీ సమం

చితుడిటులెన్నియో గుణ విశేషములుండియు గామపాశ బం

ధితుడయి రావణాసురుడు నేల బడెంగద! యొక్క పెట్టునన్!!

51. భారతమందు గీచకుని పాత్రము జీవన సూత్రమే గదా!

యూరక యగ్నిజాత పయినుద్ధతి జూపి బలాత్కరింపగా

గోరి, నశించిపోయె దనకుం గల సింహ బలమ్ము వ్యర్థమై

ధారుణి గుప్పగూలిన విధమ్ము నిజమ్ముగ పాఠమే గదా! !!

52. ఒకటే సింహము వేయి యేన్గుల తతిన్ హుంకార మాత్రన్ వికా

వికలెత్తించును, గాని సింహ బలుడై విఖ్యాతి గొన్నట్టి కీ

చకునే దంతి సహస్ర శక్తుడు మరుజ్ఞాతుండు గూల్చెం గదా!

యకటా! కామికి సర్వ శక్తులును నీరైపోవు ముమ్మాటికిన్!!

53. తొడపై గూర్చిన ద్రోవదీన్ బిలుచుటన్ దుర్యోధనుండాజిల్

బడిపోయెన్ దొడ బ్రద్దలై, వలువలూడ్వన్ యత్నమున్ జేయుటన్

బడె దుశ్శాసనుడా మహాహవములో వక్షమ్ము వే వ్రక్కలై

కడతేరున్ గలకంఠి కంట దడి గల్గెం జేయు వాడెప్పుడున్!!

54. అవురా! వావి గణింపక

యవమానము చేసియుంటనా పాంచాలిన్

బవరమ్మున నిలిచిన సైం

ధవుడర్జును కోలచేత దల తెగి పడియెన్!!

55. శత యజ్ఞమ్ములు చేసి, యింద్ర పదవిన్ సాధించి, లోకమ్మునం

దతిమాత్రమ్ముగ భ్యాతి గాంచి, నహుషుండా గద్దెతోడన్ శచీ

సతియున్ గావలెనంచు గోరుకొనుటన్ సర్పమ్ముగా మారి, భూ

పతితుండాయెను గామ దూషితుని దౌర్భాగ్యమ్ములాపాటివే!!

56. రాజై తీవ్ర తపః క్రియాచరణ విభ్రాజిష్టుడై దేవతా

తేజమ్మున్ దిగద్రొక్క జాలిన మహా తేజస్వియై యప్పురో

రాజీవానన మేనకన్ గని, సుమాస్త్ర వ్యాహతుండై తప

స్యా జీవత్ కళనెల్ల గోలుపడె విశ్వామిత్రుడే కామియై!!

57. గౌతమ ధర్మపత్నియెడ గాముకతా పరిదగ్ధ చిత్త సం

జాత దురూహుడై యొక నిశా సమయంబున గోడి గొంతుతో

గూతను బెట్టి, తన్మునియు గూటిని వీడగ, గామ రూపియై

నాతిని గూడి, స్వర్గ పుర నాథుడు క్రుంగె సహస్ర నేత్రుడై!!

58. ఎన్ని పురాణ గాథలు వచించుచునున్నవి కాముకత్వమా

పన్నతకాలవాలమని, ప్రాయము వచ్చియు రాక ముందె యా

సన్నములైనచో గుసుమ సాయకముల్ , పెడద్రోవ పట్టుచో

భిన్నము- భిన్నమై మిగులు జీవితమున్, జెడిపోవు గాయమున్!!

## వేదవతి:-

59. ఒక మునికన్య వేదవతి, యొప్పుల కుప్ప, సుమాస్త్ర పంచ సాయకములు నొక్కటైనవనునట్లు కనుల్ మిరుమిట్లు గొల్పు శోభకు నెలవైనదా తనువు, వల్కలముల్ ధరియించి, ముక్కుమూసికొని తపమ్ము చేసికొను చేడియ తోచె దశాస్య కంటికిన్!!
60. నల్లని కాఱుమేఘము వినమ్రతకున్ నెలవైన చెన్ను జాబిల్లని జేర వచ్చినది, వెన్నెల వాకిట చంద్ర నిప్పులన్ జల్లినటుల్ పవిత్ర గుణ సాంద్ర సమీపము చేరి, రావణుండల్లరి పెట్టసాగె మదనాగ్ని శిఖా పరిదగ్ధ చిత్తుడై!!
61. లలనా! యెంతటి సుందరీమణివి, నీ లావణ్యమా స్వర్గ కాంతలయందేనియు గానరానిది, తనూ తారళ్య సంపత్తితో జెలిమిన్ వల్కలముల్ వహించుటయ? యీ చిన్నారి ప్రాయమ్ములో గలుగన్ దీవ్ర తపః క్రియాచరణ సాంగత్యమ్ము న్యాయమ్ముటే!
62. నవ లావణ్య తిరస్కృతాఖిల మరున్నారీ శిరో రత్నమా! యవరోధేందు శిలా గృహమ్మున నసూర్యంపశ్యవై భోగ గౌరవ సమ్రాజ్ఞావినా జెలంగక మహారణ్యమ్మునందొంటినుంటివి, మైదీగకు నార చుట్టితివి బోటీ! యేల! వైరాగ్యముల్!!
63. ఏలోకమ్మును గోరి యీతపము నీకు? ఈరేడు లోకమ్ములున్ కేళీ సీమలుగా జరింపగల నా కేల్వట్టి, స్వర్లోగ భాగ్యాలన్ హేలగ గాల దన్నగల సౌఖ్యమ్ముంది జీవింపుమా! బేలా! యేల వృధా ప్రయాస దగునే! పీడింపగా బ్రాయమున్!!

64. కటికతనమ్ముతో గుసుమ గాత్రము చుట్టును నారబట్ట క  
ట్టుటకెటులొప్పె నీకు, జడుడో! మదనుండు భవాదృశాంగనన్  
బటిమ గలట్టి మాదృశుల పాలిటి సామ్ముగ జేయకుండునే!  
దిటవును దప్పు నా యెడద దివ్వెకు జేతులనడ్డు పెట్టవే!!
65. నేను తపమ్ము చేసితిని నీకు సగమ్ము ఫలమ్మునిచ్చెదన్  
గాని, తపోభిమానమున గాయము గాయము సేసికొంటలున్  
మానుము, మాధవీ లతిక మావిని బోలె ననున్ గ్రహించి, నీ  
వానిగ జేసికొమ్ము, చెఱ పట్టగదే! కర పంజరమ్మునన్!!
66. అంతిపురమ్ములో గలుగునంగన లెందఱో నాదు ప్రేమ ర  
వ్వంత లభించునట్టి సమయమ్మునకై పడిగాపులుండ నీ  
చెంతకు వచ్చితిన్, నిజము చెప్పుచునుంటి జగమ్మునందు నీ  
యంతటి యందగత్తె గలదా! పలుమార్లు వచింపనేటికిన్!!
67. కన్నులు సుర ఝరియందు  
తృన్నములై విరియ బూచు బద్మమ్ములుగా  
నున్నవి, తేజో రవిని  
యున్న ననున్7 గొనుటకన్న నున్నతి గలదే!!
68. నీదు పెదవి ముందు నెలతరో! సుర రాజ్య  
పదవి గూడ వెలితి పడుట నిజము  
నిన్ను గొగిలింప నేరని తనువున  
కెంత భోగమున్ననేమి ఫలము!!



69. వేచుట వల్లగాదు నిను వీడి నిమేషము తాళజాల, నా  
 నోచిన నోములన్నియు ననున్ గరుణించి యనుగ్రహించెనాన్  
 దోచుచునుండె, నా మదిని దోచుటకే పొడసూపి ముద్దుగా  
 బూచిన పూవుబోడి! తల పూవుగ నే నిను సత్కరించెదన్!!
70. అనుచున్ డగ్గఱ జేరు రావణుని కామావేశ తీవ్రత్వమున్  
 గనుచున్, గంపిత గాత్రయై కనలుచున్, గైమోడ్చుచున్, బల్కజొ  
 చ్చినదా వేదవతీ లలామ, నిలుమా! చేకొన్న నా దీక్ష పా  
 డొనరింపం దగవే! తపో ధనివి గావో! నీవునొక్కప్పుడున్!!
71. నను గన్న తండ్రి వెన్నుని  
 దనకల్లుని జేసికొనెడి దలపుననుండన్  
 గని యొక గంధర్వుడు హె  
 చ్చిన కోపముతోడ వాని శిరముం ద్రుంచెన్!!
72. నాతండ్రి కోర్కె దీర్చుట  
 కై తపమును జేయుచున్న యబలను రక్షో  
 భూతల నాథా! నన్నిటు  
 యాతనలన్ బెట్ట న్యాయమగునా! నీకున్!!
73. ఘనుడై దివ్య ఘనా ఘనాభ తనువై, కంజాత పత్రాక్షుడై,  
 ముని ముఖ్యార్చితుడై, త్రయీ వినతుడై, మోహంధకారాభి వ  
 ర్ధన సప్త వ్యసనాభ్ర వాయు గణమై, రక్షో మహారణ్య నా  
 శన కృత్ తీవ్ర కుఠారమై వెలుగు విశ్వ వ్యాపి నా స్వామియో!!

74. శ్రీహరి పాద పద్మముల సేవనమున్ బొనరించు భాగ్యమీ  
దేహిని జీవితాశయము తీవ్ర తపమొనరించియేని సం  
దేహము లేదు వానికి సతీమణినయ్యెద, గానినాడు జీ  
వేహయ లేదు, దేహము త్యజించెదసుమ్ము నిజమ్ము నమ్ముమా!!

75. వనముననొంటినుండుటలు, వల్కలముల్ ధరియించుటల్, తపో  
ధనగ జరించుటల్ గనుమ! తప్పుసుమీ! ననుబోటి బోటిపై  
మనసు పడంగరాదు, పరమానిని యగ్నిశిఖా సమానమం  
చును గ్రహియింపుమయ్య! మధుసూదను దక్క వరింపనన్యునిన్!!

76. కనుకన్ నను దరి చేరకు  
మనుచున్ బ్రతిమాలుచున్న యా వేదవతిన్  
గనుచున్ బక-పక నగుచున్  
మును ముందుకు వచ్చె బంక్తి ముఖుడుద్దవడిన్!!

77. అడవిని ముక్కు మూసికొని యాకులలమ్ముల నారగించుచున్  
గడపెడు బేలవయ్యు నను గాదనుచుంటివి, నన్ను గాంచి, యీ  
పుడమి వడంకు, దేవ గణముల్ పరువెత్తగ నెల్లలోకముల్  
తడ-బడిపోవు, నాకు గల దక్షత గానక కొరదే హరిన్!!

78. హరి యరి నాకు, వానియెడనాదర బుద్ధియు నాయెడన్ నిరా  
దర మతి కల్గియుంటి వనితా! నను గాదని నీవు వేరె యె  
వ్వరిని వరించినన్ విడుచు వాడనుగాని మదీయ శత్రువే  
వరుడగుటన్ సహింతునె! వివాదములేల! వరింపుమా! ననున్!!

79. సరసుడ నేను, నాదు కనుసన్నకు వేలకొలంది సుందరుల్  
వరుసలు కట్టి, నిల్చెదరు వారిని గాదని నిన్ను జేరితిన్  
విరిసిన తమ్మివీవు, నును వెచ్చని తేనియలారగించుచున్  
మురియగ గండుతుమ్మెదను ముందుకు వచ్చితి విందుసేయుమా!!
80. నను గాదని యెవ్వనితో  
జనగలవెవ్వనికీవు సతి గాగలవో!  
వినుమా! నీ కరమెవ్వడు  
గొనునో! మృత్యువునతండు గోరినయట్లే!!
81. వలచితివి నీవు వెన్నుని  
వలచితి నే నిన్ను , దాను వలచుటకంటెన్  
వలపించుకొనగ జాలిన  
కలికియ గద! ధన్యురాలు గాదనగలవే!
82. వలదనరాదు నిన్ వలచి వచ్చిన వానిని, బ్రేమ నీపయిన్  
గలిగినదేని నిన్నిటుల గానలలోపలనుండనిచ్చునే  
కలిమి మగండహో! తపము గావలెనా! హరినిన్ వరింప నీ  
యలతి శరీరమొర్చుకొనునా! నను బట్టిన గష్టముండునా!!
83. కాముడు బాణ పంచకము గట్టిగ గుండియయందు నాటెనో  
రామ! నినున్ ద్యజించి, మనరాదిక నాకు ద్వదీయ గాత్ర వ  
ల్లి మృదు లాలనమ్మున ఫలించు మదీయ తనూ మహిజమున్  
స్వామినివై, మహా ప్రణయ బంధుర రాజ్యమునేలుకొమ్మికన్!!

84. కాదనరాదు నీదు నయగారములన్నియు మాద్యశోన్నతా  
స్వాదన తత్పరములయి, వైభవముల్ పచరించి, మానసా  
హ్లాదమొసంగు గాని, భయదాటవి దీప్ర తపః క్రియన్ దనూ  
స్వాదిమ కోలుపుచ్చుట యపార సుఖాపగకడ్డు కట్టయే!!
85. దశ కంఠ సమాలింగన  
దశ, త్రిదశాంగనలకేని దక్కనిది గదా!  
దశ దిశల గలయ జుట్టిన  
వశమే! మాద్యశుని ప్రణయ వైభవము గొనన్!!
86. అడవిని గాయనేల హృదయంగమముల్ వదనేందు చంద్రికల్  
చిడుముడి వీడి, నిత్య రస సిద్ధి లభింపగ నాదు హస్తమున్  
విడువక, కామ రాజ్య పదవీ నదవీయసివై చెలంగుమా!  
తొడవులు జీవితమ్మునకు దొయ్యలి! తియ్యని వింటి నెయ్యముల్!!
87. కామిని! నన్ను గాదనిన గాని, ఏ నినున్ విడనాడి పోదునే!  
కోమలమైన కౌగిలిని గోరెదవో! బలవత్ క్రియా రతిన్  
నీమ్మదు గాత్ర వైభవము నీరజ వారణ బంధ తుల్యమై  
సేమము తప్పి సోలుట రుచించునొ చెప్పుమ నీరజేక్షణా!
88. అని పల్కాడుచు రావణాసురుడు కామావేశ సంపన్నుడై  
వనితా రత్నము జుట్టు పట్టుకొని, తీవ్రమైన హాసమ్ము చే  
సిన, నల్లిక్కులు పిక్కటిల్లుచు గలంచెన్ గన్యకా స్వాంతమున్  
ఘన లోకమ్మును నీరు గారినది దుఃఖ క్లేశ సంభ్రాంతమై!!

89. మృగమునకున్ జిక్కిన యొక  
మృగ శాబకమైన కన్నె మేను వడంకెన్  
భగ-భగ గుండియ మండగ  
భుగ-భుగమని కంటి నీరు పొంగెన్ బొరలెన్!!
90. కన్నుల నీరు వాకలను గట్టుచునున్నది యడ్డుకట్ట లే  
కున్నది రావణాసురుని యుద్ధతికిన్ నియమ ప్రపూతయై  
యున్న పవిత్ర వేదవతి యొప్పుల కుప్పను జుట్టు వట్టుటన్  
భిన్నతనంది, యామె పలికెన్ గురిపించుచు విస్ఫులింగముల్!!
91. దానవ వంశ పాంసనుడ! ధర్మము దప్పి, యహంకరించి, వి  
జ్ఞానము గోలుపోయి, కనుగానని కామము నెత్తికెక్కి, ల  
క్ష్మీ నళినాస్య భృంగమగు శ్రీహరినే మది నింపుకొన్న నా  
వేనలి బట్టు బాపమొక పెట్టున నిన్నును మట్టుపెట్టదే!!
92. పరమ పవిత్ర జీవన విభాసురనైన ననున్ స్పృశించి, దు  
శ్చరితము చాటుకొంటివి నిశాచర! పాపము మూట గట్టుటే  
తరుణుల కొప్పు వట్టుట, మదమ్ము ముదమ్మున బెంచుకొన్న నీ  
యురమును జీల్చి వేయగల యోధునకున్ సతినోదు గాంచుమా!!
93. దేహము మైలవడ్డది మదించిన నీవు ననున్ స్పృశింప సం  
దేహము లేదు నా తనువు నేడు పవిత్ర హుతాశనాశనం  
బై హరియించి పోవలయు నాపయి గాంచి వునర్భవమ్మునా  
శ్రీహరినే వరింతును, దరింతు, హరింతును నీదు ప్రాణముల్!!

94. అనుచున్ బల్కుచునున్న వేదవతికత్యావేశమే శక్తిని  
 చ్చినదేమో! కరవాలమయ్యె గరమే చేజిక్కియున్నట్టి జు  
 ట్టును ద్రుంచెన్ భగవంతునిన్ దలచెనాటోపమ్ముతో యోగ వ  
 హ్నిని బుట్టించెను భస్మమాయె నసురన్ నిర్విణ్ణునిన్ జేయుచున్!!

95. ఆమెయె సీతయైనది దశాస్యుని పాలిటి పాశమాయె శ్రీ  
 రాముని పత్నియైనది యరణ్య నివాసము ప్రాప్తమాయె మా  
 యామ్మగ సన్నివేశమొక యబ్బురమాయె భయంకరమ్ము సం  
 గ్రామమవశ్యమాయె దశ కంఠుడు నేలకు గూలుటాయెగా!!

**రంభ:-**

96. అంగనలందు నందమునకద్దముగా గనుపట్టు నాకలో  
 కాంగన రంభ తాను ప్రియుడౌ నలకూబరు జేరగోరి హం  
 సాంగన తెల్లబోవ నడయాడుచు వింశతి కామ లోచన  
 ప్రాంగణమందు జిక్కినది వ్యాధ నిరుద్ధ మృగీ సమానయై!!

97. అన్నన్నా! కోరగ దగ  
 దన్నా! నీ యన్న కొమరుడాశించుటచే  
 నిన్నాతి నీకు గోడలు  
 మన్నించి యనుగ్రహించి, మామా! విడుమా!

98. అని బ్రతిమాలుచుండిన సురాంగన కొప్పును బట్టి, పెద్ద న  
 వ్వును వెలయించె సర్పములు పూత్కృతులన్ వెలయించినట్లుగాన్  
 విను సురకన్య వీనులను వేడి వినమ్మును నింపినట్లుగాన్  
 ఘన తతి పెట్టునన్ బ్రళయ కాలపు గర్జన చేసినట్లుగాన్!!

99. నవ్వుచునుండె రావణుడు వారిని గేరుచు సారె-సారెకున్  
గ్రావ్వినవాడు గుండియను గూరిమి-పేరిమి లేనివాడునై  
కవ్వపు గొండ పాల్కడలి గాఢముగా మఢియించినట్లుగా  
బువ్వుల పైని నిప్పులను బోసినయట్లు గలంచెనుద్ధతిన్!!
100. దేవ వేశ్యపు నీతి బోధింపనేల  
వావి వరుసల సంగతి పలుకనేల  
చేత జిక్కిన యమ్మతమ్ము జేదుకొనక  
విడిచిపుచ్చంగ నేనంత వెట్టినటవా!!
101. అని తీవ్రమ్ముగ బల్కుచున్ బొదువుచున్ హాహాకృతుల్ మిన్ను ము  
ట్టిన లక్ష్మింపక బద్మినిన్ గజము కారిన్యమ్ముతో బట్టు భం  
గిని రంభా సుర భామినీ తనువుతో గ్రీడించె రక్షో రతిన్  
దనువెల్లన్ శిథిలమ్ముగా బొగిలె జింతాక్రాంతయై కాంతయున్!!
102. ఒడలు నలిగిన కాంత నిట్టూర్పు విడిచి  
లేని బలమును మేన గీలించుకొనుచు  
దొడవులను గాని, సడలిన జడను గాని  
చక్క జేయక దయితుని చక్క జేరె!!
103. నలకూబరుడవ్విధమున  
నలిగిన ప్రియురాలి గాంచి, నయనమ్ములు ని  
ప్పుల వాన గురియగా న  
ప్పులువకు శాపమ్మొసంగె వాగ్విజ్ఞయ గాన్!!

104. కప్పురపుం బరాగమనగా దగునీ పువు బోడి మేనికిన్  
 ద్రుప్పు దుమారమున్ బులుము దుష్టుడు భ్రష్టుడు పజ్జి కంధరుం  
 డిప్పటినుండి యే యబలనేని బలాత్కృతి బొందెనేని దా  
 నప్పటికప్పుడే మరణమందు శిరమ్ములు వేల వ్రక్కలై!!

## పాంచాలి:-

105. అని నలకూబరుండతి భయంకర శాపమొసంగెనంచు దా  
 వినియు, బవిత్ర వేదవతి పెట్టిన శాపము సంస్మరించి, యే  
 వనితను దొంగిలించి, చెఱి బట్టినగాని బలాత్కరింపడై  
 నను జెఱి బట్టి, పాపి కలనన్ బడె బాపము పండకుండునే!!
106. పాంచాలినగ్ని జాతను  
 వంచన సేయుటకు గడగు వారెవ్వరు జీ  
 వించిరి జ్వలనమ్మును జుం  
 బించిన శలభమ్ములైరి, విడిచిరి యసువుల్!!
107. రాకొమరితగా బుట్టియు  
 రాకొమరుల బెండ్లియాడి, రాట్నభయందే  
 కోకనొక ఖలుడు బలిమిన్  
 జేకొన బాంచాలి యెంత సిగ్గున గుమిలెన్!!
108. ద్యూతమునందునోడెనట తొయ్యలినే యల ధర్మజుండు వి  
 ఖ్యాత చరిత్రుడయ్యునగు గావుతమంతిపురంపు దాసిగా  
 నా తరుణీమణిన్ నిలుప న్యాయము గాదగు, వల్వలూడ్చుటల్  
 బ్రాతియె! యెంత దారుణము పాపము పామయి కాటు వేయదే!!



109. పదిమంది సేవ జేయగ

బ్రదుకంగా దగినయట్టి పాంచాలి మహా

పద పాలై యజ్ఞాతగ

బ్రదుకంగా వలసె బరుల పజ్జననకటా!!

110. తాలిమినాత్మ నింపుకొని దాస్యము సేయుచు బ్రొద్దు పుచ్చు పాం

చాలిని గీచకాధముడు సారెకు-సారెకు బాధ పెట్టుచున్

శీలము దొంగిలించుటకు జేసిన యత్నములెన్ని- యెన్ని కా

కోలము గర్భమందు గల కూళ యొకానొక వేళ గూలడే!!

111. దారుణమైన కీచకుని దౌష్ట్యము తాలిమితో భరించినన్

దీరదు వాని యాగడము తీవ్రతరమ్మగుచుంట జేసి, దు

ర్వార బలాధ్యుడైన పతి వాయుసుతుండతగాని యాయువున్

బోరనరాని పోర దుద ముట్టగ జేసెను నీరవమ్ముగన్!!

112. అతడు విరాట రాజ హృదయాంగన తమ్ముడు, వానిచేతనే

సతతము రాజ్య శాసనము సాగును, రాజౌక నామ మాత్రుడే

యతుల బలాధ్యుడౌటనె యయాచితమై లభియించినట్టి యు

న్నతి మతిబాపి, కీచకుడు నాశనమయ్యె బరాంగనా రతిన్!!

113. సింహ బలుడయ్యు నబలకు జిక్కిపోయె

గజ బలుని చేతిలో బడి కనలిపోయె

బండబారిన కండలు పిండియయ్యె

నసువులను వీడె నుగ్గు-నుగ్గయ్యె మేను!!

114. నర్తన శాలయందున ననారతమున్ బురరాజ కన్యకా  
 నర్తన విస్తరంబగును, నాటి నిశీథిని మృత్యుదేవతా  
 వర్తిత వేదియై వఱలె, బాద ఝణం- ఝణ నూపుర ధ్వనుల్  
 వర్తిలుచోట, నీరవము పాలన జేసె భయంకరమ్ముగన్!!

115. కథలు గాథలు పెక్కులిక్కరణి గలవు  
 లోకమందున గనుకనాలోచనమును  
 జేసి, కాముకతా దూర చిత్తుడగుచు  
 మసలుకొను జన్మ శుభము ప్రామాణికమ్ము!!

116. పరతను బంధమేర్పడిన వ్యాధి నిరోధక శక్తి గోలుపా  
 దురు, శతవర్ష జీవితము దోయిలి యొగ్గుచు మృత్యు దేవతా  
 కరమున బెట్టు దుర్గతియ కల్గు నిజమ్ముగ మూడునాళ్ళకే,  
 స్థిరతర జీవితమ్మునకు స్త్రీ వ్యసనమ్మొక మృత్యు ఘోషయే!!

117. అనుభవించిన కొలదియు ననుభవింప  
 బెఱుగునే గాని కోరిక తఱుగకుండు  
 నెండబెట్టినన్ దడియారకుండునట్టి  
 చేపయే కామమది చిరజీవి సుమ్ము!!

118. అని పల్కిన తజ్జననికి  
 బ్రణతులు ఘటియించి, సుతుడు పంబిన తమి ద  
 క్కిన యారింటిని గూర్చియు  
 వినిపింపగదే! యటంచు వేడెన్ వినతిన్!!

119. వినుటకునై యుత్సాహము

మనమున బ్రకటించుచుంట దనిసిన జననీ

మనమందు గోటి జ్యోతులు

గను గవలో వెలుగులీనగా బలుకాడెన్!!



## 2. ద్యూతము

120. జూదము రెండవ వ్యసనం

బాదరికిం జేరువారలాపధతులై

పోదురు శూరులు, సూరులు

పేదవడుట నిశ్చయము కుబేరుండైనన్!!

**ధర్మరాజు:-**

121. ఆతడజాత శత్రుడు మహామహితాత్ముడు ధర్మజుండు వి

ఖ్యాత చరిత్రుడతనికి గల్గిరి నల్గురు సద్గుణాబ్ధి సం

జాతులు సోదరుల్ తనకు సర్వము తానయి శౌరి వేద వి

జ్ఞాతుడు నిల్చినన్ బొగిలె గాఱడవిన్ బడి, ద్యూత లోలుడై!!

122. తన సామ్రాజ్యము గోలుపోయెనట ద్యూత క్రీడలో దమ్ములన్

దన యర్థాంగిని, దన్ను దా బణముగా ధర్మాత్మజుండొడ్డెనే!

చెనటుల్ మోసము సేయుచుండిరనుచున్ జెప్పంగ యత్నించినన్

వినడయ్యెన్ వ్యసనమ్ములట్టివ తదుద్వేగమ్ము శాంతించునే!!

123. ఎవరో మోసము సేసిరే యనుచు దుఃఖింపంగనేలా! మనో

జవనాశ్వమ్మును నిగ్రహింప వలదా! సారించి పగ్గమ్ములన్

బవమానాశనమే గదా! వ్యసన సంభారమ్ము తన్మస్తక

ప్రవరానర్థ మణిన్ స్పృశించుటకు లౌల్యంబందుటల్ పాడియే!!

124. తన బలమునెదిరి బలమును

గనుగొని సాగింప వలయు గాదే! రణమై

నను గ్రీడయైన వేగిర

మును విడువగ వలయు గీడు ములు సూపగనే!!

125. ఎంత దురాగతమ్మునొనరించిన, శత్రు సమూహమందు ర  
వ్యంతయునాగ్రహింపడు మహాబలవంతులు తమ్ములొక్కటన్  
గెంతిన నిల్వరించునొక కేలను దాదృశ సంయమిండుడై  
ఎంతగ బాచికల్ గనిన వెజ్జిగ ముందడుగేల వేయునో!!
126. ద్యూతమునాడనేల! దన తొయ్యలి, తమ్ములు, దాను గాననా  
జ్ఞాత నివాస కష్టముల సాగరమందు మునుంగనేలన  
య్యో! తరి లేక పోయెనని యూరకనే పాగులంగనేల! తా  
నే తల వ్రాత వ్రాసికొని యేల విరించిని దప్పు వట్టుటల్!!
127. భారత ఘోర సంగరము పండిన మేనుల బచ్చి కాయలన్  
దారుణ లీల మ్రింగినది తల్లులు దండ్రులునాండ్రు బిడ్డలా  
ధారము గోలుపోయిరి, వృధా రణ మారణ కాండ జాత తీ  
వ్రారుణ వాహినుల్ వఱదలౌటకు మూలము ద్యూతమే కదా!!
128. అన్న దమ్ముల నడుమ గొట్లాట యేమి  
నడుమ బడి యమాయక కోటి మడియుటేమి  
ద్యూతమాడుటయేమి తానోడుటేమి  
పోరు పేరున బుడమియే పాగులుటేమి!!
129. ద్యూతమునాడకున్న నతడోడునె! యోడక యున్న స్వీయ రా  
జ్యాతత వైభవమ్మునకు నాపద కల్గనె! కల్గకున్నచో  
భూత భయంకరాహవము ముంచుకు వచ్చునె! రాక యున్నచో  
భూతలమెల్లనట్టుడికి పోవునె! పీన్లులు గుట్ట కట్టునే!!

130. ఇది విధి వ్రాతయంచు వచియించి, పురాకృత కర్మమంచు నె  
మ్మది సరిపుచ్చుటల్ పనికి మాలిన మాటలు, చేతులార నె  
న్నదుటను వ్రాసికొన్నది యనూనముగా వ్యసనాభిలాషకా  
స్పదమగుచో మనమ్ము చెడబారునిహమ్ము పరమ్ము గ్రక్కునన్!!

131. ముందుగనోడిపోయెనట మోసమటంచు గ్రహించెనంట వా  
రందఱు చూచుచుండగనె యాలు పరాభవమందెనంట న  
య్యుం దమి తోడనాడుటకు నూకొనినాడు మరొక్కమారునే  
మందుము దారుణ వ్యసనమట్టిద ద్యూతము నమ్మరానిదే!!

132. ఆలుం బిడ్డలతోడుతన్ గడుపుచోనానందమున్ దక్కు, గ్రం  
థాలన్ జూచిన జ్ఞానమున్ గలుగు జేతః ప్రీతి గార్యాంతర  
వ్యాలోలుండగుచో బురోగతియు బ్రాప్తంబౌను గాదే! వృధా  
కాలక్షేపము ద్యూతమాపయిని రొక్కంబెల్ల బోవున్ జెడున్!!

133. తమ్ములటన్న ధర్మజుని తమ్ములె తమ్ములు రాజ్య లక్ష్మి మొ  
త్తమ్ముగ గోలుపోయినను, దన్వినినోడిన దమ్మునోడినన్  
గిమ్మనకుండనుండుటయు గేలును మోడ్చి, యరణ్య వాస క  
ష్టమ్మునకిచ్చగించుటయు జక్కని యద్దము భాతృ మైత్రికిన్!!

134. పాపమేమొనరించె! బాంచాల రాట్పుత్రి  
పుత్ర పంచకము కోల్పోయి పొగిలె  
నపరాధమొనరించెనా! హిడింబా సాధ్వి  
యతి బలాధ్యుడు పుత్రుడస్తమించె  
దొసగేమి సేసెనో! తోయజ నాభుని  
చెల్లెలి కడుపునం జిచ్చు రేగె  
దోషమేమి సుదేష్ట దుహిత గావించెనో!  
సౌభాగ్య రేఖయే జారిపోయె

నిందరతివల కన్నీటికెవరు మూల  
మెవరి దోషమ్మునకు ఫలంబెవరికంటె  
పాచికల యాట ధర్మజ వ్యసనమగుట  
పూవు బోడుల యిడుమల మూలమాయె!!

135. ఓడుటయో! గెలుచుటయో!  
యాడిన వారలకె గాని యనుజులకగుటల్  
పాడియె! యని తమ్ములు మా  
రాడినచో ధర్మ సూతి యపుడేమగునో!!

**నలుడు:**

136. అక్ష విద్యకు దాసుడై యాడి-యాడి  
పుష్కరుని చేతిలో నోడిపోయినాడు  
మొత్తముగ రాజ్యమును గోలుపోయినాడు  
భార్య తోడుగా నడవులం బట్టినాడు!!

137. సతి దమయంతికీడయిన చాన యొకర్తుక కానవచ్చునే!  
క్షీతి తలమందు నయ్యతివ చేసిన దోసమదేమి చేటికా  
తతి కయిమోడ్చి, నిచ్చలును దాస్యమొనర్పగ వైభవమ్ముతో  
బ్రతుక గలట్టి రాజ్ఞి వన వాసముతో దపియించి పోవుటా!!

138. మగడొక తప్పు చేసినను మత్తిలియో గ్రహపాటు చేతనో  
మగువయు దత్తులమ్ము గొని మాపును-తేపును భాగ్య హీనయై  
పొగులుట సాజమౌట తనువున్ మనమున్ దనకంకితమ్ముగా  
నెగడు నెలంతలన్ దలచి, నెట్టవలెన్ వ్యసనమ్ములన్ మగల్!!

139. ముందుగ దప్పు జేసి, వన భూమి కళత్రముతోడ జేరి, యం  
దందున గందమూలములు నాకులలమ్ములునారగించుచున్  
గ్రింద శయించుచున్ మృగ సరీసృప జాత భయమ్ము సైచుచున్  
గొందలపాటు పొందె దన కోమలి కష్టములన్ దలంచుచున్!!
140. ఎండలు మండినన్, జలియునేచిన, వానలు గ్రుమ్మరించినన్  
గొండొకనాడు దక్క దమకుం గడుపారగనారగింపగా  
దిండియు లేక పోయినను, దేవికి నాథుని గూడియుండుటే  
పండువ గాని, నిష్ఠురము పల్కదుగా దమయంతి సాధ్యయై!!
141. వనముల కష్ట నష్టముల పాలగుచున్ వనజాక్షి కుందగా  
జనదు, త్యజించి పొమ్మనిన సాధ్య ననున్ విడనాడి, పోవదీ  
మెను విడనాడి నేనరుగ మేలగునీమెకు బుట్టినింటిలో  
మనును సుఖమ్ముగాననుచు మానసమందు దలంచి, గ్రక్కునన్!!
142. నలుడు విడనాడి పోయెను  
గలికినినొక రాత్రి వేళ కాఱడవి గటా!  
మెలకువ గొని దమయంతియు  
విల-విలలాడినది విభుని వెదికెన్ మిగులన్!!
143. కల కష్టమ్ములు చాలవన్నటులుగా గంజాక్షినిన్ వీడి, య  
వ్వలకేగెన్ నల చక్రవర్తి , తన దౌర్భాగ్యమ్ము నెవ్వారితో  
బలుకన్ వచ్చును, నెత్తి మొత్తుకొనినన్, బల్వారు రోదించినన్  
ఫలితంబేమి? యరణ్య రోదనము తత్ప్రాంతమ్ము మాఝ్రోగినన్!!



144. ఒంటరి యయ్యె బ్రాణ విభుడుండెనో లేదో యెఱుంగ రాదు క  
 న్గొంటకు వీలు లేదచటి క్రూర మృగములకగ్గమాయెనో!  
 యింటికి బంపు దారి యగు బట్టక యే పెడదారి పట్టెనో!  
 కంటను నీరుపుట్టి యది కాల్యలు గట్టెను భీమ పుత్రికిన్!!
145. ఇడుమల కడలిన్ మునిగిన  
 పడతికి దీరమ్ము జూపు వారే కఱవై  
 యడుగడుగున గండములై  
 యడవిని నొంటరిగ మిగిలెనతి దీనముగా!!
146. ఎండిన యాకు గాలికి ధ్వనించిన, బక్కులు తెక్కులూచినన్,  
 గొండొక జింక పిల్లయు నికుంజములన్ గదలాడినన్, నభో  
 మండల మేఘ ఖండములు మానవ దేహము పోల్చి, దాల్చుచున్  
 నిండుగ సాగుచున్నపుడు నీడను గాంచి, భ్రమించు గాంతయున్!!
147. ఇచ్చటనని యచ్చటనని  
 యెచ్చటనెచ్చటనో వెదకుటే పని యౌచున్  
 నొచ్చినది గాని నెచ్చెలి  
 కచ్చుపడక మగని జాడ యలసెన్ సొలసెన్!!
148. చేయునది లేక తండ్రిని జేరుకొన్న  
 నతడు వెదికింపగలడన్న యాసతోడ  
 దిక్కు తోచని యడవిలో దిరిగి-తిరిగి  
 చివరికెట్టులో పుట్టిల్లు చేరుకొనియె!!

149. వెతుకని చోటు లేదు పృథివీ స్థలమందున గాని యల్లుడే  
గతినెటనుండెనో తెలియగాదు కనుంగవ వాచునట్లు దుః  
ఖిత యగుచున్న తద్దుహిత భేదము బాపగరాదు బాపురే!  
వెత చితియై దహించె నొక పెట్టున గుండియ కొయ్యబారగన్!!
150. దుహితృ పునస్స్వయంవరము తోచెనుపాయము స్వీయ భర్త దు  
స్సహమగు గార్యమౌట బెలుచన్ నలుడచ్చటికేగుదెంచు ని  
మృహిపయినెందునున్న ననుమానము లేదనుచుం దలంచి, య  
మృహిపతి దేశ-దేశముల క్షౌపతులన్ పిలిపించె గ్రక్కునన్!!
151. గాడుపునకంటె వేగమ్ముగా రథమ్ము  
నడవగలవాడు పృథ్విపై నలుడొకండె  
వ్యవధి లేకుండ జేసి యాహ్వాన పత్ర  
ములను బంపించె నలుడె రాగలడటంచు!!
152. రెండవ పెండ్లియైనను సరే! దమయంతికి భర్త యౌటయే  
పండువ యంచునెంచు నరపాలురు కొండఱనూన వేగము  
ద్దండత బూని, గొప్ప యరదమ్ములపై పయనించినారలౌ  
క్కండును జేరకుండెను సకాలమునందు నలుండు దక్కగన్!!
153. అంతటి దుఃఖ గాథయు సుఖాంతమె యయ్యె నలుండు వచ్చెన  
య్యింతి కనుంగవన్ నిలిచెనెన్నియొ పున్నములొక్కమారుగా  
వంతలు దూరమైనవి యభమ్ము శుభమ్మునెఱుంగకుండియున్  
చింతల వార్ధిలో మునిగి చేరె దుదన్ దమయంతి తీరమున్!!

154. ఇన్ని కష్టములేల నయ్యింతికొదవె!

మగని ద్యూతాభిలాష నెవ్వగల నిలిపె

నింటి యజమాని పెడదారికేగనేని

పాడుబడు దాను, దన కుటుంబమ్ము జెడును!!

155. నలుడెంతటి మహనీయుడు

గలడే! యవ్విభుని సాటిగా నిలబడగా

గలవాడొక్కండు రసా

తల పృథ్వీ నాకములను దాక్షిణ్యమునన్!!

156. అంతటివాడు ద్యూతమనునట్టి మహా వ్యసనమ్ము చేయు క

వ్వింతకు దాసుడెటయు, వివేకము గోల్పడి సర్వ శూన్యడై

చింతిలుటల్, మృగమ్ములకు జేరువగా గహనమ్ములంటి యే

కాంతముగా జరించుటలు గల్గుటయా! విధికెన్ని లీలలో!!

157. నాటి పురాణ గాథల గనంబడుటొక్కటె గాదు నేటికిన్

బూటకు బూట ద్యూతము ప్రమోదముగా దలపోసి-పోసి, పే

కాటకు దాసులౌచు సమయమ్ము ధనమ్మును వ్యర్థపుచ్చుచున్

కూటికి లోటువడ్డ మొఱకుల్ కనుపట్టుదు రెందతెందతో!!

158. తల్లిని దండ్రినన్నలను దమ్ముల గాంచియు లక్ష్మ పెట్టడు

త్పల్ల దళాయతాక్షి తన తొయ్యలి నెయ్యము జూపి వీనులం

దిల్లును గట్టి చెప్పిన గణింపడు, కాళులు గడ్డమంటుచున్

బిల్లులు వేడినన్ వినడు, వీడడు జూదము నిత్య మోదమై!!

159. తన యాలికి దనయాళికి

దినుటకు గట్టుటకు మిగుల దీనత గదురన్  
గనడెవరేనియు జెప్పిన  
వినడు గదా! జూదమందు వివశుండగుచో!!

160. తనకుం దోచదు చెప్పిన

విన బుద్ధియు గాదుగా వివేక విహీనుం  
డను నిత్యము జూదమ్మున  
మనసు పడును గాని మంచి మన్నింపడుగా!!

161. హరి కథనాలకించు సమయమ్మున వచ్చెడి యావులింత, సం

బరమున దార దాపునకు వచ్చిన వచ్చెడి యావులింత, స  
త్వరముగ బొత్తమున్ జదువు బట్టున వచ్చెడి యావులింత, య  
చ్చెరువుగ బేక ముక్కలను జేతికి జేర్చిన మాయమయ్యెడిన్!!

162. ఏపని చేయుమంచు వచియించిన గాని నిమేష మాత్రలో

నోపిక లేదటన్న పలుకూరక వచ్చును, బేక ముక్కలన్  
జూపిన, లేని శక్తి పాడ సూపును, దిండియు నిద్ర మాని, యా  
టే పనిగా బ్రవర్తిలు బటిష్టత మేనునకెట్లు కల్గునో!!

163. పాలకులల్లు చట్టముల పట్టులు చిత్ర- విచిత్రముల్, విలా

సాలయమందు ద్యూతమునకడ్డు రవంతయు లేదు, న్యాయ వి  
ద్యాలలనాస్య చంద్రమునకయ్యది పున్నమియే, మఱొక్కచో  
గ్రాలుట కాఱు చీకటులు గ్రమ్ముటయే, యిది యేమి చోద్యమో!!

164. నేరములెన్ని చేసినను నేరుగ శిక్షను వేయగల్గు నే  
తీరును లేకయున్నది గదే! శత కోటికనంత కోటిగా  
దారులు గానవచ్చు బ్రభుతా కృతమైన వ్యవస్థ యిట్లు సొం  
పారుటచే ననార్యులకు నార్యులకంటవె మోద-భేదముల్!!
165. తప్పులు సేయరాదనుచు, దప్పులు సేసిన దండనమ్ములున్  
దప్పవటంచు జెప్పవలె, దండిగ బైకము గల్గువారికా  
తప్పులు కప్పి పుచ్చుకొను దారులు చట్టములే యొసంగుచో  
నెప్పటికింక భారత మహిష్ఠలి స్వస్థత గాంచి, మించునో!!
166. జననియు జన్మ భూమియును స్వర్గముకంటెను మిన్నయంచు బే  
ర్కొనినది భారతావనియ, కూడును, గుడ్డయు లేక యెందరో  
జననులు, ధర్మ తాత్విక విచార విహీనత మాతృ భూమియున్  
గనలుటకేమి కారణము? కన్న నిసుంగుల ద్యూత లౌల్యమే!!
167. జూదము మేకవన్నె పులి, చూచుటకందము చిందుచుండు, స  
మ్మోదముతోడనెత్తికొని, ముద్దిడ బోయిన మ్రింగివేయు, మ  
ర్యాద చెడున్, ధనమ్ము చెడు, దధ్యము బంధ్యనురాగమున్ జెడున్  
జూదము తీయనౌ విసము సోకిన చక్కని పాలకుండయే!!
168. ఆ విషగంగ గాంచి, యమృతాపగ యంచు దలంచి, ముచ్చటన్  
ద్రావి, మహా మహా మధురతా నిలయమ్ముగనెంచి, స్నాతుడున్  
గావలెనంచు, నీదవలెగాదె యటంచు గ్రమ-క్రమమ్ముగా  
జీవితమెల్ల ద్యూత విషసింధువు పాలొనరింతురీ జనుల్!!

169. మన దరికిన్ రాకుండగ

దన దరికే పిలుచునట్టి తద్వ్యాత మహా

వనము ప్రవేశించినచో

వెనుకకు రాగలడె! పులులు విడుచునె! వానిన్!!

170. పాచికలో! పేకలో! వా

జీ చయమో! యేదియైన జీవన గరిమన్

దోచుకొని గాని విడువవు

పూచిన జని లతిక వాడి, పుడమిన్ రాలున్!!

171. కనుక జూదమ్ము జోలికి జనుటయన్న

విరియు గొమ్మపై గొడ్డలి పెట్టినట్లె

పూల పాదులో నిప్పులు పోసినట్లె

మంచి బ్రదుకును నిలుపునన్ ముంచినట్లె!!

172. అనుచున్ తన జననీ మణి

వినిపించెడి విషయమెల్ల వేడుకతోడన్

వినుచున్ మూడవ వ్యసన

మ్మునుగూర్చి వచింపుమనియె బుత్రుడు రహిమై!!

173. తనయుని యాసక్తికి త

జ్ఞనని మనమునందు మిగుల సంబరమొదవెన్

బనివడి మూడవ వ్యసన

మ్మున గల విషయమును బల్క మొదలిడెనంతన్!!



### 3. పానము

174. ఒళ్ళిల్లు గుల్లబారును

ద్రుళ్ళింతలు కలుగుచుండు దొసగులకున్ వా

కిళ్ళై తడబడు నుడులున్

గుళ్ళును బ్రదుకెల్ల బాన కోవిదుడగుచో!!

175. పాతకములైదిటన్ సురా పానమొకటి

వ్యసన సప్తకమున సురా పానమొకటి

రెండిటను గూడ దీని జేర్చిరి యటన్న

నెంత చెడ్డ గుణమొల్ల! గ్రహింపవచ్చు!!

176. పాన కళా ప్రవీణ శలభమ్ము ప్రమాదము పొంచియుండుటన్

గానక, మద్య దీపమును గాంచి, స్పృశించి, నశించిపోవుటన్

గానమె! పైకి నందముగ గన్పడి, తాకిన బూది సేయుటే

గాని, సుఖమ్ముగా మనిచి, కాచుట చిచ్చునకున్ బొసంగునే!!

177. పరువును గోలుపోవు మధుపాయి, శరీర బలమ్ము డిగ్గు, ము

ప్పిరి గొని వచ్చు గష్టములు, విత్తము మొత్తము పూట-పూటకున్

దిరివడు, కార్య నిర్వహణ దీక్షయు దగ్గును, చేష్టలందునన్

సరసత హీనమౌను, బలుచంబడు జీవిక మద్య పాయికిన్!!

178. రుచి జూడందగు దప్పుగాదనుచు మిత్రుల్ పొరి త్రాగింతురా

రుచి తొల్తన్ వెగటయ్యు నెమ్మదిని లోలో నేదియో సందడిం

చుచు రవ్వంత సుఖమ్ము కల్గుటలు తోచున్ గాఢతన్ నిద్ర పు

చ్చుచు జోకొట్టు సురా పిశాచము కలంచున్ బైని మొత్తమ్ముగన్!!

179. మునుముందుగ రవ్వంతగ

గనిపించుచు గొండయంతగానది యెదుగున్  
ధనమున్ జెడు, దనువున్ జెడు,  
మనమున్ జెడు మద్యమునకు మఱగిన యెడలన్!!

180. సురకసురాచార్యుండే

పారి-పారి బానిసగ మాఱి, పొందిన యిక్క,  
ట్లెఱుగమె! మృత సంజీవని  
పరిపక్వంబగుట బ్రతికి బట్టన్ గట్టెన్!!

**శుక్రుడు:-**

181. తన ప్రియ శిష్యుడై బహు విధమ్ముల సేవలు చేయుచున్న వా  
నిని, పటు శాస్త్రముల్ చదువ నేర్చు గచున్ గని, దారుణేర్వ్వతో  
బనివడి బూది సేసి, సరివారు సురా మిళితమ్ము సేసి, యి  
చ్చిన, మధుపాన నిత్య వివశీకృత చిత్తుడు గ్రోలె శుక్రుడున్!!

182. పడమటి కొండపై నరుణ భానుడు పాదము మోపు వేళ యే  
ర్పడుటకు మున్నె, వెన్నెలలు వార్చెడి నవ్వుల మోము చందురుం  
డడుగిడుచుండు, నేడు దెసలన్నిట చీకటి గుస్తరించినన్  
దడయుటకేమి హేతువని తద్దయు భీతిలె దేవయానియున్!!

183. ఆతని మోము చందురుని యచ్చపు నవ్వుల వెండి వెన్నెలల్  
బ్రాతిగ గంటిదోసిటను బట్టి, పదంపడి త్రావుచుండుటన్  
జేతము చల్లనై పరవశించు చకోరిక దేవయాని, యే  
లా! తడయంగనా కచునికంచును గీడు దలంచు నెమ్మదిన్!!



184. ఒంటరిగా గూర్చుండును

బంటిని బిగియించు నూర్పు వడి హెచ్చించున్  
గంటికి మంటికినొకటై  
యంటును జలధార తెప్పలార్పక నిలుచున్!!

185. అడుగుల సవ్వడి వినుచో

వడి-వడిగా బోయి ముందు వాకిట నిలుచున్  
ముడి వీడిన తన వేనలి  
ముడి పెట్టును ముడిని విప్పు ముడినిడు మఱలన్!!

186. కొంగు బిగియించుకొనుచుండు గొంగు దీసి

కనుల గ్రమ్మిన నీరొత్తుకొనుచునుండు  
గొంగు బంగారమై కూర్మి గూర్చునట్టి  
కచుడు గనరాడు తనువెల్ల గన్నులయ్యు!!

187. దప్పి లేకుండినన్ నీరు ద్రావుచుండు

దుమ్ము లేకున్న గుమ్మమున్ దులుపుచుండు  
పిలువకుండిన నెవ్వరో! పిలిచినట్లు  
బదులు పల్కుచు దానుల్కి పడుచునుండు!1

189. కదలక మెదలక యొకచో

జదికిల బడి కూరుచుండు జయ్యన లేచున్  
ఇదమిథముగా దెలియని  
రోద యేదియో! లేత గుండె లోతున బుట్టున్!!

190. చలి కాలము వచ్చినటుల్

కలికికి మైదీగ యెల్ల గడ-గడ వడకున్

బలిమిని వేసవి కాలము

చెలరేగిన యట్లు మేను జెమటన్ దడియున్

191. కనులు పొడిబారి పోవును

గనులు నీటి కొలనులగును గనులు మొగుడ్చున్

గను తెప్పలు నిగిడించును

గనక కనును, వినక వినును, గదలక కదులున్!!

192. పాపము దేవయాని యెదపై విధి గొడ్డలి పెట్టినాడో! యే

శాపము పూర్వ జన్మమున నే మునిముఖ్యుడొసంగినాడో! క

న్యాయ పరిపూత మానస రసామృత భాండము బీటవారె నా

నా పరివేదనా చకిత నారి పినాకిని మ్రొక్కె సారెకున్!!

193. తన వంశము తన జాతియు

దన నీతియు గాని కచుని దత్తర మతియై

మనమందు నిలుపుకొన్నది

వెనుకటి పుట్టువుల ముడులు వెంట దవలెనో!!

194. కచుని మనమ్ము విద్వియల గాదె, మఱొక్క తలంపు గూడ న

య్యచలునికంట బోని విషయమ్మునెఱింగియు దేవయాని పే

రిచినది గుండెలో వలపు రేకులు విచ్చిన పూలదొంతరల్

పచనము చేసికొన్నది యవార్యముగా ననురాగ సారమున్!!

195. తన యిష్ట పడిన కచునికి

దనపై నిష్టమ్ము గలుగదా! యెన్నటికే

ననుచు నిరీక్షణ సేసెడి

వనితకు నేర్పడియె నశని పాతమ్ముకటా!!

196. కొంత సమయమ్ము తానోర్చుకొనెను గాని

మనసు చిక్కబట్టుకొని వేచినది గాని

చెడును శంకించి కొంత సైచినది గాని

చిట్ట చివరకు నేడ్చి, మూర్ఛిల్లిపోయె!!

197. త్రాగిన మత్తులో బడిన తండ్రి కచుండిలు సేరకుంట, యా

జాగునకాత్మ జాత పెలుచన్ విలపించుటయే యెఱుంగడె

ట్లా గమనించె గొంత తనలో గల మద్య పిశాచ నృత్య వి

ద్యా గరిమమ్ము తగ్గినపుడాత్మజకున్ స్పృహ తప్పి యుండుటల్!!

198. చెంతకు జేరి నందనకు జేసె సపర్యల నింతి కన్నులొ

క్కింత, యొకింత విచ్చుకొనె నెఱ్ఱని కల్వ తుషార బిందు వి

శ్రాంతికి బీరమై చెలగు జాడ్చుననుండుట గాంచి తండ్రియున్

జింతిలి యామెనక్కునకు జేర్చె దదశ్రుల నానె గుండెయున్!!

199. తల్లీ! నీ కనులన్న వెన్నెలల పొంతల్ గాదె! చిన్నారి జా

బిల్లీ! నిత్య ముదశ్రు పూరములుగా వెల్గొందునే మాధవీ

వల్లీ! దుఃఖ జలమ్ము పుట్టనగునా! పల్కాడుమా! మాధురీ

మల్లీ! నీ వెతకేమి కారణమె! యమ్మా! నాకెఱింగింపుమా!!

200. అనుచున్ దన ముద్దుల కూ

తునకోదార్పులను బలుక దుఃఖ క్లిన్నా

ననయైన దేవయానియు

వినిచెన్ గాధదిక గాత్రి, వెతకున్ గతమున్!!

201. అడవికి బోయినాడు కచుడర్థ నిశీథము దాటిపోయె నో

ర్వడు భవదీయ శిష్యులగు రక్కసులిక్కటులన్ ఘటింప నా

తడు గడు సాత్వికుండు రణ దక్షుడు గాడిపుడే ప్రమాదమే

ర్పడినదో! యెందునుండెనో! యభిము-సుభిమునైఱుంగడెంతయున్!!

202. పున్నమి చందమామ యెటు వోయెనో! కానగ రాడు నేడు మా

టున్న గ్రహోరగమ్ముల విషోజ్ఞుల వహ్నికి దగ్ధమయ్యెనో!

యున్నది దివ్య దృష్టి కనుమో! జనకా! యని దేవయాని యు

త్పన్న భయార్త వేడుకొనె పాద సరోజములాశ్రయించుచున్!!

203. వెతలం బొందకుమంచు దద్దుహిత యుద్వేగమ్ము పోకార్చి, సు

స్థితుడై శుక్రుడు జ్ఞాన నేత్రమును విచ్చెన్ , గర్భమందున్న త

న్మృతునిన్ గాంచి, తపో బలమ్మున బునర్జీవమ్ము గల్పించుచున్

మృత సంజీవని విద్యనిచ్చె స్వ పునర్జీవాభిలాషా మతిన్!!

204. విచ్చెను గురు గర్భము కను

విచ్చె గచుడు, కన్ను మూసె వెంటనె శుక్రుం

డచ్చెరువు మోద భేదము

లచ్చువడియె నొక్కమాతె యా గురుసుతకున్!!

205. ఖేదాశ్రవులొక కంటను

మోదాశ్రవులొక్క కంట బొట-బొట రాలెన్

వేదన వలదంచు గచుం

డాదరమున మంత్ర పఠనమారంభించెన్!!

206. చీలిపోయిన గర్భమున్ జేర్చి పట్టి,

గురుడొసంగిన మంత్రమున్ గురునియందె

తొలి ప్రయోగము చేసి, సత్ఫలము గాంచె

నట్టి ధన్య శిష్యుడు సృష్టియందు గలడె!!

207. ఆరిన యగ్ని రాజుకొని యాకసమంటినయట్లు, శాస్త్ర సం

భారము మంత్ర విద్యయును బ్రజ్ఞయునాగ ద్రిధా విభక్తమై

సారతరాగ్ని నిల్చెననజాలిన శుక్రుడు నిద్రనుండినాన్

దేరుకొనెన్ బ్రశాంతముగ దేనియలన్ గనుదమ్ములీనగన్!!

208. గురు శిష్యుల మధ్యమ్మున

నరుదగునా సన్నివేశమబ్బుర పఱచెన్

సురభూమినసుర భూమిని

నర భూమిని గూడ బ్రకృతి నాట్యము చేసెన్!!

209. ఒక్కరి క్షేమమునకు వే

తొక్కరు ప్రాణములు విడుచుటున్నది గానీ

యిక్కరణిని నొందురులకు

దక్కునె! లోకమున బ్రాణ దాన ఫలమ్ముల్!!

210. తన శిష్యుని బ్రదికింపగ

దన యసువులు విడుచు గురువులవనిం గలరే!

తనకై మరణించిన వా

నిని బునరుజ్జీవి జేయు నిపుణులు గలరే!!

211. ఎంతటి నమ్మకమ్ము బ్రతికించును శిష్యుడటంచు దన్ను దా

నంతము చేసికొన్న ఘనుడా గురుడెంతటి మాన్య జీవియో

ఎంత కృతజ్ఞతా గరిమ! యీ గురు పంచత దేవతాళికిన్

సంతసమయ్యు బ్రాణములొసంగిన శిష్యుడు ధన్య జీవియే!!

212. తాను నేర్పిన విద్యపై దనకు గలుగు

నమ్మకమ్మున గురుడు బ్రాణమ్ము విడిచె

గర్భమును జీల్చుకొని వచ్చు క్షణమునందు

మంత్ర విస్మృతి గలిగిన మనికి గలదె!!

213. ప్రతిభావంతుడు శిష్యుం

డతడు మఱువడంచు నమ్మెనా! యటులగుచో

నతడు కృతజ్ఞుండనుటకు

గతమున దార్కాణమొకటి కలిగినదటవో!!

214. అంతటి నమ్మకమ్ము గలయట్టి మహా గురుడీ ప్రపంచమం

దెంత పరీక్ష సేసి గమనించిననొక్కడు గానరాడు కొం

డంత యనుగ్రహమ్ము గలదా! యది ప్రాణము బోయనేర్చు ర

వ్వంతయ నమ్మకమ్ము గలదా! యది ప్రాణములీ దలంచెడిన్!!

215. రక్కసుల గురుడె యయ్యును

నక్కరుణకు సాటి గలుగునా! శిష్యునికై  
గ్రక్కున దన్నర్పించుట  
యెక్కాలమునందు గురునకెవనికి గలిగెన్!!

216. తన శిష్యుడు తన మాటను

వినలేదని యుద్ధమునకు బిలిచిన కథలన్  
వినమే! శుక్రుని త్యాగము  
కనినది వినినదియు గాని ఘన చరితమగున్!!

217. నమ్మకము సొమ్ము గురునకు

సొమ్ము కృతజ్ఞతయ శిష్య సుజనాగ్రణికిన్  
సొమ్ములు వినిమయమై పా  
రమ్మును ముట్టినది గాథ రసవంతమై!!

218. అంతటి త్యాగమూర్తికి, మహా ప్రతిభామతియైన వానికిన్

వింత గదా! సురా వ్యసన భీతి జనింపకయుంట, మత్తు ర  
వ్వంత సుఖమ్ము క్లేశముననంతముగా గలిగించుచుండు, వి  
భ్రాంతికి మూల కారణము పానము, గానము దానికంతమున్!!

219. ఎవరో! తప్పిదమిట్లు చేసిరి సరే! యీర్వా మహా భూత సం

భవులై, నా మతి యేల చెడ్డది? ద్విషద్వర్గేచ్ఛ సిద్ధింపగా  
దవలెన్ నాచెయిదమ్ము మద్యమును హృద్యంబంచు భావించుటన్  
వ్యవహారమిటులయ్యె, చీ! వ్యసన లౌల్యమైంత దౌర్భాగ్యమో!!

220. మృత సంజీవని విద్య యుండుటను నిర్జీవిన్ బునర్జీవి జే  
సితి, గాదేని మహోత్తముండయిన నా శిష్యుండు నా వల్లనే  
మృతుడై శాశ్వతమైనయట్టి యపకీర్తిన్ గొంటయే గాక జీ  
వితమెల్లన్ బెను దుఃఖమున్ గొని చలత్ ప్రేతమ్ము గాకుందునే!!

221. విద్యలు కలుగును గాతన్  
హృద్యములగు గళలు సొంతమే యగు గాతన్  
మద్యమ్ములవాటగుచో  
చోద్యముగా బ్రతుకు సర్వ శూన్యమై యగున్!!

222. నేను మహా పండితుడను  
నేను మహా దేశికుడను నేనిటులు సురా  
పానమునకు నలవడుచో  
నౌనా! సామాన్య జనులకలవడకుంటల్!!

223. మధు పానముచే జీవన  
మధురిమలు నశించిపోవు మాన్యతయందున్  
గుధరాగ్ర వాసి యయ్యును  
నథఃపతితుడగుట తప్పదది సత్యమ్మో!!

224. సామాన్యులు మాబోటుల  
బ్రామాణికులంచు దలచి వ్యసనాంబుధిలో  
నీమములు తప్పి కూలుదు  
రేమో! యా పాప మూలమేమే కామో!!



225. పూత చరిత్రులయ్యెదరు పూరుషులెల్లరు మద్య వాంఛకున్  
జేతము చిక్కకున్నపుడు, చిక్కిన దక్కదు సార్వ కాలిక  
ఖ్యాతి, సమాజమున్ జెడును గావున మద్యము ముట్టుచో మహా  
పాతకమంటి తీరునని పట్టున గట్టి జేసె శుక్రుడున్!!
226. ఆదర బుద్ధితో నడతురా వ్యసనాటవి యందునన్ దృణా  
చ్చాదిత కూపమంచెఱుగ జాలమి జాల్ములు, గోముఖముతో  
మోదమొసంగు వ్యాఘ్రమను బుద్ధి జనింపమి, బాపురే! సురా  
స్వాదన లోలురై బ్రదుకు వారలకున్ హితముల్ రుచించునే!!
227. భేదము లేదు పండితుడు, విద్యనెఱుంగని వాడునొక్కటే  
భేదము లేదు వీరుడును భీరువునొక్కటే, భేదముండునే  
పేదకు గొప్పవానికిని, విశ్వమునందున సర్వ సామ్య సం  
వాదము మద్య పండితుల వాకిట దాండవమాడు నిచ్చులున్!!
228. ముట్టగ రాదు మద్యమును ముట్టిన వారు పవిత్రముల్ గతుల్  
ముట్టరు, ముండ్ల చెట్లు విరబూచిన దారుల సాగిపోవుచున్  
దిట్టిన జెల్లునే! విరులు తీర్చిన మార్గములన్ జరించి, చే  
పట్టుట యుత్తమమ్ము గద! భద్రతరమ్మగు జీవన స్థితిన్!!
229. పగలెల్లన్ జెమటోడ్చి, కష్టపడి, సంపాదించి, యద్దానిలో  
సగమో! యంతకు మించియో! మధువునాస్వాదింపగా ఖర్చు పె  
ట్టగనుంకించుచు నాలుబిడ్డలను బూటం-బూటకున్ గూటికై  
యగచాట్లం బడునట్లు చేయుటలు న్యాయ్యంబౌనె! యెవ్వనికేన్!!

230. పుత్తడివంటి జీవితము పూటకు-బూటకు వన్నె తగ్గుటో!

యిత్తడి యౌటయో! కిలుమునే గొనుటో! నశియించి పోవుటో!

చిత్తుగ ద్రాగువారలకు సేమములున్ సమకూరవెన్నడున్

మత్తున మున్నవారలను మాయ పొరల్ గబళించి వైచెడిన్!!

231. తన మనమును దన తనువును

తన వశమును దప్పి, యడుగు తడబడుట సుఖం

బనుకొనుట కంటె మూర్ఖత

కనబడునే! బ్రతుకు బండి గతుకుల బడదే!!

232. తన ప్రియ శిష్యుడాయెను గదారణమందు సుయోధనుండు, త

మ్ముని హృదయాంబుజాతమును ముట్టిన తుమ్మెద సవ్యసాచి, దు

ష్టునియెడ వత్సలత్వమును జూపుటకా బలరాముడేల బూ

నెను? మధుపాన లోలునకు నిక్కమెఱింగెడి వీలు గల్గునే!!

233. పాగరు గలవాని మెచ్చుట

భగవంతుని యన్న యైన బలరామునకున్

దగునే! మధుపాయికినిది

తగునిది తగదంచు దెలియు దాలిమి గలదే!!

234. పాండవులకిష్టుడయ్యును

భండనమున గౌరవులకు బాసటయై శ

ల్యుండు రథంబును నడపగ

దండమ్మును గొనడె! సురకు దాసుండగుటన్!!

235. అందువలన లోకమ్మున

మందునకున్ మరగినట్టి మనుజుడు సుగతిన్

బొందడు, వాని కుటుంబము

చెందదు సౌఖ్యమును, నిజము చెడు వంశమ్మున్!!

236. కనుకన్ మద్యము హృద్యమంచు దలపంగారాదు సంసార నా

శనమూలమ్మును నెత్తికెత్తుకొని, నిస్సారమ్ముగా జీవిత

మ్మును జే జేతుల జేసికోజనదు, సొమ్మున్ బోయి దుమ్మే లభిం

చును, వార్ధక్యము యౌవనమ్ముననె వచ్చున్ సుమ్ము నమ్మందగున్!!

237. అని పల్కిన జననికి నం

దనుడెంతయు సంతసమున దనిసి, చతుర్థం

బునుగూర్చి పలుకుమనగా

విని తల్లి యుపక్రమించె వేడుక గదురన్!!



## 4.వేట

238. వేటయ నాల్గవ వ్యసనము

వేటాడుటవలన బెద్ద - పెద్దలకిడుమల్

పోటీ పడి వచ్చుట, స

య్యాటలనాడుటయు నెఱుగవా! లోకమునన్!!

239. చెలగాటమ్మే పిల్లికి

నెలుకకదే ప్రాణ భీతి, యిదియే మృగయా

విలసనమున జెలువొందుచు

గలచును గద! సాధు మృగ నికాయమును వనిన్!!

240. క్రూర మృగములొక్కపుడు ఘోరముగా గహనోప భూములన్

జేరి, మనుష్యులన్ బలిమి జేగొని భక్షణ సేయుచుంట ద

ద్వారణ సేయగోరి నరపాలురు వింటిని జేతబట్టి, కాం

తారము చేరి, తన్మృగ వితానముగూల్చుట ధర్మ కార్యమే!!

241. క్రూరమృగములన్ దునుము గోరికతోడ వన ప్రదేశమున్

జేరుచు సాధు జంతువుల జీటికి-మాటికి సంహరించుటల్

దారుణము-ఏమి నేరములు తన్మృగముల్ పానరించెనంచు సం

హారము సేయుటో! మఱొక ప్రాణము తీయుట యెంత తీపియో!!

## దశరథుడు:-

242. ఎనుగు పాపమేమి పానరించెనటంచును శబ్ద వేధ వి

జ్ఞాని, మహా పరాక్రముడఖండుడు పంక్తి రథుండు కొట్టె- ఆ

జ్ఞానము దారి తప్పినది సాయకమయ్యది విప్ర బాలక

ప్రాణము దీసివైచినది పాపము శాపమె యయ్యె గాంచితే!!

243. పాపము విప్ర బాలకుడు బాణ హతిన్ బడిపోవునప్పుడున్  
 గోపము లేక పంక్తిరథు గోరెను 'స్వామి! మదీయ వృద్ధ మా  
 తా పితలంధులయ్యెడల దప్పికతో విలపించుచున్న వా  
 రా పరమర్షి దంపతులకై జలమిమ్మ'ని, వీడె దేహమున్!!

244. ప్రాణములడ్డు వెట్టి, యొక ప్రాణము గాచుటదక్క, శిష్టసం  
 త్రాణము దక్క, ధార్మిక బలమ్ముగ నిల్చుట దక్క, దేవతా  
 ప్రీణన రక్తి దక్క, యవివేక బలోద్ధతిమై నమాయక  
 ప్రాణుల జంపు వారు రఘు వంశమునందున మున్ను గల్గిరే!!

245. నేను మహాపరాధమును నేడొనరించితి శబ్ద వేధ వి  
 జ్ఞానము నాకుగల్గెనను గర్వముతోడుత ముందు-వెన్నలన్  
 గానక కొట్టి, బాలకుని గాలుని ప్రోలికి బంపినాడ, నా  
 జ్ఞానము పాడుగాను ముని సంతును బొట్టను బెట్టుకొంటినే!!

246. జననీ జనకులు వృద్ధులు  
 కను జూపును లేనివారు, కావడిలో వా  
 రిని మోయుచు సేవించెడి  
 యనుపమగుణి మౌనిసుతుని యసువులుగొంటినే!!

247. నిష్కృతి లేని పాపమును నేడొనరించితి, నేను గొప్ప ధా  
 నుష్కృడనంచునెంచితి, గనుల్ నడినెత్తికినెక్కె, నాదుమ  
 స్తిష్కృము మొద్దుబారినది, చేసిన పున్నెములెల్ల నేటితో  
 శుష్కములయ్యె నన్వయ విశుద్ధి, ప్రసిద్ధియునంతరించెనే!!

248. వేట నెపమ్ముతోడ నొక భీకర ఘోరమొనర్చినాడ, స  
య్యాటగ విప్రబాలకుని ప్రాణములన్ గబళించినాడనీ  
పూట ఋణంబు తీరినది మోహనధర్మవధూటికా యశ  
శ్శాటికి నాకు బడ్డ ముడి జారెను, జేరెను వల్లకాటికిన్!!

249. ప్రభుతకుంగల చతురంగ బలములందు  
గణనకెక్కినదే గదా! గజ బలమ్ము  
బలము గలిగియు సాధువై వరలునట్టి  
యేనుగుల జంపనుంకించుటెంత దొనగు!!

250. ఏనుగును బట్టి చంపనుంకించినట్టి  
ఘోర పాపమే నను గట్టి కుడిపెనేమొ!  
శివ కుమారుని యాస్యమై చెలగునట్టి  
వారణము గూల్చుటే పుణ్య వారణమ్ము!!

251. విల్లమ్ములు దాల్చుటతో  
బెల్లుబికిన పొగరుతోడ విడిచితి నమ్మున్  
గల్గదా! నా శూరత  
త్రెళ్ళెను మునిబాలకుండు ద్విపము బదులుగా!!

252. వచ్చియు రాని విద్యలను వచ్చినవంచు భ్రమించు వారిచే  
నొచ్చును లోకమంటకు ననూనముదాహరణమ్ము గాక పో  
వచ్చునె! నాదురాగతము బాపురె! నారమొ-జాంతవమ్ము! యా  
వచ్చిన శబ్దమున్ గుఱుతు పట్టనిచోనది శబ్ద వేధయా!!

253. విద్య యనునది లోకాభివృద్ధికొఱకు

జ్ఞానమనునది లోక రక్షణముకొఱకు

విప్ర హంతను నా విద్య విద్య గాదు

కాను జ్ఞానినటంచు దుఃఖమున బొగిలె!!

254. జరిగిన దానికిన్ గడు విచారమునందుచు, తేడు నీరమున్

సరసిజ పత్రమందు గొని, జంపతి జేరి, తదీయ పుత్ర సం

హరణముగూర్చి చెప్పె, విగతాసుని బుత్రుని సంస్మరించుచున్

పారి-పారి యేడ్చుచున్, విడిచిపుచ్చిరి ప్రాణములార్హ దంపతుల్!!

255. ముదిమి వయస్సునందిటుల బుత్రవియోగము గూర్చినాడవి

య్యది భరియింప రానిది మహాపద, పుత్ర వియోగ వేదనా

స్పదుడవు నీవునయ్యెదవు వార్ధకమందునటంచు శాపమున్

వదలిరి, ప్రాణముల్ వదలి, పట్టిరి నెట్టన బుత్ర మార్గమున్!!

256. దారుణ సన్నివేశము ప్రతాప కళా పరిపూర్ణ పాండితీ

సారుడమోఘ బాణుడు, విశాల యశస్కుడు, యాతుధాన సం

హార మహా ప్రచండుడు, నిరంతర ధర్మ రతుండు, సత్య సం

చారుడు చారు శీలురను జంపెను మూగుర నొక్క కోలతో!!

257 కావలెనని పాపమ్మును

గావించుటగాదు దైవగతి యట్టిదియై

జీవితమున తొలి దొసగై

కేవలమొక కోల నుదుటి గీతను మార్చెన్!!

258. శాపమొసంగిరే యను విచారముకంటెను మౌని హంత్వతా  
 పాపము కట్టుకొన్న పెను బాధ క్షణ-క్షణ కాల పాశమై  
 తాపమొసంగ, గర్భతను దాల్చుచు వారలకుత్తర క్రియల్  
 ప్రాపున జేసె దద్వనిని బంక్తి రథుండతిమాత్ర భిన్నుడై!!

259. సంతతి లేదు నాకను విచారముతో దపించుచుండగా  
 వింతగ శాపమిచ్చిరిట విప్రులు పుత్ర వియోగ వేదనా  
 క్రాంత మనస్కతన్ బొగులగా, ఋషి వాక్కునమోఘమౌటచే  
 సంతతి కల్గెనేని నది శాపము గాదు వరమ్ము నాయెడన్!!

260. కొడుకులు లేకుండినచో  
 బడయరు గతులంచు శాస్త్ర వాక్యమ్ము గదా!  
 కొడుకులు గల్గిన నాపై  
 నెడబాసిన గాని సుగతియే లభించున్!!ఇ

261. కొడుకులు లేరు-లేరనుచు గుందుచునుండెడి నాకునెన్నడే  
 గొడుకులు కల్గుచో మిగుల గూర్మిని బేర్మిని బెంచుకొంచు నే  
 బడయుచునున్న సౌఖ్యమొక పట్టున గొడ్డలి పెట్టినట్లు నన్  
 విడుచుట, ప్రాణముల్ విడిచి పెట్టుట వంటిది కాక పోవునే!!

262. సంతతి పొందుట మేలా!  
 సంతతి లేకుండ బ్రదుకు సాగుట మేలా!  
 సంతాన హీను కంటెను  
 సంతతి గని, విడుచు వాని జని ధన్యంబౌ!!



263. హోలా హల మిళితామృత

మేలా! లభియించె బిడ్డలేర్పడుట సుధన్  
గ్రోలుటయు దద్వియోగము  
హోలాహల పానమగుట యతి దుర్భరమే!!

264. అనుచు దురపిల్లుచున్న రాజునకు రేలు

నిదుర పట్టదు మనసులో బెదరు పోదు  
భోగ-భాగ్యమ్ములందున మునిగి కూడ  
నవనియందునే నరకమ్ము ననుభవించె!!

265. కడచె గాలమ్ము సుత చతుష్కమ్ము కలిగె

పెరిగి-పెద్దయై గుణ-గణాభిజ్ఞమాయె  
వారిలో బెద్ద కొమరుని పైని రాజు  
ప్రాణ పంచకమ్మును నిల్పి, బ్రదుక సాగె!!

266. యౌవ రాజ్యాభిషిక్తుడై యలర వలయు

రామచంద్రుడటంచు దలంచె దండ్రీ  
యింతలో శాపమును బ్రవర్తింప సాగె  
మంధరా రూపమున గైక మనసు మార్చె!!

267. అదియే శాపము కైకకిచ్చు వరమే వ్యాజమ్ముగా గుండెపై

గుది బండై, సుతుడేగ గానలకు నాక్రోశమ్ము గావించుచున్  
వదలెన్ బ్రాణములెంత వింత! మృగయా వ్యాసంగమే మృత్యువై  
నదిగా! తేనికి, వాని పుత్రునకు గాంతారమ్మె దిక్కాయెగా!!

268. ఏనుగటంచు భ్రాంతి పడియే శర పాతము చేసియుండుటన్  
 గానము దోష లేశమన గాదు, గజమొక్క సాధు జంతువ  
 ద్దానిని సంహరించుటయ దద్దయు దోషము శబ్ద వేధ వి  
 జ్ఞానము జంతువో! నరుడో! జాడనెఱుంగనినాడు వ్యర్థమే!!

269. అందుకనే వేటాడగ  
 తొందర పడరాదు, చిన్న దోషమైనన్  
 జిందఱి-వందఱి జేయుచు  
 సుందరమగు జీవితమును శూన్యము జేయున్!!

270. మృగయా వ్యసనంబొక్కటి  
 తగులక తానుండెనేని దశరథుడు సుఖం  
 పగ దనకొక యడ్డున్నదె!  
 దిగ జార్చెను వేట, యుసురు తీసెను గడకున్!!

## పాండు రాజు:-

271. భారతామ్నాయమందున బాండు రాజు  
 వేట నెపమున మృత్యువు నోట బడియె  
 మృగ మిథున రూపముననున్న ఋషి మిథునము  
 గాంచి, వింటికి శరము సంధించినాడు!!

272. కామకళా విలాసముల గమ్మని కావ్యములాలపించుచున్  
 బ్రేమలు పంచుకొంచు, రస వృష్టి ముహున్నపనమ్ములాడుచున్  
 వేమరు పర్వులెత్తి, మురిపించుచు, దాగుడు మూతలాడుచున్  
 మోమున మోము జేర్చుకొని, ముచ్చటలాడుచునున్న వేళలో!!

273. అవ్వనమెల్ల గ్రొవ్విరుల యందలి తేనె స్రవించుచుండగా  
 రివ్వన బాణ యుగ్మము శరీరములందలి రక్త వార్ధిలో  
 గవ్వపు గొండలై తిరుగగా, సుడి గట్టుచు నేల వ్రాలుచున్  
 గెవ్వన గేక వేసి, పరికించిరి పాండు ధరాధినాథునిన్!!

274. పాండు ధరాధినాథుడును బాణ హతిన్ బడిపోయినట్టి యా  
 రెండు మృగములున్ ఋషి శరీరములందుట గాంచి, భ్రాంత చి  
 త్తుండయి కాళ్ళపైని బడి, దోసము సైపుమటంచు వేడె - ఆ  
 మండుచునున్న గుండెలు క్షమన్ వహించునె! శాంతినందునే!!

275. కామ వశంగతమ్మయిన క్రౌంచ యుగమ్మున నొంటి జంపె ను  
 ద్దామ శర ప్రఘాతమున దారుణ లీల గిరాతుడా వనిన్  
 బ్రేమగ జేర దీసెనె! శపింపక వీడెనె! పుట్ట పట్టి, వా  
 డా! మతి హీనుడాతనికి నయ్యది వృత్తి యటంచు నెంచెనే!!

276. నీవు ధరాధినాథుడవు నీ విలు విద్యనెదుర్చు వారు ధా  
 త్రీ వలయమ్మునందు గలరే! భవదీయ పటుప్రతాపముల్  
 త్రోవలు తప్పుచున్ మెకపు దోరములన్ బడగొట్ట నేర్చెనే!  
 కావు సుమా! క్షమాపతుల కర్మశతల్ క్షమియింప బాత్రముల్!!

277. ఒక ప్రాణమ్మును దీసినందులకె తీవ్రోద్రేకమా పుట్ట ప  
 ట్టికి గల్గెన్ శపియించె-ఇర్వురను గొట్టెన్ నీదుదర్పంబు శి  
 క్షకు బాత్రుండవు నీవు గానియెడ విశ్వమౌ దయా హీనమై  
 సకలామాయక జీవి సంహననమిచ్చున్ మెచ్చి, వర్తింపదే!!

278. ప్రణయమునందునున్న మము బట్టి వధించుట జేసి, పంచ బా  
ణుని కుసుమాస్త్ర పాతము నినున్ బురికొల్పిన వేళ బూవు బో  
డిని స్పృశియింతువేని నపుడే మరణమ్మగునంచు బల్కుట  
మ్మును గుఱిపెట్టి కొట్టిరి యమోఘములేకద! యార్జ వాక్యముల్!!

279. ఆ శాపము తల జుట్టిన  
పాశమై జీవితమ్ము వ్యర్థమ్మాయెన్  
ఆశాంత కీర్తి జీవన  
మాశించిన యట్లు గాక హ్రస్వమ్మాయెన్!!

280. పురము త్యజించినాడు, వన భూమి తపో వన భూమిగా దప  
శ్చరుడయినాడు, మన్మథ విచారము వీడి, యనుంగు రాణులి  
ర్వురు నిజ నాథ సేవన విభూషితలై , పరమేశ్వరార్చనై  
శ్వరమున దూగుచుండిరి యభమ్ము-సుభమ్ము నెఱుంగకుండగన్!!

281. కాలము చిత్రమైనది ప్రకంపనముల్ పదివేలు జీవికా  
జాలమునందు నింపును బ్రశాంత సరోవర నీరమందునన్  
రాలను గ్రుమ్మరించును, విలాస సుధా ఘటమందునన్ విష  
జ్వాలను రేపుచుండును వసంతములో శిశిరమ్ము తోచెడిన్!!

282. క్రొన్నన విలుకాడెన్నడు  
దిన్నన యగువాడుగాడు, తీయని యలుగుల్  
తిన్నగ గుండెకు గొట్టుచు  
భిన్నము-భిన్నముగ జేయు జీవన గతులన్!!

283. ఒకనాడూరక పాండురాజునకు గామోద్రేకముత్పన్నమై  
 నికటంబందుననున్న యందముల రాణిన్ మాద్రినిన్ గాంచి, కో  
 రికనావిష్కృతి జేసె, గాదనుచు వారింపం బ్రయత్నించినన్  
 వికలమైన మనమ్ము మాట వినునే! నీరాగునే! మిట్టపై!!

284. కొడి గట్టిన యొక దీపము  
 సుడిగాలికి దాళలేక సోలుచునారెన్  
 జడదారి జంట శాపము  
 వడి పైబడి రాచ జంట ప్రాణము తీసెన్!!

285. వేట జనవిభుని యసువుల  
 వేటకునై దారి తీసె, బృథ్వి పతికే  
 వేట విషంబగుచోనొక  
 పాటినరుడు వేటవలన బడయునె సుఖమున్!!

286. వారున్ వారు మునీశ్వరుల్ గనుక శాపంబిచ్చిరాపాటి వా  
 రేరీ! నేడనుచున్ దలంచి, మృగయా హేలా వినోదక్రియా  
 పారీణుల్ బహు మూక జీవితయ శాప గ్రస్తులై నిస్తుల  
 స్వారాజ్యమ్మును గోలుపోయెదరు సంసారమ్ము విచ్చిన్నమై!!

287. భగవంతుడు సృష్టించిన  
 ఖగ మృగ చయమెల్ల మనకు గావలసినదే  
 మృగములు ఖగములు మలగిన  
 జగమున క్షీణించు బ్రకృతి సమతౌల్యమ్మున్!!

288. కావుననే ప్రభుత్వమును గట్టిగ గట్టడి జేసె, వన్యముల్  
 జీవులు మొత్తమన్నియును సేమముగా దిరుగాడగావలెన్  
 గావరమంది, చట్టమునుగాదని, వేటకు బూనుకొన్న దో  
 షావృతుడెన్నడేని దగినట్టిది దండనమందనే వలెన్!!

289. అనుచున్ మృగయా వ్యసన  
 మ్మున గల దొసగులను గూర్చి బోధించిన త  
 జ్ఞననికి వందనమిడి, నం  
 దనుడైదవదియును వినగ ద్వరపడ సాగెన్!!



## 5. పరుషోక్తులు

290. పలుకు ప్రల్లదనమ్మెపో పంచమమ్ము  
వ్యసనమద్దానిచే గొప్పవారు కూడ  
గోరి యిడుమలనే తెచ్చికొనిరి సుమ్ము  
కనుక నద్దాని జోలికి జనుట తగదు!!

**సీత:-**

291. సకల సద్గుణోపేత భూజాత సీత  
శాంత గుణ పేటి, పరమ సౌజన్య వాటి  
యమల దరహాస వదన, సౌహార్ద సదన  
యా మహా సాధ్వీ పరుషమ్ములాడ గలదె!!

292. ఎంతటి వింత! భూమి సుతయే పరుషోక్తులు వల్కెనన్న, వి  
భ్రాంతి జనించునే గద! ధరాతలమందు బవిత్రమైన యా  
కాంత మనమ్మునందు గను గానని క్రోధము పుట్టునంచు భా  
వింతురె! యెవ్వరేని నవియే గద! కాల విలాస హాసముల్!!

293. అది మారీచుని మాయ, కాంచన మృగంబై, వింత యందమ్ములన్  
బొదువన్ బట్టుచు, గెంతుచున్, బెదరుచూపుల్ చూచుచున్, జానకీ  
హృదయమ్మున్ గలగుండు పెట్టినది, యెందేనెప్పుడే గాంచన  
ట్టిదియై కావలెనన్న కోరికయు బుట్టెన్ , గోరె దన్నాడునిన్!!

294. కాంచన మృగమెందును గని  
పించునె! యిది యసుర మాయయే యని వక్కా  
ణించెను సౌమిత్రి , సమ  
ర్థించెను రామయ్య సీతనే, విధి బలమై!!

295. తమ్ముని గాపు పెట్టి, వనితామణికిన్ , రఘురాముడేగె వి  
 ల్లమ్ములు చేతబట్టి, యది యందదుగా కయిదమ్మికయ్యు గ  
 న్నమ్ములకందకుండదు గదా! మృగమే మృగ తృష్ణయై యర  
 ణ్యమ్మె యెడారియయ్యె నడియాసలు సేయుచు సీత యాసలన్!!

296. దరి దాపులందె తిరుగును  
 దరికేగిన క్షణమునందు దవ్వలకేగున్  
 దిరుగుచు నాగుచు నడచుచు  
 బరువెత్తుచు మృగము సేయు బలు మాయలటన్!!

297. ప్రాణములతోడ జింకను బట్ట రామి  
 నెట్టకేలకు శరము సంధించినాడు  
 రామ భద్రుడు, మృగ శరీరమును విడిచి,  
 ప్రాణములు గూడ విడిచెనా రక్కసుండు!!

298. ఎంతటి దుష్టుడయ్యు మరణించెడి వేళ నిజంబ కాని, యొ  
 క్కింత యసత్యమున్ బలుకడే గద! దారుణ చిత్త వృత్తితో  
 గొంతును మార్చి, యార్చె గడగొట్టు క్షణంబున, రామభద్రుడే  
 కాంతను, దమ్మునిన్ బిలచు కైవడి రక్కసుడెంత నీచుడో!!

299. తన గుండియ రెండుగ వి  
 చ్చినయట్టుల వెఱగుపడుచు సీతమ్మ మఱం  
 దిని బోయి, రామ భద్రుని  
 గని, రమ్మని పలికె నమిత కాతరమతియై!!



300. అన్నకు బ్రమాదమగుటా!

యెన్నండే నెచటనేని నెవ్వండేనిన్

గన్నెత్తి చూడనగునా!

కన్నధికంబైన నీల కంఠునికైనన్!!

301. వదినమ్మా! కాతరమును

వదలంగా వలయు నీకు భద్రమ్మగు దా

నిదె వచ్చు, వచ్చునంతకు

గదలంగా వలదు నిన్ను గాపాడ వలెన్!!

302. అనుచున్ లక్ష్మణుడూఱడించుటకునై యత్నంబు సాగించుటన్

గనులన్ నిప్పులు రాలె సీతకు, వచః కార్మశ్యమున్ బుట్టె, మే

నున గంపమ్ము జనించె, లక్ష్మణుని యందున్ శంక యుత్పన్నమ

య్యెను, డెందమ్ము మహాశిలా సదృశమయ్యెన్ దత్ క్షణంబందునన్!!

303. వలదిక పెక్కు మాటలను బల్కకుమీవొక మేకవన్నె బె

బ్బులివని యిప్పుడే తెలిసె పూర్ణ పయోముఖ కాలకూట సం

కలిత ఘటమ్మటంచు గనుగానక రాముడు చేరదీయుటన్

ఫలితము కల్గెనిట్లు దగవా! పగవానిని జేరదీయుటల్!!

304. అడవికి బోయెడి - అన్నను

విడనాడగ లేక, పట్టి విల్లమ్ములు త

మ్ముడుగూడ వెంట జనెనని

పుడమియ మొత్తమ్ము నిన్ను మ్రొక్కగ వచ్చున్!!

305. నీ నిజ రూపమిప్పటికి నేను గ్రహించితి, భ్రాతృ గౌరవో  
 ద్యానమునందు బూచిన లతాంతమవీవనుకొంట వెజ్జియే  
 గాని, నిజంబు గాదు కనుగానని కామముతోడ నన్ను గై  
 కోనరుదెంచితీవు, పిడుగుల్ కురియున్ బరదార బంధముల్!!

306. అన్నయే తండ్రి, వాని యిల్లాలు తల్లి  
 యన్న జెడ గోరి, వాని యిల్లాలియందు  
 కాముకతనందు వానికి గతులు గలవె!  
 యంతకంటెను దౌర్భాగ్యమవని గలదె!!

307. నా నాథుడు లేకుండిన  
 బ్రాణమ్ములు విడుతు గాని, వలతునె నిన్నున్  
 బ్రాణేశుండస్తంగతు  
 డైనన్ బద్మినికి జంద్రుడాపుండగునే!!

308. అని జానకి దూషింపగ  
 గునపమ్ములు గుండెయందు గ్రుచ్చినయటులై  
 తన యన్న యున్న చోటికి  
 జనియెన్ సౌమిత్రి, యొంటి జానకి యయ్యెన్!!

309. నరుడగుపట్టనట్టి గహనమ్మున నొంటరియయ్యె సీత, బం  
 గరు మెయిదీగ గల్గిన మృగమ్మునుగోరి నిజేశు, దీప్ర ని  
 ష్కర శర పంక్తి గుండియను జొన్పి మఱిందిని, పంపివైచి, యీ  
 శ్వరుని విలాసమున్ దెలియు వారు ధరాతలమందు గల్గిరే!!

310. తన పతియున్ మఱిందియును దాపుననుండగ జేరలేక పో  
యిన దశ కంఠుడప్పుడు ఫలించెను బాచికయంచు వచ్చి, సీ  
తను జెఱబట్టి, యాకసపు దారులలో బయనించి, సాగర  
మ్మును దరియించి, యామెనొకమూల వనమ్ముననుంచె ద్రోహయై!!

311. జానకి నోటనిట్టి పరుషమ్ములు వచ్చుట పూర్వమెన్నడున్  
లేనిది, నిత్యమున్ నిదుర లేచుటతోడనె మాతృ భావమున్  
బూనుచు, బాద పద్యములు మ్రొక్కెడి లక్ష్మణుడన్న మౌనియే  
గాని మరొండు గాడతనికంటె జితేంద్రియుడుండునే భువిన్!!

312. పదునాల్గేడులరణ్య వాసమును జేపట్టెన్ స్వకీయాంగనన్  
సదనమ్ముండున నిల్చి, రామపద సంసర్గమ్మునాశించె నం  
బుదమున్ మెచ్చుచు నంబుజోద్భవ రసమ్మున్ వీడునా వెఱ్ఱి తు  
మ్మెద సౌమిత్రికి జాలవాన తగిలెన్ , మేల్గోర గీడాయెనే!!

313. తల్లిని దండ్రిని విడుచుట  
యిల్లాలిని విడిచిపెట్టి, యేతెంచుటయున్  
బొల్లాయెను, ద్యాగమ్మే  
కల్లాయెను, మంచితనము కలయే యాయెన్!!

314. చెడునెదిరించు వాడు తన జీవితమంతయు నన్నకోసమై  
యుడుగర సేయువాడు, తనకున్న సుఖమ్ము త్యజించి, యన్నతో  
నడవులు పట్టి వచ్చిన మహాత్ముడు, లక్ష్మణుడట్టి నిందలన్  
బడయుటకంటె ఘోరము ప్రపంచమునందగుపట్టదే గదా!!

315. అన్నము తాను భుజింపక

నన్నకు వదినెకును గూర్చుననవరతము దా

నన్నయు వదిన శయించిన

గన్నులు దివ్వెలను జేసి, కావలి కాచున్!!

316. మంచికి మారు పేరయిన మాన్యుడు లక్ష్మణుడే మనమ్ములో

వంచనకున్ దలంచిన బ్రపంచపుటంచులనేని మంచి క

న్పించునె! శేష శీర్షములు పీఠముగా నిలబడ్డ ధాత్రి కం

పించుట మానునే! చెదలు పెట్టునె! పుట్టలు నిప్పు రవ్వపై!!

317. వినగూడని యొక మాటను

వినియెను సౌమిత్రి హృదయ వేదన గదురన్

గనగూడని యొక కీడును

గనుమని సీతమ్మ నుడుట గలదో! యేమో!!

318. వరములు కైకమ గోరుట

పురము విడచి, రాముడడవి బోవుట యటుపై

భరతుడు రాజ్యమునేలుట

సరియే! సౌమిత్రి యేల సర్వము విడువన్!!

319. కైకమ్మ కుట్ర సంగతి

లోకమునకు దెలిపెనేని, లోకులు కోపా

ద్రేకమ్మున దిరుగంబడ

రో! కడపట రాజ్యమేలరో! యా కవలున్!!

320. స్వామీ! యడవులకేగక

భూమిని బాలింపుమనుచు మ్రొక్కిన గానీ!

రాముడు వెనుకడుగిడునే!

స్వామిత భరతునకు గలుగ సైచునె! ప్రజయున్!!

321. రామానుజులందున గుణ

ధాముడు లక్ష్మణుడటంచు దలపోసి ప్రజా

స్తామము పట్టము గట్టదె!

యీ మహి జన వాక్యమునకు నెదురుం గలదే!!

322. అంతటి యవకాశము తన

వంతై వచ్చినను నాశపడని మహాత్ముం

డింతింత నింద సోదరు

నింతి వలన బొందె మంచికింతియె ఫలమో!!

323. అన్నయ దైవమంచు దన ప్రాణములన్నియు వానిగుండెయం

దున్నవటంచు నాతనికి నూడిగముల్ పొనరించు జన్మ సం

పన్నమటంచు గాఱదవి పట్టిన త్యాగ గుణైక జీవి ల

క్తున్నను సంశయించుట యకారణ దుఃఖము తెచ్చికొంటయే!!

324. తన తల్లి, భార్య తల్లియు

తన యన్నను గట్టుకొన్న తరుణియు, జనపా

లుని భార్య, గురుని దారయు

ననగా మనుజునకు దల్లులైదుగురు గదా!!

325. జ్యేష్ఠ భ్రాతృ కుటుంబినిన్ జననిగా జింతించి, సద్భావనా  
నిష్ఠుండై విలసిల్లు లక్ష్మణునియందే సందియమైనచో  
శ్రేష్ఠుల్ శిష్టులునుందురే జగతిలో జీవించునే ధర్మమున్  
గోష్ఠమ్మున్ బులి యాక్రమించుకొనుచో గోజాతి యందుండునే!!

326. చీమలు పెట్టిన పుట్టలు  
పాములకిరవైనయట్లు బరమ పవిత్రం  
బై మను జీవితమందున  
బామై యపకీర్తి కలయ బ్రాకుట తగవే!!

327. రామానుజ చంద్రమునిన్  
రామా కృత దారుణోక్తి రాహు గ్రహమై  
యామెతగా గబళింపగ  
రామాంగన బ్రదుకు నిరులు రాజ్యము సేసెన్!!

328. ఊరక పోవునే! హృదయమున్నత భావ పరంపరామృతా  
సార మహాభిషిక్త విలసన్నవ మందిరమై పవిత్ర సం  
చారము, నిత్య తాత్విక విచారము గల్గిన సాధు శీల మం  
దారుని దూఱుచో, విరుల దారుల గంటకముల్ జనింపవే!!

329. పూల బాట గాక పోయిన బోనిమ్ము  
కంటకావృతమ్ము గాకయున్న  
గొంతవఱకు మేలు కోరి యేఱుక వచ్చి,  
బ్రతుకు బాట ముండ్లు పఱుపనేల!!

330. చల్ల చుక్కతోడ జతకట్టి, పెరుగొను  
 పాలు, కాని యుప్పు కలియ విఱుగు  
 జల్లనైన మాట యుల్లాసమును గూర్చు  
 నుప్పు వంటి మాట ముప్పు దెచ్చు!!

331. నిప్పులనార్పగా గడగి నీరము దాను హరించిపోవు నా  
 నిప్పులకేమి ముప్పుగును నీరజ బంధుని రశ్మి సోకి, తా  
 మెప్పటి యట్లు మండగల వింకిన నీరము వెన్క వచ్చునే  
 నిప్పును బోలు సజ్జనుడు నీల్గునె! నిందల నీళ్ళు జల్లినన్!!

332. చీకటి చేరునే! రవిని, శీల ధనిన్ దొసగంట నేర్చునే!  
 ప్రాకట సాధు వర్తనుని వాసికి పంకము పూయగోరుచున్  
 జేకొని వచ్చినన్ బురద చేతులకంటును వాసికంటునే!  
 యే కుజ దూతినన్ దొలగవే గద! లక్ష్మణ కీర్తి చంద్రికల్!!

333. మబ్బులు తెర గట్టినచో  
 గొబ్బున జీకటులు క్రమ్ముకొని, వచ్చునుబో  
 యిబ్బడి-ముబ్బడి పుడమిన్,  
 నిబ్బరముగ జాబిలమ్మ నింగిని వెలుగున్!!

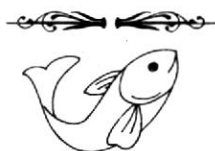
334. అతడు మహానుభావుడని యావదిలా తలమున్ గ్రహింప భూ  
 సుత గ్రహియింపకుండుటది చోద్యముగాక మతేమి! కాలమే  
 గతి నడపించునో! తెలియగా దరమే! యతిమాత్ర భీతిచే  
 మతి చెడి మాటలాడుట, ప్రమాదము పొందుట సాజమే గదా!!

335. శేష శాయియౌ శ్రీహరి యోష యలిగి,  
 యాది శేషువున్ దూషించినట్టులాయె  
 లక్ష్మణాగ్రజు ముద్దుటిల్లాలు కనలి  
 లక్ష్మణుని గూర్చి పలు నిష్ఠరమ్ములాడె!!

336. రామ రావణ ఘోర సంగ్రామమాయె  
 మూల బలముతోడుత బంక్తిముఖుడు గూలె  
 జానకీ శీలమునకగ్ని సాక్షి యాయె  
 ఒక్క పరుషోక్తి యెంతటి చిక్కు దెచ్చె!!

337. పరుషోక్తులు ధరణిజకే  
 చిర దుఃఖమొసంగెనన్న జెప్పగవలెనా!  
 ధరణిన్ సామాన్యులకున్  
 దరమా! తప్పించుకొనగ దత్ఫలితమ్మున్!!

338. అని చెప్పగ సంతసమున  
 జననీ! షష్ఠ వ్యసనము సాంతమ్ముగ విం  
 దును నాకు జెప్పుమని నం  
 దనుడడుగన్ బలుకసాగె దత్ఫర మతియై!!





## 6. పరుషదండనము

339. దండనము రాజ ధర్మము  
దండనమపరాధమునకు దగినట్లుగనే  
యుండుట న్యాయ్యమ్మగు ను  
ద్దండతరము దండనమ్ము తప్పిదము సుమీ!!

340. వ్యసనములయందు దండంపు బరుసదనము  
షష్ఠ సంఖ్యను గూడి, ప్రశస్తికెక్కె  
నెవరికేనియు నెవ్వారి నేనిగాని  
మిగుల శిక్షించెనేనియు బొగుల వలయు!!

### విష్ణువు:-

341. వెన్నునకొక్కమారసుర వీరుల దండన కార్యమయ్యె నా  
పన్నులు కొంతమంది భృగునాశ్రమమేగిరి, మౌని యందు లే  
కున్నను దత్కళత్ర పదయుగ్మమునంటిరి భీత చిత్తులై  
యన్నుల మిన్న తానభయమందగ జేసెను, దాచె వారినిన్!!

342. జలజాక్షుడు కన్నులలో  
జ్వలన జ్వాలికల దాల్చి, చయ్యన వచ్చెన్  
బ్రళయమ్మే తన్నేత్రాం  
చలములలో గానవచ్చె జగము వడంకెన్!!

343. జడదారి యతివ గని, యి  
య్యెడకున్ రక్కసుల మూక యేతెంచె గనం  
బడెనా! యనుచున్ వెన్నుం  
డడిగినపుడు పిడుగు పడిన యట్లయ్యెనటన్!!

344. ఐనను భీతి చిత్తమునకంటని యా ఋషి పత్ని వల్కె ర  
 క్తో నిచయమ్ము నన్ శరణు గోరుటచే నభయమ్ముసంగితిన్  
 బ్రాణ భయమ్ము లేదనుచు బల్కితి నాశ్రమమే గృహమ్ముగా  
 నేనిట దాచియుంచితిని నిక్కమటంచును ధర్మ చిత్తయై!!
345. దనుజులు వారు, సజ్జన వితానములన్ బరిమార్చునట్టి దు  
 ర్జనులు, మహాపరాధములు సారెకు-సారెకు జేయుచుండుటే  
 పని, యటువంటి రక్కసుల ప్రాణము గాచుటకంటె ధర్మభే  
 దనమొకటున్నదే! యిదియు దప్పగు దండన పాత్రమే యగున్!!
346. అనుచున్ బల్కిన శేషశాయి నుడులన్ హాలాహల జ్వాల లే  
 చినదై యుప్పురమంటె దధతి వచస్తీవ్రత్యమున్ గాంచియున్  
 గనులందున్ ఋషి పత్నికిన్ బెదరు రేఖా మాత్రమేనిన్ గనుం  
 గొనరాదాయెను, వీడబోవనని వాక్రుచ్చెన్ మహా ధీరయై!!
347. తప్పయినను నొప్పయినను  
 దప్పదభయమొసగి, పిదప దప్పినయెడలన్  
 దప్పదియు గాకయున్నే  
 యెప్పగిదిని బల్కుచుంటివిది యొప్పుగునే!!
348. నాదు కుత్తుకయందు బ్రాణములు నిలిచి  
 యుండునంతకు రక్కసి పిండు విడువ  
 ననుచు నొక్క వక్కాణించె నబలయయ్యు  
 బలిమి గలిగిన యట్టి పల్కులను బలికె!!

349. అగుచో నీ గళముత్తరించి, దనుజ ప్రాణమ్ములన్ దీసివే  
యగ నాకడ్డము కల్గునే! యతివపంచౌదార్యమున్ జూపి, యి  
ప్పగిదిన్ వేచితినింతవట్టిదియ దౌర్బల్యమ్ముగానెంచితే  
జగతీ లక్షణమిట్టిదే యగుట సాజమే గదా! నిచ్చులున్!!

350. అని హుంకారము సేసి, చక్రి నిజ హస్తాబ్జమ్మునందున్ సుద  
ర్శనమున్ దాల్చి, మహా మునీశ్వరుని దారన్ లక్ష్మ్యమున్ జేసి, పం  
పిన, నిప్పుల్ విరజిమ్ముచున్ గదలి, యాపెన్ దాకి, తన్మస్తక  
మ్మును నేలం బడవైచెనందు రుధిరమ్మున్ వాక గావించుచున్!!

351. అప్పుడ వచ్చుచున్ భృగు మహర్షి పరిస్థితినిన్ గ్రహించి, యే  
తప్పును జేసి, యీ మరణ దండనకివ్విధి పాత్రమయ్యె నా  
యొప్పులకుప్ప? చెప్పగదవయ్య హరీ! శరణన్న గాచుటల్  
గొప్పతనమ్ము గాదె! యొక కోమలినెట్లు వధింపనేర్చితో!!

352. వారలు లోక కంటకులవార్యులు దారుణ శిక్షయే తగున్  
నేరము జేయువారలకు నీడనొసంగుటజేసి, తప్పు మ  
ద్దారయు జేయుటన్ దగిన దండనకున్ గురి చేయవచ్చు, దు  
ర్వార సుదర్శనాయుధము పట్టి, తలన్ బడగొట్ట వచ్చునే!!

353. తప్పులు చేసిరి దనుజులు  
తప్పదమును జేసి నాధు తరుణీ మణియున్  
దప్పేమి నేను జేసితి  
జెప్పుము పత్నీ వియోగ శిక్షకు గుఱిగాన్!!

354. పోరను నిల్చినట్టి బలు పోటరులన్ వధియించినప్పుడే  
 శౌరి! భవత్ ప్రతాపములు సర్వ జగద్విదితములయ్యెడున్  
 ఘోరతరమ్ముగా గునుమ కోమలి దెగటార్చుటన్ మహా  
 వీరుడ! కీర్తి చంద్రికల వెల్లువకున్ మసి పూసికొంటివే!!

355. దారుణ భార్యా వియోగ  
 భారము నాపైని మోపి, బాధించితివే  
 యూరక పోవునె! పాపము  
 దూరమై దారకీవు దుఃఖము గొనుమీ!!

356. అనుచు మహర్షి శపింపగ  
 విని, వెన్నుడు రిత్తవడియె విధి వ్రాత, తపో  
 ధన వాక్యమ్ము మరల్పం  
 జనదు గదా! యేరికైన జగతీ స్థలిలో!!

357. ఆ శాపమనుభవింపగ  
 దాశరథిగ జన్మమెత్తె దరుణీ మణితో  
 గోసలను వీడి, యటవీ  
 వాసమ్మును జేసె బ్రత ఫలములు దినుచున్!!

358. ఏ యోగమెటుల మాఱునో!  
 మాయా మృగరూపధారి మారీచుండా  
 చాయలకరుదెంచెను శా  
 పాయుధ వాగస్త్ర శక్తికదియే మొదలై!!

359. అచ్చటనె తిరుగుచు గన

వచ్చిన యందముల దీవి బంగరు జింకన్  
నచ్చినది తెచ్చి యిమ్మనె  
ముచ్చట దీర్చుటకు రామమూర్తి గడంగెన్!!

360. తమ్ముని గాపు పెట్టి, వసుధా సుత కోరిక దీర్చగోరి, వి

ల్లమ్ములు చేతబట్టి, రఘురాముడు దవ్వల బట్టినాడు య  
త్నమ్మెటు జేసినన్ మృగము దక్కక బాణమునేసి కొట్టె బ్రా  
ణమ్ములు వీడు వేళ రఘునాథు గళమ్మున నార్చె బెట్టునన్!!

361. రాముడు ప్రమాదపడెనని

సౌమిత్రిని బిలిచి, వేగ జనమని పలికెన్  
అమాయ నెఱిగి లక్ష్మణు  
డామెకు వచియింప, దిట్టి యవలికి బంపెన్!!

362. వచ్చెను దశాస్యుడచటికి

ముచ్చిలి యెత్తుకొనిపోయె, బోరన్ వానిన్  
వచ్చెను రఘురాముడు, గొని  
వచ్చెను జానకిని, గాని ఫలితము గలదే!!

363. భార్య దూరమై పెక్కు సంవత్సరములు

బాధననుభవించువని శాపమ్మొసంగె  
లంకలోనొక్క సంవత్సరమ్ము గూడ  
నుండనే లేదు శాపమ్ము పండలేదు!!

## సీతా పరిత్యాగము:-

364. మరల జనాపవాదమను మబ్బులు క్రమ్మె గుజా పవిత్రతాం  
బరమున శీల సూర్య కర వైభవముల్ గ్రహణమ్ము పాల్పడెన్  
పారి-పారి చీకటుల్ ముసిరి, పూత చరిత్రకరణ్య భూమియే  
చిరతర వాసమాయె నజచెన్ గహనమ్ము శివా స్వనమ్ముతో!!

365. అప్పటికామె గర్భవతి యప్పుడు కల్గెడి గోర్కులన్నియున్  
దప్పక దీర్పగా గలుగు దాస జనంబులు, బంధు మిత్రులున్  
గుప్పలు తెప్పలై కలిగికూడ, భయంకర దుర్గమాటవిన్  
దిప్పలు పొందుచున్నది గదే! ముని వాక్యము రిత్తవోవునే!!

366. ముని వాల్మీకి సమాదరించె ధరణీ పుత్రిన్, దదీయాశ్రమ  
మ్మున బేర్మిన్ దలదాచుకొంచు గవకున్ బూర్ణేందుయుగ్మ ప్రభా  
ఖినికిన్ జన్మమొసంగె, వారి నగవుల్ కాంచున్, నిజేశాదర  
మ్మును గోల్పోయిన దుఃఖమున్ మఱచు రామున్ వారిలో గాంచుచున్!!

367. కుశ లవ నామధేయములు కూడిన పుత్రులకున్ ధనుఃకళా  
కుశలత, గాన కోవిదత, కూర్మితనమ్మును గూడ గల్గెనా  
నిశిత మతుల్ ముని ప్రవర నిర్మిత రామ కథా ప్రపంచమున్  
వశపడ పాడ సాగిరి ప్రపంచము వారలకున్ వశంపడన్!!

368. రాముని నడంత మధురము  
రాముని కథ నిలిచినట్టి ప్రాచేతనమౌ  
రామాయణమతి మధురము  
రామ సుతుల గానమింక మధుర-మధురమే!!

369. సకల కళా ప్రవీణులును, సౌర కులాంబుధి పూర్ణ చంద్రులున్  
 బ్రకటిత గాన శక్తులు బ్రపంచ సమంచిత శీల శక్తుల  
 ర్భకులనుగూర్చి విన్న రఘురాముని కన్నులయందునశ్రువుల్  
 ప్రకటిత భేద మోదములు రాజ్యముసేసె, ద్రవించె గుండెయున్!!

## సీతా భూ ప్రవేశము:-

370. సకల క్షాతల వాసులున్ గొనగ విశ్వాసమ్ము, నాభార్య జా  
 నకి తచ్చీల నిరూపణమ్మిచట సందానించి, రావచ్చునిం  
 టికినంచున్ బ్రకటించె రాముడది పాటింపన్ ధరాజాత యొ  
 ద్దికగా జేరె పురమ్ము సర్వ జనులందే జేరిరొక్కుమ్మడిన్!!

371. కళ-కళలాడుచున్నది జగమ్మున గల్గు జనమ్ములొక్కటన్  
 నిలిచినయట్లయోధ్య జన నీరధియై, మన తల్లి వేదన్  
 జ్వలిత మనస్కయై, యడవి పట్టెను నేడరుదెంచుచుండె నో  
 ములు ఫలియించెనన్న తలపుం దరగల్ విను వీధినంటగన్!!

372. వచ్చెను సీత యచ్చటికి వచ్చిన వారల కన్నులన్నియున్  
 విచ్చెను దమ్మిరేకులయి, వేడుక రాముని గుండె లోతులన్  
 జొచ్చెను, వింతగా బ్రకృతి జోతలు వెట్టుచు గ్రొత్త యందముల్  
 తెచ్చెను, భూమిపట్టి గొని తెచ్చెను వేదికి బుట్టపట్టియున్!!

373. ఎట్టి పరీక్ష నేడు ప్రకటించి, కృతార్థత గాంచునో గదా!  
 ముట్టునో! యగ్ని, నీరమున మున్ననో!, హాలహలమ్ము త్రాగునో!  
 యెట్టి పరీక్షయైన దనకేమి? కృతార్థత గాంచు నిశ్చయం  
 బట్టిటు బల్కరానివి గదా! మన జానకి శీల సంపదల్!!

374. అడవికి జనునప్పుడు వెం

బడి వచ్చిన సాధుశీల పావిత్ర్యమ్మున్

జడులెవరో శంకించిన

నడవికి బంపించివైచుటది యుచితంబే!!

375. శ్రీరాముని గృహదీపం

బారామములందు గాక యడవిం బడి, చిం

తా రాజ్యమేలు దుర్గతి

యారామకు దొలగ గోరు నచ్చటి జనమున్!!

376. జానకి మోము దామర ప్రశాంత గభీరతకాలవాలమై

మౌనము దాల్చి యున్నది, క్రమమ్ముగ గన్నులనెత్తి, రామ భూ

జాని మొగమ్ముపై నిలిపె, సాగర జాత సుధా స్రవంతికా

స్నానము చేసినట్లు రఘునాథుడు పుల్కల గాంచెనయ్యెడన్!!

377. అత్తల మ్రొక్కియున్, మఱిదులందు గృపారసమున్ ఘటించి, పో

టెత్తు జనమ్ములన్ గుశలమే గద! యన్నటు చూచి, పుత్రులన్

హత్తి, మరుత్ ప్రజాతునకు నాశిషముల్ కనులార నిచ్చి, వి

ద్యత్తమ వామలూరుభవ పాద సరోజములన్ స్మరించియున్!!

378. వాతెర విప్పెను జానకి

భూతల నాథునకు నెడద మూలము వడకెన్

ప్రీతియొ, దిగులో తెలియని

యాతన, పగతునకునైన నది వలదుగదా!!



379. నేను బతివ్రతన్ హృదయ నీరజమందున రామచంద్రునే  
గాని, మఱొక్కనిన్ నిలుపు గాంక్షయు బుట్టదు, పుట్టలేదు, లం  
కా నగరమ్మునందు దశకంఠుని గూల్చిన తత్క్షణంబ నన్  
జేకొనకుండగానపుడు శీల పరీక్షను గోరె నాథుడున్!!

380. అగ్ని సాక్షిగానుద్వాహమగుట జేసి,  
యతడె శీలమ్మునకు గూడ సాక్షి యనుచు  
దుమికి తిరిగి వచ్చితిని సేమముగ నేను  
నాథుడప్పుడు చేకొనె నన్ను దయను!!

381. ఐనను లోకమందు దడియారని శంక పునః ప్రవృద్ధమై  
కానలకంపె నన్ను మమకారము కల్గియు వీడినాడు భూ  
జానికి నస్వతంత్రత ప్రజా చయమిచ్చెడి గొప్ప కాన్య కా  
దేని, నియంతయంచు నిరసించి, కళంకము మోపకుందురే!!

382. నా విభు దప్పు పట్టనగునా! యిటులా విధి యాడె నన్నిటన్  
బావుగ జేసి, నాదు తలవ్రాతకు నన్యులు కర్తలౌదురే!  
కేవల లోకవాదమని క్రిందును జేయక నిండుగర్భిణిన్  
బో విడచెన్ మహాగహన భూమికి నట్టి ప్రభుండు గల్గునే!!

383. మౌనము దాల్చి, నేనటవి మధ్యమునన్ దలదాచుకొంటినే  
గాని, మనమ్మునందయిన గాంతుని దోషమునెంచలేదు, స  
న్మాని కుటీరమిచ్చినది నాకు రవంత మనః ప్రశాంతి నా  
ప్రాణము నిల్పితిన్ గడుపు బంటల నాథునికప్పగింపగన్!!

384. నాదు శీల పరీక్ష యానాడు జరిగె

గాని, పురజనుల్ చూడని కారణమున  
నిప్పుడీ జనమ్ములు చూడ ఋజువు పఱచి  
శీలమప్పుడు తన చక్కి జేరుమనియె!!

385. మఱలనవకాశమొసగిన మానసీయు

పాద పద్మమ్ములకు నివే వందనములు  
జన్మ-జన్మలకివ్వాని జాయనగుట  
దక్క వేరొండు గోరనా దైవతమును!!

386. కానీ! సందియమొక్కటి

మానసమున బొడముచుండె, మచ్చ తొలగునే  
నేనిట శీల పరీక్షకు  
బూని, కృతార్థతను గొనిన? మోహము విడునే?

387. ఇచ్చట గల జనములు నను

మెచ్చుచు సచ్చీల సుమ్ము మీ భార్య యటం  
చిచ్చినచో ధ్రువ పత్రం  
బిచ్చటికిన్ రాని వారలెటు నమ్ముదురో!!

388. ఇటకరుదేరనట్టి జనులిప్పటి శీల పరీక్ష నమ్మ వ

చ్చుట యది సందియమ్ముగద! చూడనివారొకనాటికేనియున్  
గుట-గుటలాడుచో బ్రజల కోరికపై మఱియొక్కమారు న  
న్నటవికి బంపునో! మఱలనగ్ని పరీక్షకు నిట్లు పిల్చునో!!

389. దేహమున్నంత వఱకు సందేహముండు  
బొందితోడనే తొలగును సందియమ్ము  
భావి సంశయమ్ములకింక దావులేని  
యొక పరీక్షకు నేనిప్పుడుఱుకుచుంటి!!

390. తిరిగి యడవికి బంపుచో దరుణియెడల  
కరినుడందురు, వాదమ్ము కాలరాసి  
పంపకుండిన ధర్మమ్ము పట్టదందు  
రెట్లు చేసిన నపకీర్తియే ఘటిల్లు!!

391. రానున్న కాలమందున  
భూనాథునకెట్టి చిక్కు బొడమని సరణిన్  
బూనుచునుంటిని జనుల  
రా! నా హృదయమ్ము దెలియుడాదర మతులై!!

392. అని హృదయావిష్కరణ  
మ్మును జేసిన సీత, జనని భూదేవికి వం  
దనమాచరించి, విన్నప  
మును జేసెను గేలుగవను మోడ్చి, వినతయై!!

393. నేను బతివ్రతనగుచో  
నా నాథుడు దక్క బరుడు నా మానసమం  
దేని వసింపక యుండుట  
యే నిజమగుచో నిచటకు నేతెంచెదవే!!

394. పుట్టితినట నీ కడుపున

బుట్టుకనిడితీవు గాని ముద్దాడితివే?

పెట్టితివే గోర్కుద్దలు?

నెట్టుటకుం జనని! యెటుల నీ మనసొప్పెన్? !!

395. పుడమి యొసంగె దేహమును మోహము దేహము పైని లేని ధీ

రుడు నను బెంచినాడకట! రుద్రుని చాపము ముక్కలౌటనే

ర్పడినది పెండ్లి, కాపురము వ్రక్కలు గాకెటునిల్చు? జీవితం

బడవిని గాచు వెన్నెలయ యైనది యాస్థ నశించె జీవికన్!!

396. జననీ! ధరణీ! వైశమ

నను నీలో గలుపుకొనుమ! న్యాయము గద! మం

టిని బుట్టిన వారికి మ

న్నున గలియుటకంటె గొప్ప నోమును గలదే!!

397 పతి దక్కగ వేరొకనిని

మతి దలపక యుండునట్టి మానిని నగుచో

క్రితి జననీ! శీఘ్ర గతిన్

క్రితి జనుల సమక్షమందు జేకొనుమమ్మా!!

398. అడవిని బడి బ్రదుకంతయు

నిడుముల పాలగుట కంటె నీ క్షణముననే

యొడిదుడుకులు లేకుండగ

బుడమి కడుపునందు బడుట మోక్షము తల్లీ!!

399. అని యెలుగెత్తి పిల్చినది యంజలి పట్టుచు భూమి పట్టి, య  
య్యనుపమ శీల బేల హృదయమ్ము కరమ్ము ద్రవించునట్లు పి  
ల్చిన విని, నేల తల్లి యెద చీలిన యట్టులుగా భయంకర  
స్వనము జనించె, జీకటి ప్రపంచము మొత్తము చుట్టి ముట్టగన్!!

400. కన్ను గానని యయ్యంధకారమందు  
వెలికి వచ్చెనొకానొక వెలుగు రేక  
సీత గుండియ వోలెనే చీలిపోయె  
పుడమి రెండుగా జగతికబ్బురము వొడమ!!

401. త్రచ్చిననాడు పాల్కడలి తమ్మిపయిన్ నెలకొన్న లక్ష్మియే  
వచ్చినయట్లుగా బడగ పట్టి, భుజంగము సేవ జేయగా  
విచ్చిన భూమినుండి ప్రభవించె ధరాసతి స్వర్ణ పీరిపై  
యచ్చపు పైడికూనకొఱకై తన కైగవ చాచె బ్రేముడిన్!!

402. కడలి కడుపున బుట్టిన కమల హరికి  
చేతినందించి, సుఖములు చేదుకొనియె  
పుడమి కడుపున నామెయే పుట్టి, హరిని  
విడిచి, తన తల్లి యొడియందె విడియ గోరె!!

403. పరుగు-పరుగున వచ్చి, సంబరము గదుర  
తల్లి యొడి చేరి సీతమ్మ తనిసిపోయె  
బాల్యమందున దక్కని భాగ్య గరిమ  
దక్క, ముద్దుల వానలో దడిసిపోయె!!

404. తన తల్లిని జేరగనే

మనమున గల దుఃఖమెల్ల మటుమాయమై  
కనులందు గ్రొత్త కాంతుల  
వనమునకున్ నవ వసంత వైభవమెసగెన్!!

405. అందఱు జూచుచునుండగ

నందనతో బాటు పుడమినాతి క్రమముగన్  
గ్రిందికి దిగి పోయెను దా  
నందుకొనగ బోయి విఫలుడాయెను విభుడున్!!

406. నేడు గాకున్న రేపు నా తోడు నిలుచు

సీత యనుకొన్న రాముని చిత్తమపుడు  
వేయి వ్రక్కలై స్థాణువై పోయి యవని  
వ్రాలిపోయెను దిక్కులు కూలినట్లు!!

407. కాంతా! రమ్మనకుండగ

గాంతారమ్మనను దోడుగా నిలిచిన యా  
కాంతామణి కనబడదిక  
గాంతుని యెద దేవళమున గాంతులు మలగెన్!!

408. దండంపు బరుసతనమున

జెండాడెను భృగు మహర్షి చెలియను, దద్బ్ర  
హ్మాండమునేలెడి శ్రీకాం  
తుండైనను దొసగునుండి తొలగంగలడే!!

409. కనుక దండనంబపరాధమునకు సుంత  
 హెచ్చు తగ్గులు కానట్టులెసగ వలయు  
 నధిక దండనాభ్యాసమ్ము వ్యసనమగుట  
 దాని జోలికి బోకుండ దనర వలయు!!

410. అనుచున్ షష్ఠ వ్యసన  
 మ్మును గూర్చి వచించె జనని ముదమును గొని, నం  
 దనుడా కడపటి వ్యసన  
 మ్మును గూర్చియు బలుకుమనుచు మ్రొక్కుచు బలికెన్!!



## 7. దుర్వ్యయము

411. తల్లి డెందంబునందు నుత్సాహ గరిమ

యినుమడింపగ బూని, వచింపసాగె

సొమ్ము నిష్ప్రయోజనముగ వమ్ము సేత

పనికి రాదది సప్తమ వ్యసనమగుట!!

సిరి తా వచ్చిన వచ్చును

సలలితముగ నారికేళ సలిలము భంగిన్

సిరి తా బోయిన బోవును

గరి మ్రింగిన వెలగ పండు కరణిని సుమతీ!!

412. అని సుమతీ శతకమ్మున

బనివడి బద్దైన వచించు బద్యము గనుమా!

ధనమునకుం గల చంచల

తను గ్రహించుటయ సుజన ధర్మము సుమ్మీ!!

413. ఒక్కొక్క చుక్క చొప్పుననె యూరును గొబ్బరి బొండ్లమందు నీ

రక్కరణిన్ ఘటిల్లును ధనాగమనమ్మును మంద-మందమై,

చిక్కు కపిత్థమున్ గజము శీఘ్రమ మ్రింగిన యట్టులాపదల్

బొక్కు సమార్థితార్థమును మొత్తముగా క్షణ కాలమందునన్!!

414. ధన సంపాదన మార్గమందు నలసత్వంబున్ విసర్జించు వా

నిని మాత్రమై వరించు లక్ష్మి, వ్యయమెంతే గొంత యోచుంట త

ప్పనిదే యయ్యును నిగ్రహమ్ము మిగులన్ బాటించు నైపుణ్యమున్

గొనమిన్ రక్షణ లేక లక్ష్మి విడుచున్ గొండాడెడిన్ లోకమున్!!



415. కండలను గష్టపెట్టక

యుండి, తినుచు, నిదురపోవుచుండిన యెడలన్  
గొండలును గరగిపోవును  
గండర గండడును జెడును గలిమి తొలగినన్!!

416. బిందువు-బిందువు గలిసిన

సింధువుగా మాఱు, గండిచే నయ్యడియే  
చిందఱ-వందఱ యగుచున్  
గందర గోళమ్ముతోడ గలగుండు పడున్!!

417. కణము-కణము నోట గఱచుచు మట్టిని

పెద్ద పుట్ట గట్టు చిన్న చీమ  
దాడి సేసి తఱుము దందఱుకము వచ్చి,  
క్షణమునందు గలలు కరగిపోవు!!

418. తేనెటీగ విరుల తేనియలన్ గాంచి,

చుక్క-చుక్క తెచ్చి, యొక్కచోట  
చేర్చి, పెట్టుగాని, చిక్కునే చివరకు  
దాచినదియు నెవడు దోచుకొనున్!!

419. ఒక్కొక్క పుడక మక్కువ

ముక్కున గఱచుకొని, తెచ్చి, ముచ్చట పడుచున్  
చక్కని గూటిని గట్టిన  
పక్కిపయిన్ జాలి గాలివానకు నగునే!!

420. ధనమును నమ్మరాదటులె దానిని గాదని త్రోయరాదు, కాం  
చనము సమస్త భోగముల సాధనమయ్యును, భోగి యిచ్చు ఛా  
యనుబలె భీకరమ్మగుట, నంటియు నంటని యట్టులుండుటే  
యునికికి మేలు- ముండ్ల పయినున్న పటమ్ము ధనమ్ము నమ్ముమా!!

421. అతిమాత్ర వ్యయమెట్టివారికిని నభ్యాసమ్ము గారాదు లు  
బ్ధతయున్ గూడదు, దేనికెంత తగునో తర్కించి, యాపాటిగా  
మితమే సమ్మతమై చరించునెడలన్ మేలొను ముమ్మాటికిన్  
గతి తప్పున్ మతిమాలి సొమ్మునకు బోకల్ నేర్పినన్ మాటికిన్!!

422. సొమ్ములు లేని పూరుషుని శోభ నశించును, బుద్ధి శక్తియున్  
వమ్మయి పోవు, మిత్రులును బంధువులున్ దరిజేరనీరు, ప్రా  
ణమ్మునుకొన్న భార్యయును, నందనులున్ నిరసించుచుండ్రు స  
త్యమ్మిది యెంత కాదనిన దల్లికి, దండ్రీకి గూడ జుల్కనే!!

423. లక్ష్మి కరుణించెనేని విలాసగతిని  
నడుగునందున నడుగునా నడచి వచ్చు  
నామె రవ్వంత యాగ్రహంబందెనేని  
పరుగు-పరుగున నిలువీడి, బయట పడును!!

424. అవసరమ్ములు తీరుటకవసరమ్ము  
సొమ్ము, దానిని గోర్కెల యమ్ముతోడ  
గొట్టి, బాధించుచున్ జెడగొట్టు వాడు  
తుదకు జెడిపోవు, దిక్కుల మొదలు కదలు!!

425. మంచికి వ్యయ పెట్టిన సొ

మృంచితమగు గీర్తి తెచ్చు, నదియే చెడు గా

వించుటకై వ్యయమగుచో

ద్రుంచును జీవితము జగము దోషిగ జూచున్!!

## దుర్యోధనుడు:-

426. తన రాజ్యము తనకుండగ

తన సోదరులందినట్టి ధరణియు దానే

గొనగోరుటచేత సుయో

ధనునకు దన సొమ్ముగూడ దక్కక పోయెన్!!

427. కపట ద్యూతమునందు బాండవుల రొక్కంబెల్ల గైకొంటయున్

విపినావాసము చేయ బంచి, మిగులన్ వేధించి, తానే జనా

ధిపుడై తద్ ప్రజ మెచ్చికోల్ మిగుల సాధింపన్, ధనాగారమున్

జపలత్వమ్మున వస్తు హీనమగు బోషాణమ్ము గావింపడే!!

428. జనము నశించుటల్, సకల సంపదలున్ నశియించుటల్, రణం

బునకయి కాలు దువ్వుటలు ముప్పనుచున్ జెవినిల్లు గట్టి, చె

ప్పిన వినడయ్యె, బోరు తలపెట్టి, జనక్షయమున్, ధన క్షయం

బును బొనరించినాడు గద! మూర్ఖ సుయోధనుడేమి చెప్పుదున్!!

429. అడిగెడి వాడు లేడను నహంకృతి భీమునిచే విషాన్నమున్

గుడువగ జేసి, నీట బడగొట్టెను దన్నిన బూర్ల బుట్టలో

బడినటు వేయి యేనుగుల పాటి బలమ్ము లభించె గౌరవే

శుడు జలమందు డాగినను, జొచ్చుక వచ్చిన మృత్యువాగెనే!!

430. పోయినవాడు నూరకయ పోయెనె! బొక్కసమెల్ల శూన్యమున్  
జేయుచు బోయె నాపయిని జేకొనె రాజ్యము ధర్మరాజు, కా  
పాయము గట్టి భూలలన స్వాగతమున్ వచియించినట్లు, స్వా  
ధ్యాయము లేని వేదము విధమ్ముగ దోచె సమస్త భూమియున్!!

431. సమరమునందు బెక్కురను జంపిన పాపము నశ్వమేధ యా  
గము బొనరించి, బాపుకొనగా నగునంచు వచించె మౌనిస  
త్తముడగు వ్యాసుడా క్రతు విధానము బల్కిన నిర్ధనమ్ము కో  
శమును సుయోధనుండొసగె సాధ్యము గాదనె ధర్మసూతియున్!!

432. మునుపు మరుత్తుండను తే  
డనితర సాధ్యముగ జేసి యాగమ్మును, గాం  
చనమిచ్చిన, వెక్కసమా  
యెను విప్రులకదియు బాతిరిల లోతులలో!!

433. వెండి కొండకు జేరువనుండెనదియు  
దాని గైకొని, చేయుమధ్వరమటంచు  
పలుక ద్వైపాయనుండు నౌదలను దాల్చి,  
ధర్మజుడు యాగమొనరించి, ధన్యుడయ్యె!!

434. కనుము మరుత్త రాజు క్రతు కాలమునందున జేయు దానమున్  
గొనుటయ భారమాయె ద్విజ కోటికి, గోశమునందు నెంతగా  
ధనమును నిల్వ జేసిన వదాన్యత తాదృశమై చెలంగు నె  
వ్వనికెపుడేని రాబడికి బైపడుచున్ వ్యయముండరాదు సూ!!

## నిగమ శర్మ:-

435. పాండురంగ మాహాత్య ప్రబంధమందు

రామకృష్ణ వర్ణితము పాత్రమును గనుము

నిగమ శర్మ గాథను గాంచి నిఖిల జనులు

వారి బ్రదుకులు దిద్దుకోవలయు జమ్ము!!

436. కలిగిన యింట, వేదములు కంఠ బిలమ్మున నిల్పునట్టి శి

ష్యుల కలరావముల్ వఱిలి శోభిలునింట, త్రిసంధ్య కర్మము

జ్వలముగ సాగునింట, బటు శాస్త్ర రహస్య విశేష శోధనాం

చలమగునింటిలో నిగమ శర్మ జనించెయు యోగ్యుడాయెనే!!

437. పెద్దల విజ్ఞానమ్మును

బెద్దల క్రమ శిక్షణమును వెగటగు గానీ

పెద్దలొసంగిన విత్తము

ముద్దగు వ్యయమున్ బొనర్చు భోగ నిరతుడై!!

438. ధన సంపాదనమునకై

తనువున్ శోషింప జేయు దత్తమ్మునలే

తనకున్ సరిపడదు గదా!

తన పెద్దలు తనకొసంగు ధనము వ్యయించున్!!

439. కష్ట పడుచు సంపాదింప గలుగు వాడె

ధనము విలువ నెఱుంగునీ ధరణియందు

పెద్దవారంద జేసిన విత్తమందు

లక్ష్మముండునే! కలుగునే రక్షణమ్ము!!

440 తినుచున్, ద్రాగుచు, దూలుచున్, వదరుచున్, దేహాభిమానమ్ముతో  
మనుచున్, వంచన సేయుచున్, సుజనులన్ మాఱాడి, వాదించుచున్  
తన యిల్లాలును, దల్లిదండ్రులును జింతాక్రాంతులై కుందగన్  
ధనమున్ దుర్వ్యయమున్ బొనర్చిన జరిత్రమ్ముండునే వానికిన్!!

441. కడుపున్ గట్టుక పెద్దలెల్లపుడు రొక్కంబున్ సమార్జించి, పు  
త్తడియే బిడ్డ యటంచు నమ్ముకొని, చేతన్ బెట్టి, యాపైని బు  
త్తడి గాదిత్తడి యంచెఱింగియును బుత్ర ప్రేమకున్ దాసులై,  
చెడుచున్నన్ బరుషమ్ములాడుటకు దచ్చేతమ్ము వెన్నాడెడిన్!!

442. ఇంటం గలిగిన సొమ్ములు  
కంటం బడకుంట కొడుకు ఘనకార్యమై  
యుంట గ్రహించియు జాటున  
గంటం దడిపెట్టు దల్లి కననీదు పతిన్!!

443. జారుండై, జూదరియై  
చోరుండై, మంచి పనికి సోమరియై, సం  
సారము ద్రెళ్ళునటుల్ దిగ  
జారుచు నున్నాడు నిగమశర్మ ఖలుండై!!

444. జతగాండ్రే తన సర్వమంచు, గల విత్తంబెల్ల నవ్వారి సం  
గతియందే వ్యయమున్ బొనర్చునెడ లెక్కంబెట్టడచ్చో ముఖ  
స్తుతికిన్ బొంగుచు లొంగిపోవు, మెఱ మెచ్చుల్ మెచ్చు, దచ్చిత్త వ  
క్రత గుర్తింపడు, పాడు నెయ్యముల మైకమ్మున్న నాపాటియే!!

445. హితమును బెద్దలు చెప్పిన

వెతయై, పెడచెవిని బెట్టి, విడుచును వారిన్

జతగాండ్రు పలుకు జెడుగులు

శ్రుతి పేయము చేసికొంచు జొక్కుచునుండున్!!

446. తెప్పలుగ జెఱుపు నిండిన

గప్పలు పదివేలు చేరుగద! యని యెపుడో

చెప్పెనుగద! బద్దైన యది

యిప్పటికప్పటికి సత్యమెప్పటికేనిన్!!

447. తనచుట్టున్ గలవారు చేయగల స్తోత్ర వ్రాతముల్ దైవత

మ్మును వేదమ్ములు చేయు స్తోత్రముల సాంపుల్ మీరి, వర్తిల్లు నా

ఘనపాఠమ్ములె వారి పెట్టుబడిగా వర్తిల్లుచున్నట్టి తద్

ఘన పాఠుల్ గొను భూరి దక్షిణలు తత్కామంబులీడేర్చెడిన్!!

448. తన జతగూడువారు పరితాపము పొందగరాదటంచు జెం

తను గల విత్తమంతయు వృధా వ్యయమున్ బొనరించుచుండు, మ

జ్ఞనములనాడు, దజ్ఞనము సల్పు ముఖస్తుతి సాగరమ్మునం

దున దననందనున్ దలచి, దుఃఖపడున్ జననిన్ విదల్చుచున్!!

449. నీ యంతవాడు లేడని

యే యను జతగాని పలుకులెదకుం గులుకుల్

నీ యాగడములు విడువగ

దే! యను దన తల్లి పలుకులెదలో ములుకుల్!!

450. తన చుట్టుం గలవారి డెందముల జింతా లేశమున్ బుట్ట రా  
దని చింతించును దల్లి దండ్రులును, భార్యా రత్నమున్ నిత్య నూ  
తన సూక్తుల్ ప్రవచించినన్ వినడు, చింతా జ్వాలికా తప్పులై  
నను, బట్టించుకొనం దలంపడు తదౌన్నత్యంబు చేదయ్యెడిన్!!

451. తన వ్యసన తత్పరత్వము  
తన మిత్రాధముల వ్యసన తాత్పర్యమున్  
తన ధనముతోడనే శాం  
తిని బొందుచునుండు, దనివి తీరక యుండున్!!

452. కల ధనమెల్ల నెమ్మదిని గాసును, గాసును, గాసు-కాసుగా  
జలనము పొందుచున్నయది, చంచలయంచు సిరిన్ వచించు న  
ప్పలుకులు సార్థకమ్మగుచు, బ్రాకెడి తీగలవంటి మిత్రులా  
చలువల పందిరిన్ నిగమశర్మను వీడిరి యొక్కరొక్కరున్!!

453. నను గని తల్లిదండ్రులు మనమ్మున చింతిలుచున్నవారు, వా  
రిని గనుపట్టి యుండుమని రే బవలున్ జెవినిల్లు గట్టి, బో  
రన విలపించి, పోరుటలురమ్మును జీల్చుచునుంట వారి సే  
వను దరియింపనుంటినని పల్కెను మిత్రుడొకండు మెత్తగన్!!

454. పాలమున్నది రవ్వంతయ  
పాలమును గొనకుండ దానినటు వదలిన రా  
గల కాలమందు హాలా  
పాల భక్షణ సేయవలయునని యొకడేగెన్!!



455. ఆలుం బిడ్డలకెల్ల నేనొకడనే యాధారమై యుండి, స్వే  
 చ్చా లౌల్యమున నిన్ను బట్టి, వ్యసనోత్సాహములో గూరితిన్  
 జాలుం జాలును సంఘ గౌరవము నాశంబయ్యె మీబోంట్లతో  
 గాలక్షేపము సేయరాదనుచు బల్కన్ జొచ్చె వేటొక్కడున్!!
456. వంచన మూలమై మను బ్రపంచమునందున మంచి మైత్రినం  
 దించితివీవు నన్ను మురిపించితివెంతయు ధన్యవాదముల్  
 పెంచిన తల్లి దండ్రులను, బ్రేమను జూపెడి భార్య , బ్రేమనా  
 శించెడి బిడ్డలన్ దనుపనెంచితినంచు వచించెనొక్కడున్!!
457. నిను విడనాడలేననుట నిక్కము గాని మదీయ గేహమం  
 దున బొడసూపుచున్నయవి తోరపు జిక్కుముడుల్, పరిష్కరిం  
 చిన వెనుకన్ నిజమ్ముగనె చేరెద నిప్పటికేను బోయి వ  
 త్తును నను నమ్ముమంచు దన దోయిలి వట్టి, వచించె నొక్కడున్!!
458. అత్తయు మామగారు గబురంపిరి వారల యాస్తి- పాస్తులన్  
 మొత్తము చూచుకొమ్మనుచు, బోరుచునుండిరి తల్లి దండ్రులున్  
 బుత్తడి బొమ్మ భార్యయును, ముద్దులు మాటలు గట్టు బిడ్డలున్,  
 జిత్తము నిన్ను వీడదని చెప్పుచు బోయె మఱొక్క మిత్రుడున్!!
459. రొక్కము లేదు-లేదనుచు రోదన సేయకుమింతకాలమీ  
 వొక్కడవే గదా! హితులకూనికవైతివి యెప్పుడేనినే  
 చిక్కులు నీకు గల్గినను జెప్పుము నాకు, బరిష్కరింపగా  
 మ్రొక్కెద దైవతమ్మునని ముచ్చటలాడుచు బోయెనొక్కడున్!!

460. పరమ పవిత్ర సద్గుణ విభాసిత నైషిక వంశ జాతుడై  
తిరుగుచు జెడ్డ దారులను, దెచ్చుచునుండెను జెడ్డ పేరు మా  
యిరువురికంచు, నీ పితరులెంతయు గుందుట చూడలేక నే  
నరుగుచునుంటినంచు వినయమ్ము నటించుచు బల్కెనొక్కడున్!!

461. పున్నెములెన్నియో మనము మాటను గట్టుక పుట్టియుంట, గై  
కొన్న మనుష్య జన్మమునకున్ దగినట్లుగ సంచరించుటే  
యున్నతమంచు బల్కెనొక యోగి, నిజమ్ముగ మాఱిపోయితిన్  
నిన్నటినుండి నమ్ముమని నేర్పుగ బల్కుచు సాగెనొక్కడున్!!

462. ముదుసలి తల్లి దండ్రులకు మ్రొక్కక, సేవలు సేయకున్నచో  
బ్రదుకునకర్థమేమి? యని స్వప్నమునన్ వచియించినాడు నా  
యెదురుగ నిల్చినట్లు కనిపించి పరాత్పరుడొక్కమారుగా  
బ్రదిలె మనమ్ము నమ్మగదవే! యని పల్కెనొకండు జాణయై!!

463. పెద్దలు చెప్పిన మాటలు  
చద్దన్నమువంటివన్న సామెత వినవో!  
వద్దన్న పనులు మానుట  
యొద్దిక యని పలికెనొకడు నుత్తముని బలెన్!!

464. బ్రదికెదమింత కాలమని పల్కగ నెవ్వరు జాలకుందురే  
బ్రదికినదానిలో నిదురపాలు సగమ్మటుపైని శైశవా  
స్పదమగు గొంత, వార్ధకముపాలగు గొంతయు, శేషమల్పమే  
యదియు నిరర్థకమ్మగుటయా! యని నీతులు వల్కెనొక్కడున్!!

465. ధనమునకేమి నిన్న కరతామరసమ్మున దాండవించి, య  
 న్యుని వరియించె నేడు, మఱి యొక్క దినమ్మున నిన్ను జేరు, జిం  
 తను గొననేల? నేనును ధనమ్మును మిక్కిలిగా గడించి, వ  
 త్తును నిను గాంతునంచు దన దోయిలి యొగ్గుచు బల్కెనొక్కడున్!!
466. ధనము వ్యయమ్ము సేయుటకు దారులు పెక్కులు గోచరించునా  
 ధనము గడింప బూనుకొన దారియు దెన్నును గానరాదు నీ  
 ధనమును బాడు చేసితివి దానికి దోడు మదీయ జీవిత  
 మ్మును నశియింప జేసితివి, పొమ్మనినాడొకడున్ గృతఘ్నుడై!!
467. సొమ్ములు చాల యున్నవని చూడగ నేరక వెన్క ముందు, నీ  
 రమ్ము బలెన్ వ్యయించితివి, రమ్మని మాటికి బిల్చి, మద్య పా  
 నమ్మును నేర్చి పెట్టితివి, నా క్రమ శిక్షణమింతకంత ధ్వం  
 సమ్మొనరించితివనుచు సాగెనొకండటు దూలనాడుచున్!!
468. విలువలు గోలుపోవుటలు, విత్తము పెట్టని కోట యంచు ని  
 చ్చలు దలపోయుచుండుటలు, సారెకు నాలును దల్లి దండ్రులున్  
 విల-విలలాడునట్టులుగ వేచుచునుంటలు దోషమంచు నే  
 దెలిసితి, బోయి వత్తునని తీయగ బల్కుచు బోయెనొక్కడున్!!
469. నన్నున్ రమ్మని మేనమామ పిలిచెన్, నాయందు వాత్సల్య సం  
 పన్నుండొతడు, నాకు జీవికను జూపన్ గోరుచున్నాడు, నా  
 కెన్నాళ్ళివ్విధి గాలికిం దిరుగుటో! యేనాటికేనిన్ గుటుం  
 బొన్నత్యమ్ము గడింపగా వలదె! యన్నా! యంచునన్యుండనెన్!!

470. ముదుసలి యత్త మామలకు మ్రొక్కుచు నా చెవినొక్క మాటయున్  
 వదలక పుట్టినింటికి జివాలున బోయె మదీయ జాయ, నా  
 యెద సుడిగుండమాయె, బయనించి యెట్ బ్రతిమాలియైన నా  
 సదనము చేర్చుకోవలయు, సాగెదనంచు వచించెనొక్కడున్!!

471. మా సుతుడిల్లు పట్టడతిమాత్రముగా జెడిపోయె జెడ్డ సా  
 వాసము పట్టినాడనుచు బట్టున దల్లియు, దండ్రి దిట్టెడిన్  
 గాసిలబోను నన్ననిన గాని, పదంపడి నిన్ను దూఱుటన్  
 వేసరిలన్ మనమ్ము, నిను వీడుచునుంటిననెన్ మఱొక్కడున్!!

472. కొడుకులు లేనివారు తమకున్ మరణించిననాడు సద్గతుల్  
 పొడమవటంచు గుండెదరు, పుట్టును గావుత నన్నుబోటి పు  
 త్రుడు మరణింపకుండగనె తోచునుబో నరకమ్మటంచు నే  
 బ్బడినది జ్ఞానమింక సెలవా! యని పల్కుచు బోయెనొక్కడున్!!

473. తల్లి యల్లమగుచు దనరార, బెండ్లాము  
 బెల్లమగుట లోక విదితమాయె  
 నిరువురల్లమాయీరే నిన్ను జత గూడ  
 ననుచు బరుషమాడి, యరిగెనొకడు.!!

474. ఈగతి మిత్రులెల్ల వచియించుచు బోవుచునుండ గొంతులో  
 మూగతనమ్ము పుట్టినది, ముచ్చటలాడుచు నింతకాలమున్  
 మూగిరి చుట్టువార, ధనమున్ వ్యయపెట్టుచు గొంతుబంటిగా  
 త్రాగిరి, యిప్పుడో! యెవరి దారిని వారలు పోయిరక్కటా!!

475. తనవద్దను ధనమున్నది

యని ప్రస్తుతి సేసినారలా స్నేహితులే

ధనమిప్పుడు లేకునికిన్

నను ముట్టకుమనుచు జనిరి నలు దిక్కులకున్!!

476. కాసునకున్ గొఱగామియు

గాసులు గల నిగమశర్మ కల్పు తరువుగా

వేసినవి యెన్ని వేసము

లాసంగతులెల్ల మఱచి, యరిగిరి వారల్!!

477. ఈగలు బెల్లమున్న యపుడే గద! చుట్టును జేరి యుండుటల్

మూగెడి వారల్! మొగము ముందు స్తుతుల్ పచరించు వారల్!

బాగును గోరువారనుచు భావన సేయగ రాదు, వైభవో

ద్యోగము తగ్గుమోమయిన నొక్కడు చేరడు చక్కికేనియున్!!

478. చేతులు కాలిపోయెనని చింతిలి యాకులు పట్టుకొన్నచో

యాతనలాగునే! కరమునందు ధనమ్ము ఘనమ్ముగా నప

ఖ్యాతికి మూలమౌ పనులయందు వ్యయమ్మొనరించి, యాపయిన్

జేతమునందునన్ దిగులు చేరియు జేయునదేమి చెప్పుమా!!

479. ధనము మదమ్మును బెంచును

గనుగవ పాఱి గ్రమ్ము వ్యయము గావింపగ జు

ట్టును జేరువారలెల్లరు

తన హితులని నమ్ముకొంట దౌర్బల్యమ్మే!!

480. పగ్గము లేని గుఱ్ఱముల వంటివి కోరికలెంతమాత్రమున్  
 దగ్గదు వాని వేగము, ముదమ్మున వానిపయిన్ జరింపగా  
 నొగ్గిననాడు, మున్ను గల యోపిక తగ్గును గాని యెన్నడేన్  
 నెగ్గుట కల్ల, గావున మనీషి నియంత్రణ జేయ నేర్పెడిన్!!

481. తాలిమి గోలుపోయిన వృధా వ్యయ శీలుని చెంత లక్ష్మీకిన్  
 లాలన లేక, కుత్సిత విలాసములన్ గృశియించిపోవు, దు  
 శ్శీలుని యింట గాపురము సేయగ లేక మఱొక్క యింట స  
 చ్చీలము పండుచోట నివసించుటకై తలపోయు నిచ్చలున్!!

482. విత్తమ్ము శూన్యమైనది  
 మొత్తమ్ముగ మిత్రగణము పోయినదెటకో  
 మత్తు విడివడిన నాటికి  
 ముత్తైరగుల ముప్పు వాక ముంచె నిలువునన్!!

483. సారెకు-సారెకున్ నిగమశర్మకు బూడిద బోసినట్టి, ప  
 స్నీరగునట్లు సోదరియు నేర్పుమెయిన్ వచియించె నన్వయో  
 ధ్ధారక! పూవులన్ బఱచు దారుల వెంబడి గాక, ముండ్లు నిం  
 డారిన దారులేల తగునా! యనుచున్ జెవినిల్లు గట్టుచున్!!

484. ఎవరెన్ని చెప్పి, చూచిన  
 నవివేకికి దలకునెక్కునా! వస్తు గణం  
 బవుపడునె! గుడ్లగూబకు  
 బవటిని, గనులెదురు చూచు బటు చీకటికై!!

485. నేటికి నట్టివారలవనీ తలమందున బెక్కుమంది, ము  
 ప్పూటల తిండి వచ్చునొక పూట శ్రమించిన నన్న జ్ఞానమే  
 నాటదు వారి చిత్తముల, నాకసుఖమ్ములు భూమి మీదనే  
 మాటికి బొందగోరుచు భ్రమన్ విహరింతురు సొమ్ము వమ్ముగాన్!!

486. తన తల్లిని, దన తండ్రిని  
 దన యాలిని, బంధువులను దనవారే కా  
 దనుకొంచు విడిచిపుచ్చెను  
 దనవారనుకొన్న జనము తన్నే విడిచెన్!!

487. మాటికి-మాటికిన్ మనసు మల్లియ యందున నిప్పు రవ్వకున్  
 జోటునొసంగినట్టులగు జుమ్ము ధనమ్ము వ్యయమ్ము సేసి, యా  
 ర్థాటములందునన్ సుఖములందునటంచు భ్రమించువారికిన్  
 గూటికి గుడ్డకున్ మఱియు గూటికినై ధనముండగావలెన్!!

488. కూటికి, గుడ్డకున్ మఱియు గూటికి గాక నిరర్థకమ్ముగా  
 జీటికి-మాటికిన్ వ్యయము చేసినచో నొకనాటికా ధనం  
 బాటును-బోటునుం గొనుచు నాశల పందిరి గూల్చివైచి, యె  
 చ్చోటికి బోవునో తెలియు సూరులు లేరు ధరాతలమ్మునన్!!

## రఘువు:-

489. రామచంద్రునికంటె బూర్వమ్మునందు  
 రాణకెక్కిన రఘు మహారాజు గలడు  
 రాముడాతనిచే రఘురాముడయ్యె  
 వాని వంశమెల్లను రఘువంశమయ్యె!!

490. ఆ గణనీయుడొక్కట ననన్య కృతంబగునట్టి విశ్వజిద్  
 యాగము చేసి, కల్గినది యంతయు దానము చేసి, స్వీయముల్  
 భోగములన్నియున్ విడిచిపుచ్చెను, నిచ్చలు కుండపెంకులం  
 దోగిరమారగించిన మహాన్నత శీలుడతండు ధాత్రిలోన్!!

491. ఆతని రాజ్యమందు సుజనాంచితుడౌ వరతంతు నామ వి  
 ఖ్యాతుడు, దేశికోత్తముడు కౌత్సునికిన్ బదునాల్గు విద్యలన్  
 బ్రాతిగ బోధ సేసె నటుపై గురు దక్షిణ కోరుకొమ్మటం  
 చాతడు గోరినన్ వలదటంచు వచించె గురుండు ప్రేముడిన్!!

492. వలదన్నన్ వినడాయె గౌత్పుడెటులే బైకమ్ము నీగోరుచున్  
 బలవంతమ్మును బెట్టె గోరుమనుచున్, వాత్సల్య సంపన్నుడన్  
 గలిమిన్ గోరదు నాదు చిత్తమిది నిక్కంబయ్య, యీరేడు వి  
 ద్యలతో నీవు సుఖమ్ముగా మని, జగత్కల్యాణమున్ జేయుమా!!

493. ఈ గల విద్యలనిచ్చితి  
 నా గౌరవమినుమడించె నావలె నీవున్  
 బాగైన శిష్యపాళికి  
 నీ గల విద్ధియలనిచ్చుటే దక్షిణయౌ!!

494. అని వచియించినాడు గురుడైనను గౌత్పుడు మంకు పట్టుతో  
 గొనమగు నేదియేని దమకుం గురు దక్షిణగా నొసంగుచో  
 నను గరుణింపుడీ! గురు ఋణమ్ముననుండి విముక్తి నీగదే  
 యని బ్రతిమాలుచుండ, దుదకాగ్రహమున్ గొని, పల్కెనుద్ధతిన్!!



495. గురు ఋణమెట్లు తీఱుననుకొంటివి నీకు నమూల్యమైన య  
క్షరమగు విద్య నేర్ప వెల కట్టుటకున్ బ్రయతించుచుంట దు  
ర్భర పరితాప కారణమురా! సరియే! యటులైన విద్యకున్  
సరిపడునట్టి విత్తమును జయ్యన దెమ్ము ఋణమ్ము దీర్పుమా!!

496. పదునాల్గు విద్వేలిచ్చితి

బదునాలుగు కోటులిమ్ము బంగరు మాడల్  
మదికెక్కెదవా ధనమీ  
గదవేనియు, బొమ్ము, తెమ్ము కాంచనము వడిన్!!

497. అని హుంకారము సేసి, పంపెను గురుండా శిష్యుడావంతయున్  
గొనడయ్యెన్ దిగులుండెలే రఘువు నాకున్ బైకమాతండె యి  
చ్చును దద్దాన గుణంబనన్య సమమై శోభిల్లుచున్ గీర్తి వ  
ర్ధనుడొచుండెనటంచు గాల్కదిపె జేతః ప్రీతినచ్చటికిన్!!

498. అతిథిగ వచ్చినాడట మహాత్ముడు కౌత్సుడు నేడు మత్పురా  
కృత బహుపుణ్య మూలమున, కేవల పూరుష భావ వేద భా  
రతి నడయాడి, వచ్చెనపురా! జనికెంతటి భాగ్యమబ్బె, మ  
త్పితరులు సద్గతుల్ వడసి తీరుదురంచు దలంచి, మించుచున్!!

499. వడి-వడి వచ్చి, యా రఘువు పావన కౌత్స పదాంబుజాతముల్  
కడుగగ జొచ్చె, ద్రాగుటకు గమ్మని నీరములిచ్చె నబ్బురం  
పడె ముని మృణ్మయంబయిన పాత్రలతోడ సమర్చనంబులే  
ర్పడుటను గాంచి, యాసపడి వచ్చుట వ్యర్థముగా దలంచుచున్!!

500. పాలు పై బైకి బొంగుచు వచ్చు వేళ

దాని పొంగును దగ్గింప బైని జల్లు  
జలమువలె నాస చల్లార్చు జందమాయె  
బ్రభువొసంగిన మృణ్మయ పాత్ర జలము!!

501. అడిగిన లేదనకుండగ

నుడుగర గావించునట్టి యుర్వీపతి నా  
యడుగులు మృద్ఘట జలముల  
గడుగునెడల బైడినొసగ గలడే! యిప్పుడున్? !!

502. వలదంచున్ బలుమారు పల్కు గురునిన్ వారించి, వాదాడి, చి

క్కులు నేనై కొని తెచ్చుకొంటిని గదా! కొండంత తేడండగా  
గలదంచున్ మది విశ్వసించి, ధరణీ కాంతుండు సర్వార్థముల్  
జలధిన్ గూలిన నాటి యింద్రునిగ దోచన్ వచ్చెనిప్పట్టునన్!!

503. గురునకు మారాడిన నె

వ్వరికేనియు నిట్టి గతులె వాటిల్లునుబో!  
సిరి లేని విభుని వద్దకు  
గురు దక్షిణకొఱకు జేరుకొనితి హతవిధి!!

504. వచ్చితి గంపెడాస ఫలవంతము కాగలదంచునెంచి, ని

ప్పచ్చరమాయె నమ్మకము పాద్యము నర్ఘ్యము మృద్ఘటమ్ముతో  
నిచ్చినవాడు కాంచనము నిచ్చునటంచును విశ్వసింపగా  
వచ్చునె! యంచు గొత్తుడును వచ్చిన కార్యము చెప్పకుండినన్!!

505. అల వరతంతు శిష్యులు మహాత్మకులారక రారు, చేయగా  
గలిగిన కర్తమేదయిన గాని వచింపుడు, మీ తపోవన  
మ్ములకెటువంటి చిక్కులును బుట్టవుగా! నిరతాగ్ని కార్యము  
జ్జ్వలగతి సాగుచున్నదియె! సందియమున్ విడనాడి, చెప్పుమా!!

506. మీరు చతుర్దశ విద్యా  
సారాంబుధి ద్రచ్చి-ద్రచ్చి, జ్ఞానామృతమున్  
సారెకు-సారెకు గ్రోలిన  
సూరులు మీ రాక మాకు శుభ కారణమే!!

507. ఏ సాహాయ్యమ్మును జేసి మీకొకకు నే నీరేడు లోకమ్ములన్  
వాసిన్ గాంతునా! ధన్యతన్ గొనెడి సౌభాగ్యమ్ము నార్జింతునా!  
బాసన్ సేయుచునుంటి నాపయిని విశ్వాసమ్ము సంధించి, నీ  
యాసన్ జెప్పుమ! నేను దీర్చెద నసాధ్యంబేని సాధించెదన్!!

508. అని మోమోటను బెట్టగా రఘువిభుండాశా పునర్జీవన  
మ్మున గొత్తుండు వచించె నివ్విధి మహాత్మున్ దేశికున్ గోరుకొ  
మ్మని వేడన్ గురు దక్షిణన్, గురుడు కోపావిష్టుడై కాంచన  
మ్మును గోరెన్ బదునాల్గు కోటలెటులబ్బున్ సొమ్ము నాబోటికిన్!!

509. కనుకనె నిన్ను జేరితిని గాంచనమున్ బదునాల్గు కోటలె  
వ్వనికి నొసంగ సాధ్యము ప్రపంచమునందు సమర్థుడైన దా  
తను గని, చేయి చాచి, ఫలితంబును బొందుట యుక్త కార్యమం  
చును దలపాసి, వచ్చితిని చోద్యము నీవిటులుంటివియ్యెడన్!!

510. ఎందరు లేరు యాగమొనరించిన వారలు, దాతృతా గుణం  
బండున నిన్ను బోలగలయట్టి ఘనుండొకడేని గల్గెనే!  
కొందలపాటు లేక తమకుం గల మొత్తము నిచ్చివేయు వా  
రుందురటయ్య! నీ వితరణోన్నతికిన్ దుహినాద్రీ తూగునే!!

511. ఇంతటి గొప్ప దాతవనియే గద! మధ్యురు దక్షిణార్థమున్  
సొంతమొనంగగా గలుగునట్టి మహాత్ముడవంచెఱింగి, నీ  
చెంతకు జేరితిన్ నలువ చేసెడి చిత్రములిట్టులుండునో!  
వింతకు వింత గాదె! పృథివీపతి యుండుట రిక్త హస్తమై!!

512. నీ యాగము చిత్రమ్ముగ  
నా యోగము మార్చివైచె, నరనాథునికే  
శ్రీయోగమిట్టులుండిన  
యే యన్యునినుండి నే గ్రహింపగలాడన్!!

513. ఇంతకు నాదు యోగమిటులేర్పడనేమి యొనర్తువీవు, వి  
భ్రాంత మనస్కుడై నుదుట వ్రాసెనుబో యిటువంటి వ్రాత శ్రీ  
కాంతుని ముద్దుపట్టి, కొడిగట్టిన దివ్వెను జేరి జాలితో  
గాంతులు నింపగానగునె గాలికి? నేనిక బోయి వచ్చెదన్!!

514. అనుచున్ గొత్పుడు వెన్మమోమయిన జింతాయత్త చేతస్కుడై  
వినతిన్ దోయిలి వట్టి భూవిభుడు పృథ్వీదేవతారత్నమున్  
మునిపుత్రున్ బ్రతిమాలి, యాపి, పలికెన్ బోనిత్తునే రిక్త హ  
స్తునిగా నిన్నపకీర్తి పాలగును గాదా! వంశ మర్యాదయే!!

515. అడిగిన దానికి మిక్కిలి

యిడుటయ యెఱుగుదును గాని యెవడేనియు న  
న్నడిగియు భగ్నాశుండై  
వెడలినదే లేదు నీకు వెడలుట తగవే!!

516. నేనును నాదు వంశమును నిక్కముగా నపకీర్తి మోయుటే

యౌను భవాదృశుల్ విఫలులై చనుచో నను విశ్వసింపుమా!  
భూనరనాథ పుంగవుల మున్నె జయించితి జైత్ర యాత్రకున్  
బూని, కుబేర లోకమును ముట్టడి సేసి, ధనమ్ము తెచ్చెదన్!!

517. నా పలుకాలకించి, యజనంబొనరించిన చోట నేటికిన్

గాపురముండుమా! యినునికంటెను ముందుగ లేచి, యుత్తరా  
శాపతి వీటికేగి, పెలుచన్ ధనమున్ గొని తెచ్చి, యిచ్చెదన్  
సైపుము నేటికంచు బలుచాయల బల్కుచు నిల్చె వానినిన్!!

518. సాంగోపాంగ శ్రుతి వి

ద్యాంగనకున్ హితుడు కౌత్సుడానందముగా  
నంగీకరించి యాగెను  
బంగారముకొఱకు రఘువు పయనమ్మాయెన్!!

519. ఇచ్చోటికి యా రఘువే

వచ్చినచో వాని గెలువ వచ్చునె! యనుచున్  
నొచ్చి, కుబేరుడు ముందుగ  
నిచ్చుటకుం బూనె, హేమ వృష్టిం గురిసెన్!!

520. కదలనే లేదు రవ్వంత కడుపు చల్ల  
రాజునకు విప్రునకు కృతార్థత లభించె  
కలుగకుండునె మంచి సంకల్పమునకు  
దగిన ఫలితమ్ము! శుద్ధ చిత్తమ్ము వలయు!!

521. ఇంతకు జెప్ప వచ్చినది యేమన రాజ గృహమ్ములో ధనం  
బంతయు శూన్యమౌట నిజమా? పరిపాలనమెట్లు సాగె? యా  
గాంతమునందు స్వీయమగునట్టి సమస్తము దానమిచ్చె ర  
వ్వంతయు దత్ ప్రజాధనము నంటక ముట్టక యుండె నిచ్చలున్!!

522. స్వీయ సమార్జితమ్ముయిన విత్తము సద్వ్యయమున్ బొనర్చుటే  
న్యాయము గాదగున్, జనధనమ్మును ముట్టగ రాదు తేనికిన్  
జేయగరాని కార్యములు చేయుటకై జన విత్తమెల్ల న  
న్యాయముగా వ్యయించు నరనాథులచే జెడబారు రాజ్యమున్!!

523. అనికై కుబేర నగర  
మ్మును ముట్టడి సేయనేగ బూనెను గానీ!  
తన కోశమునందలి జన  
ధనమును లేశమ్ము రఘువు తాకక పోయెన్!!

524. అతడంతటి ఘనుడై మను  
గతమున రఘువంశమన్న ఖ్యాతి లభించెన్  
వెతనొందక, జనమునకున్  
వెతలన్ గలిగింపకున్న విభుడే-విభుడౌ!!

525. విత్తము ధర్మకార్యముల వేడుక చేసి క్షయించిపోయినన్  
 మొత్తము వాని వంశమతి పూజితమై యశమున్ గడించు నా  
 విత్తమే దుష్టకార్యముల వేడుక చేసి, క్షయించి పోయినన్  
 మొత్తము వంశమే క్షయము పొందును జుమ్మపక్కిరి పాత్రమై!!

526. చేయగరాదు దుర్వ్యయము చిత్తము మొత్తము నిగ్రహించి, యా  
 దాయము లెక్క గట్టుకొని, దానికి దగ్గ వ్యయము సేయుచున్  
 బోయినవాని జీవితము పూచిన పూవుల బాటకాగ, నా  
 దాయము మించుచో వ్యయము, దక్కును దధ్యము ముండ్ల బాటయే!!

527. ఎక్కువ సంపాదించుచు  
 దక్కువగా వ్యయము సేయ దగునే గానీ!  
 తక్కువ సంపాదించుచు  
 నెక్కువగా వ్యయము సేసెనేనియు జెడడే!!

528. ఆదాయ వ్యయ గణనము  
 లేదేనియు లేదు సుఖము, లేదు మనికియున్  
 గాదనగరాని సత్యం  
 బేదేశమునందునేని నెవ్వనికేనిన్!!

529. ఈవిధి సప్త వ్యసనము  
 లావలకుం ద్రోయవలయు నవసరమును సం  
 భావింప నేడు చేపలు  
 ప్రోవై వచియించు గథకు లోజూపిదియే!!

---

( ఆదాయము... లోక వ్యవహార అనుకరణము )

530. అని తన తల్లి చెప్పినది యంతయు శ్రద్ధగ నాలకించె ద  
 తనువది యెల్ల వీనులుగ, దధ్యముగానిది భారతీయ దా  
 ర్శనికత కద్దమై నిలుచు శాశ్వతమైన కథా విశేషమై  
 మనమును బట్టి యూచినది, మాయపారల్ మటుమాయమయ్యెనే!!

531. ఎప్పటి యేడు చేపలివి యెప్పటినుండియె యెందఱెందఱో  
 చెప్పుచునున్న యీ కథను జిత్రముగా బరమార్థమింతగా  
 జొప్పడినట్లెఱుంగ నిది సూన్యతమీ కథయందునన్ ముడుల్  
 విప్పితివీవు ధన్యుడను వేనకు వేలు నమస్కరియాంజలుల్!!

532. అంతయు బాగుగనున్నది  
 స్వాంతమ్మున మిగిలెనొక్క సందియమమ్మా!  
 సాంతమ్ముగ ముడి విడివడి  
 సంతసమగు నదియు జెప్పజాలితివేనిన్!!

533. అనగా ననగా ననియే  
 మన కథలకు మొదలు కలిగి, మనుచుండుగదా!  
 యనగనగా ననుచు వచిం  
 చినదానికి నర్థమేమి చెప్పంగదవే!!

534. అని ప్రశ్నించిన నందనున్ గనుచు నాహ్లాదమ్ము పొంగారగా  
 జననీ రత్నము పల్కజొచ్చినది వత్సా! సంప్రదాయమ్ముగా  
 వినుచున్ వచ్చె బరంపరాగతముగా విఖ్యాత గాథా పురా  
 తనతన్ దెల్పుచునుండు బల్కుబడి మాత్రంబంచెఱుంగం దగున్!!



535. కండ్ల జూచిన గాథలు గావు గనుక

పెద్దలనుటయు బిన్నలు వినుట జరుగు

పిన్నవారలు పెద్దలై యనుచునుండు

వారి పిల్లలకిటు బరంపరగ నడచు!!

536. అనగా నొక్కరు విని, వా

రనగా మఱియొకరితోడ నటులే యవ్వా

రనెదరు వేఱొక్కరితో

ననగా ననగా ననుటకు నర్థంబిదియే!!

537. అనుచు బలుకగ నందనుడబ్బుర పడి,

తలను బంకించి, హేతువాదమ్ము విడిచి,

యమలమగు దృష్టి పరమార్థమందు నిలిపి,

భారతీయ సాహిత్య వైభవము పొగడె!!

538. ప్రతిభావంతులు పాండితీ ఘనులు దీప్రస్థాయి శోధించి, స

ద్గతి విశ్వమ్మునకున్ ఘటించుటకునై కాంక్షించుచున్ భవ్య సా

హితీ నందించిరి దానినిన్ జదివి, యందేమూల నే యర్థమ

ద్భుతమై డాగెనో! చూడ గల్గుటలు గావో! జాతికిన్ శ్రేయముల్!!

539. ఏనాడో వచియింపబడ్డ కథలై యీనాటికిన్ నూత్న వి

జ్ఞానోన్నత్యమొసంగుచున్నయవి విశ్వ శ్రేయమందించుచున్

మనకున్ గంటికి దోచుచున్న యవి ప్రామాణ్యమ్ములంచున్ స్ఫురిం

పనిదొచో నది యప్రమాణమనుచున్ బల్కంగరాదెన్నడున్!!

540. నేటికి గూడ గామగుణ నీరధి మగ్గులు పెక్కుమంది యా  
రాటము పొందుచుండ్రు మధురత్వ మహాభ్రమతోడ మన్ని పో  
రాటము చేయుచుండిరవురా! తుది వ్యాధి నిరోధకత్వమే  
వ్రేటు వడన్ నశించెదరు రేపును-మాపును నెందతెందతో!!

541. సతి హృదయ పద్మమందున  
పతి తుమ్మెద యగుచు వ్రాలవలయును గానీ!  
యతిమాత్ర కామహతులై  
యతిచారము చేయువారికమరునె సుఖముల్!!

542. పాచికలాడి-యాడి, తమ వైభవమంతయు గోలుపోవుటల్  
తోచును దత్కథావనిని, దోచుచునున్నది నేడు ద్యూత పై  
శాచిక వృత్తి, పాచికల సంతతియే గద! పేక ముక్కలా  
లోచన లేక యాడుటయు రొక్కము పోయి బికారులౌటయున్!!

543. కోడిపందెమ్ములోకనాడు కువలయమును  
బట్టి పీడించె యుద్ధ భీభత్సమొదవె  
జెదరిపోయెను బలనాటి సీమ యెల్ల  
కలిమి తొలగుచు రాజ్యముల్ కదలిపోయె!!

544. ఇంతటి దారుణమ్ము కనుపించు జరిత్రమునందు గాన ని  
శ్చింతగ గుక్కుట వ్యసన సీమకు బోక చరింతుమంచు భా  
వింతురె! పల్లెటూళ్ళిప్పుడు వేదికలై విలసిల్లుచుండె సం  
క్రాంతికి గోడిపందెముల రక్కసియాటలు పెచ్చు మీరెడిన్!!

545. అటులే గుఱ్ఱపు పందెము

లటునిటు బోరాని యుచ్చులై పట్టుకొనున్

త్తుటిలో దన ధనమంతయు

మటుమాయము సేసి, బ్రదుకు మసి-మసి సేయున్!!

546. ఇంక మధుపానమందుమా! యిందునందు

ననగనేలకు నిలయెల్ల నావరించె

రాజులును బేదలును గూడ ద్రాగుచుండ్రు

లేదు పిన్నల పెద్దల భేద దృష్టి!!

547. దారుణమై తమ-తమ సం

సారములన్ నీరు గార్చు సారాయి శరీ

రావోగ్యము జెడబార్చును

గీరితికిన్ గాళ్ళు వచ్చు గీడ్పడు దుదకున్!!

548. వేట మనిషికినొక చెలగాటమైన

బ్రాణ సంకటమగు బర ప్రాణితతికి

దనకు గష్టమ్ము కలుగగా జనదు గాని

జీవహింసకు ముచ్చటం జెందుచుండు!!

549. మనమే బ్రదుకగ వలెనో!

వనములలో జంతుకోటి బ్రతుకగ రాదో!

మన కాయము నిలుచుటకై

వన జంతు నికాయములను భక్షించుటయా!!

550. పరుషమ్ముగ మాటాడుచు  
 బరులన్ దూరమ్ము చేసి, బ్రతుకంగలరే!  
 సరసమ్ముగ బలుకాడిన  
 మురియుదురెల్లరును శాంతమూలమె సుఖమున్!!

551. నేరమును మించి, శిక్షలు  
 సారెకు-సారెకును వేయు శాస్త్ర నియంతృ  
 త్వారభటి యెంతకాలము  
 పౌరులు భరియింతు తుదకు బ్రభువున్ జెడడే!!

552. యజమానుడెప్పుడేనియు  
 నిజ సేవకుడైనవాడు నేరము సేయన్  
 ఋజు మార్గ దండనము సా  
 మజమునకంకుశమువోలె మసలగవలయున్!!

553. పిల్లలు చెడుమార్గములకు  
 మళ్ళినచో మంచి చెప్పి మార్చగ వలదో!  
 యల్లరి మాన్పించుటకై  
 చెల్లునె! యొడలెల్ల విఠిచి శిక్షించుటలున్!!

554. యువ జనమెల్ల నేడు ధనమూరక వారక పాడుచేయుచున్  
 జవమున, మన్ని గూల్చుకొను సంగతికిన్ దలయొగ్గుచుండె మా  
 నవులు ధనమ్ము లేనిది క్షణమ్ము యుగమ్ముగ సాగుచుండు, గౌ  
 రవము నశించు గావున వరమ్ముగ సొమ్మును దాచుకోవలెన్!!

555. ఏడు చేపల కథయందు నింత గొప్ప  
యంతరార్థము డాగి, జాత్యభ్యుదయము  
పెంచి, పోషించుచున్ మురిపించుచుండె  
నింతకంటెను సాహిత్యమేమి గలదు!!

556. ఇంతటి గొప్పదైన కథ యిట్లు సవిస్తర రీతి జెప్పి, నా  
స్వాంతమునందునన్ బొడము సందియముల్ పరిమార్చితీవు వి  
భ్రాంత మనస్కులై వదరు వారికి నీకథ చెంపపెట్టు న  
త్యంత మనోజ్ఞ భూమిక దయా పరిపూత రసజ్ఞ కోటికిన్!!

557. అనుచు దనయుడానంద విహారి యగుచు  
మాతృ పద పద్మములకు నమస్కరించి,  
క్రమము-క్రమముగా నిద్రకు గడగినాడు  
నవ్య జాగృతమైన మనస్కుతోడ!!

558. చిన్నప్పటినుండియు విను  
చున్న కథకు నంతరార్థమొక్కటి తోచెన్  
వెన్నును జఱచినయటులై  
క్రన్నన గలమందుకొంటి గావ్యంబాయెన్!!

559. భారత రామాయణములు  
సారముగలవౌట జేసి, శాశ్వతముగ నీ  
ధారుణి నిలబడినవి ని  
స్సారమ్మగు వాఙ్మయమ్ము శాశ్వతమగునే!!

560. కాలగర్భమ్మునందున గలియకుండ

నేడుచేపల కథ కూడనిలను నిలిచె

సారవంతమ్ము గాకున్న జగతియందు

దర-తరమ్ములు నిలిచి, మోదమ్మునిడునె!!

561. ఈ యాలోచనమే తళుక్కుమనియెన్ హేలాగతిన్ బద్య వి

ద్యా యోషా చరణాబ్జ నూపుర కల ధ్వానంబు మాఝ్రోగిన

ట్లాయెన్, డెందమునందు బంధుర కవిత్వానంద సందోహమా

మ్నాయ ప్రాయముగా స్ఫురించినది గణ్యంబైన కావ్యమ్ముగన్!!

562. క్రొత్తకథ కాదు ప్రాతదికూడ కాదు

ప్రాతకథకునై కొంగ్రొత్త భావమలది

క్రొత్త ప్రాతల కలయిక గూర్చినాడ

ప్రాత ప్రమిదలో గ్రొత్త దీపమ్ము పగిది!!

563. కొందఱు ప్రాత రోత యనుకొందురు క్రొత్తలు వింతలౌటచే

గొందఱు క్రొత్త మెచ్చుకొన గోరరు ప్రాతను నెత్తికెత్తుచున్

సందియమేల! మేలయిన సంగతికిన్ గొలబడ్డ యున్నదే?

యెందుననుండుగాక! గుణమే గ్రహించు రసజ్ఞుడెప్పుడున్!!

564. తాత తండ్రుల యాస్తులీ తరము వార

లనుభవింపక విడనాడుకొనరు గాని,

పూర్వకాలిక సాహిత్యమును స్పృశింప

భయముగొందురు జని మైల పడున్! యేమొ!!

565. క్రొత్తగా జీవితము పంచుకొనగ వచ్చు  
భార్యకెవ్వేళ దన ప్రేమ పంచియిచ్చు  
క్రొత్త సాహిత్యమనిన జేకొనరు కనరు  
జ్ఞానులకు గల్గునే యంటరానిదొకటి!!

566. తల్లి యల్లమ్ము బెల్లమ్ము తనదు భార్య  
బెల్లమానందమందించు విందు సేసి,  
యల్లమారోగ్యమున్ బెంచు నాయువొసగు  
వలయు నిర్వురు బ్రాత క్రొత్తలును వలయు!!

567. తల్లివంటి కథను దలకెత్తికొనినాడ  
గలుగు క్రొత్త యూహ కాంతయంచు  
దలచి, కౌగిలించి, తనివోయితిని నేను  
ప్రసవమాయె గావ్య ఫలము గలిగె!!

568. తోచినయట్లు పల్కితిని దోసములున్నవో! వాసి యున్నదో!  
పూచిన పూవులన్నియును ముచ్చట గొల్పునె! కొన్ని మాత్రమే  
నోచును దైవ పాదయుగ నూపుర సీమ, లతాంగి వేనలిన్  
నోచును గొన్ని, యేదియును నోచక రాలును గొన్ని నేలకున్!!

569. ఏడు మూరల దండ రచించినాడ  
పలుకుటలరులు గూర్చి, యా పలుకు వెలది  
కురుల తుమ్మెదలెల్ల సంబరము గదుర  
బరవశించుచు నాడుచు బాడుననుచు!!

570. భారతీయ సాహిత్య వైభవమునందు

దాగియుండిన పరమార్థ తత్త్వమెల్ల

నాకళించినవాడు శ్రేయమును గొనును

కలిమి నిలుచును, వానికే కలుగు జయము!!



ఇది కొండ్ల సగోత్రుండును, కఠినిశ్చయ సంజాతుండును,  
బుచ్చూంబా కేసయాష్టుల పోతుండును, భారతీ కంఠం రొనుయ్య శస్త్ర  
దంపతుల పుత్రుండునగు వరప్రసాద సకలసాధని ప్రజ్ఞావంతుడైన  
“కంఠ చతురు” పద్మ కావ్యము సర్వము సమాప్తము.







కడిమిళ్ళను సత్కరిస్తున్న నాటి ముఖ్యమంత్రి గౌ॥ శ్రీ నారా చంద్రబాబునాయుడు



కడిమిళ్ళను సత్కరిస్తున్న నటసమ్రాట్ శ్రీ అక్కినేని నాగేశ్వరరావు



కడిమిళ్ళను సత్కరిస్తున్న జ్ఞానపీఠి డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి



సహస్రావధానం చేసి సకళత్రంగా సత్కరింపబడిన కడిమిళ్ళ - కోట కవులు



'కష్టఫలీ' అన్నమాటకు  
 అక్షరాల ఆదర్శం  
 మనసు మిన్న - పలుకు వెన్న  
 మంచి గుణముల తావు  
 అంచితాశయముల ప్రాశ్న  
 శ్రీ మాదిరెడ్డి వెంకటరావు

ఓడిమిళ్ళ కొరి కావ్యం కుకాం  
 పాఠకుల సుందెల్లో పడిలంగా నిలకొని  
 కోరుకూ...

మాదిరెడ్డి శ్రీరామచంద్రమూర్తి (రమేష్)  
 మాదిరెడ్డి ఆనంద లక్ష్మణస్వామి



వెండి పండుగ వెలుగులు  
తెలుగు భారతి జిలుగులు  
సన్షైన్ పాఠశాల శిష్యులు  
భావితరానికి రక్షణ



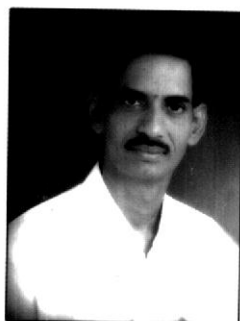
ADMINISTRATIVE OFFICE & MAIN SCHOOL



HOSTEL

# SUNSHINES

Roypet, **NARSAPUR** - 534 275, W.G.Dt., A.P.  
Ph : (LL) 08814 - 274400, 274440, 275400  
Cell : 94403 44400, 94400 54000, 94400 7500  
Web : [www.sunshineskool.com](http://www.sunshineskool.com),  
Email : [sunshineskool@yahoo.co.in](mailto:sunshineskool@yahoo.co.in)



యుగళ సహస్రావధాని  
డా॥ కడిమిళ్ళ వరప్రసాద్

పద్యమ్మునెవడురా! పాతిపెట్టెదనంచు  
ఉన్నాదియై ప్రేలుచున్నవాడు  
పద్యమ్మునెవడురా! ప్రాతవద్దబియంచు  
వెట్టివాడై విట్టవీగువాడు  
పద్యమ్ము ఫలమురా! పాతిపెట్టిన బెద్ద  
వృక్షమై పండ్ల వేవేలనొసగు  
పద్యమ్మునెప్పుడో పాతిపెట్టితిమేము  
లోకుల హృదయాల లోతులందు

ఇప్పడద్దాని బెకలింపనెవరి తరము  
వెలికి తీసి, పాతుట యెంత వెట్టితనము  
నిన్నటికి మున్ను మొన్ననే కన్ను దెఱచు  
బాల్యచాపల్యమునకెంత వదలు తనము

డా॥ కడిమిళ్ళ